

1942-ci il idi. Naxçıvanda idim. Dedilər ki, Hüseyn Cavidin oğlu burdadır. Onda onu əsgərlikdən buraxmışdılar Naxçıvana. Bir dəfə küçədə gələndə Ortoğrolu mənə göstərdilər. Əsgər geyimində idi, üzü çox solmuşdu, amma sifəti çox gözəl bir oğlan idi.

Heydər Əliyev

(1 9 1 9 - 1 9 4 3)

AZƏRBAYCANIN QEYRİ-MADDİ MƏDƏNİYYƏT ABİDƏLƏRİ VƏ ƏRTOĞROL CAVİD

on iki cilddə

*Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin
22 aprel 2010-cu il tarixli 112s saylı
sərəncamı ilə nəşr olunur*

Redaksiya heyəti:

Mahmud Kərimov (*sədr*)
Gülbəniz Babaxanlı
Aybəniz Əliyeva

Teymur Kərimli
Məhərrəm Qasımlı
Fəridə Quliyeva

Layihənin müəllifi və tərtibçi:

Gülbəniz Babaxanlı

AZƏRBAYCANIN QEYRİ-MADDİ MƏDƏNİYYƏT ABİDƏLƏRİ VƏ ƏRTOĞROL CAVİD

onuncu cild

AZƏRBAYCAN AŞIQ YARADICILIĞI VƏ ƏRTOĞROL CAVİD

Tərtibçi: ***Gülbəniz Babaxanlı***
Elmi redaktor: ***Teymur Kərimli***

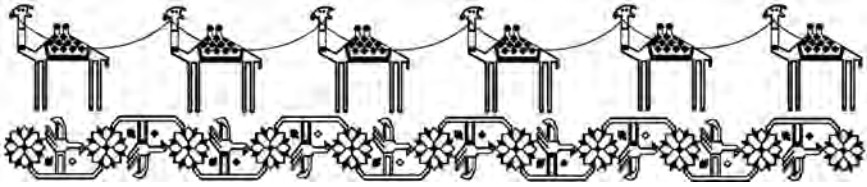
Azərbaycanın qeyri-maddi mədəniyyət abidələri və Ərtoğrul Cavid.
On iki cildə. X cild. Azərbaycan aşığı yaradıcılığı və Ərtoğrul Cavid. Bakı: Çarşıoğlu, 2011. – 304 səh.

Bu cildə Aşığı Ələsgər və onun poetik çevrəsində olan aşıqların əsərləri və həmin əsərlərə Ərtoğrul Cavidin elmi rəyləri verilmişdir.

Çap olunan materialların əlyazmaları Hüseyn Cavidin Ev Muzeyinin fondunda qorunub saxlanılır.

ISBN 978-9952-27-303-8

© Hüseyn Cavidin Ev Muzeyi, 2011

AŞIQ ƏLƏSGƏR VƏ POETİK ÇEVİRƏSİ HAQDA QIYMƏTLİ ARAŞDIRMA

Çox gənc olmasına rəğmən, Azərbaycan aşiq poeziyası haqqında demək olar ki, ətraflı məlumata malik olan Ərtoğrul Cavid, hələ 70 il öncə, yəni Azərbaycan aşiq sənəti haqda görkəmli alimlərin tədqiqatlarının işıq üzü görməsinə bir neçə onil qalmış, heyrətamiz bir uzaqgörənliklə bu sənətkarların ən böyüklərini öz lakonik araşdırmalarında kifayət qədər layiqincə qiymətləndirməyə nail olmuşdur.

İncə poetik duyumu, dərin yumor hissi, eyni zamanda, tədqiq etdiyi materiala bəlkə də sərtlik dərəcəsinə varan ciddi münasibəti Ə. Cavidə imkan vermişdir ki, nəzərdən keçirdiyi poetik örnəkləri elə bir səviyyədə qiymətləndirsin ki, həmin qiymət indi də öz aktuallığını itirməsin.

Bu cildə daxil olan bədii materiallar həddən artıq rəngarəng olsa da, gənc folklorşünas bu mozaika arasında özünü itirməmiş və aparıcı istiqamətləri müəyyən edə bilmişdir. Məhz buna görədir ki, araşdırıcı əsas diqqətini Aşiq Ələsgər irsinin tədqiqinə yönəldərək, onun aparıcı istiqamətlərini və ən başlıcası isə, müasirliyini müəyyən etmək yolunda öz erudisiya və istedadını əsirgəməmişdir. Bu səbəbdəndir ki, ilk rəyinin sonunda belə bir yekun nəticəni irəli sürür: “Toplanmış bütün materiallardan Ələsgərə aid parçaları ayırmaq, oxunduğu havaları ilə mükəmməl çapa hazırlamaq.” Nahaq yerə deməyiblər ki, zər qədrini zərgər bilər və Ərtoğrul Cavid

də çox qısa elmi yaradıcılığı dövründə Azərbaycan poeziyasının, xüsusən də aşığı yaradıcılığının zərgəri olduğunu çox uğurla sübuta yetirmişdi.

Aşığı Məhəmmədin aşığı Ələsgər haqda söylədiyi iki parçaya münasibət bildirəndə də, Ə. Cavid, təkcə poetik mətnin deyil, eləcə də həmin poetik mətnin imkan verdiyi məzmun çərçivəsində meydana gələn rəvayətlərin də yüksək bədii dəyər daşdığını, yeni insan tərbiyəsində gərəkli olduğunu qeyd etmişdir. Bu baxımdan, Aşığı Ələsgərin Həcərlə deyişməsi haqda iki dastan parçası da gənc tədqiqatçı tərəfindən gərəyincə qiymətləndirilmişdir. Süjetdəki hadisələrə çox titiz yanaşan folklorçu, hər bir epizodun daşdığı didaktik mənanı bir cümlə ilə oxucusuna çatdırmaqla, ümumilikdə Azərbaycan qadınının müdrikliyini və praktik aqlını qiymətləndirmək və vurğulamaq məqsədini güdmüşdür. Ailə qurmaq istəyən gənc qadın ona təklif olunan şən-şöhrəti, var-dövləti rədd edərək, sadə və səmimi bir insanla ömür-gün yoldaşı olmağa üstünlük verir və bu, həm əhvalatı söyləyən aşığın, həm bu hadisələrin iştirakçısı olan el ağsaqqalı Aşığı Ələsgərin, həm də dastançanın tədqiqatçısı Ə. Cavidin ürəyincə olur. Bu da təsadüfi deyil; çünki, sonda xalqın ürəyincə olan haqq-ədalət qalib gəlir.

Ələsgərin məşhur “Dağlar” qoşmasının poetik süjetinə, daha doğrusu, onun iki misrasına söykənən ikinci dastançada hadisələr hələ indi də öz ağrı-acısını itirməyən, əksinə, yüz qat artıq kəskinləşmiş erməni-müsəlman konfliktinə bağlanır. 1918-ci ilin mart qırğınından sonra yaylağa çıxmış aşığı, ellərin orada olmadığını görünə, bədahətən: “Arsız aşığı elsiz niyə yaşadı; Ölsün Ələsgərtək qulların, dağlar!” deyər haray çəkir. Aşığı Ələsgər harayının sədası indi də əks-səda verir, nə yazıq ki, ikili standartlarla yaşayan dünyanın kar qulaqları, yüz ildən bəri yol gələn bu fəryadı eşitmək istəmir...

Şeir nümunələri ilə yanaşı, bu cildə Ə. Cavidin iki nəsr

örnəyi haqqında da rəyi vardır. Bu rəylərdə də gənc folklorşünas, malik olduğu dərin nəzəri və praktik biliklər səviyyəsində tədqiq etdiyi materiala öz qiymətini verməyə nail olmuşdur. Əsas diqqəti bu parçalardakı komik ünsürlərə yönəldən Ə. Cavidin fikrincə, folklor örnəyinin ürəyəyatımlığını bir sıra amillər təmin edir ki, onlardan da ən önəmliləri kimi sadalanan insan adlarındakı qafiyəliliyi, yuxarı təbəqələrdən olan bacarıqsız şəxslərin ələ salınmasını, eləcə də xalq dilindən alınmış yumorlu ifadələrin yerli-yerində işlənməsini göstərmək olar.

Maraqlıdır ki, hər iki yumorlu parçanı tutuşduran Ə. Cavid onlar arasındakı fərqləri də komizmin xarakterinə görə müəyyən edərək, bu baxımdan bir nəzəriyyəçi-estetik kimi çıxış etməyə nail olmuşdur. Gənc alim yazır:

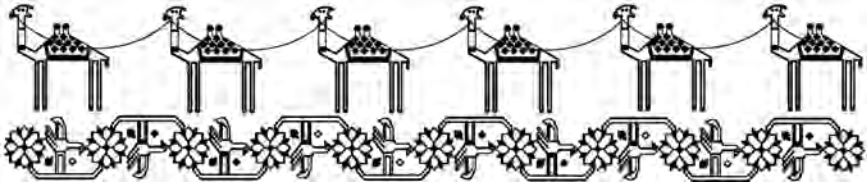
“Əgər bu parçada ifadə komizmi verilmişsə, çoban Arasxan haqqındakı parçada şəraitdən doğan komizm verilib.”

Demək, Ə. Cavid komizmin özünü də təqdim üsuluna görə fərqləndirməyə nail olmuşdur ki, bu da onun yüksək elmi-nəzəri hazırlığı barədə kifayət qədər təsəvvür oyatmaq üçün yetərlidir.

Araşdırdığı folklor materialının Azərbaycan mədəniyyəti və ədəbiyyatı üçün böyük əhəmiyyətini layiqincə anlayan Ə. Cavid, bunların çapını zəruri saymış, ancaq bu zaman elmi aparatura ilə təchizatını da unutmamağı tövsiyə etmişdi. Xüsusən, folklor materiallarının variantlarına önəm verən gənc alim, bunları nəşr edərkən lazımi şərh və izahların da faydalı olacağını nəzərə çatdırırdı.

Dövlət müstəqilliyimizin 20-ci ilində Ərtoğrol Cavidin elmi araşdırmalarının onların həsr edildiyi folklor materialları ilə birgə çap edilməsi – bütün cavidlərin ruhuna layiqli hədiyyə sayıla bilər.

Gülbəniz BABAXANLI

Ərtoğrul Cavid

AŞIX MUSANIN SÖYLƏDİYİ ŞEİRLƏR HAQDA

U şeirlər içərisində bir çox avtorların əsəri vardır (Aşix İman, Qurban, Talib, Abbas, Musa, Məhəmməd və ən çox aşix Ələsgərin). Tema, məzmun etibarı ilə parçalar çox müxtəlifdir. Burada sevgi, müasir həyat, deyişmələr vardır.

Xalq yaradıcılığı iqtisadi-politik həyatdan geri qalmır.

Buradakı parçalar forma etibarı ilə də çox müxtəlifdir: Ovşarı, Divani, El havası, Muxəmməs, Təcnis, Dodaxdəyməz, Cığalı təcnis və i.a...

Başqalarında təsadüf olunmayan forma da vardır. Məs:

“Nəfəs çəkmə təcnisi”

“Göyçə pozuğu” (dil tərپənمەز).

Materialı yazan adam bu terminlərin izahını da soruşub qeyd etməlidir. Hər şeirin nə münasibətlə söyləndiyini dəxi qeyd etməli. Bəzi bağlamalar olur ki, onların cavabı daha həll edicidir. Lakin bu göstərilmiyib. Bəzi parçalar natamamdır. Ms.: “Məsləhət” şeirində. Lakin bəzilərində çox yaxşı komentari verilib Ms.: (xüsusən Aşix Ələsgər haqda olanlarda).

heç təsadüf olunmur. Şeirlərin dilində xalq dili xüsusiyyətləri vardır.

Assimilyasiya: “yoldaşlar” əvəzinə “yoldaşdar”, “arvadlar” əvəzinə “arvatdar” .

Metatez: “badya” əvəzinə “bayda” və i.a.

“yaxınlaşdım” əvəzinə “yovuncudum”

Aşıx Ələsgərə aid parçalar haqda xüsusilə danışmaq lazımdır. Bu parçaları tema xarakterinə görə ikiye bölmək olar: Aşıx Ələsgərin bioqrafiyasına aid olanlar və onun yazdığı parçalar.

Mis: Onu oxutdurub vəd etdiklərini vermirkən (lotular) söylənmiş. Məhsulu xarab olmuşkən, işi pis gətirmişkən, oğlu təsadüfən əmisi oğlunu öldürürkən söylədiyi parçalar böyük aşığın bioqrafiyasını öyrənməyə (momentlər halında) çox böyük xidmət edir. Bu parçalar hələ nəşr olunmuyub, lakin bəzi parçalar var ki, aşıx Ələsgərin toplanmış şeirlərində çap olub (“Aşıx Ələsgər”, Bakı, Azər-nəşr, 1937, 3-cü çapı. Toplayanı Hümmət Əlizadə). Bu kitabdakı dodaxdəyməz təcislər (kitabın 128-129-cu səhifələrində), “El havası” (kitabda 97-ci səhifədə), “Cəlili” (kitabda 67-ci səhifədə), “Gözəllmə” (kitabda 28-ci səhifədə), pişik haqda (kitabda 236-cı səhifədə), “Təcnis” (kitabda 114-cü səhifədə) çap olunmuş. Şübhəsiz bu parçaları yenedən çapa lüzum yoxdur. Onu da qeyd etməli ki, kitabdakı ilə buradakılar arasında fərqlər vardır. Kitabdakılar daha mükəmməl işlənmişdir. Aşıx Ələsgərin yazdığı və ona aid olan parçalar haqda mənim fikrim budur:

Toplanmış bütün materillardan Ələsgərə aid parçaları ayırmaq, oxunduğu havaları ilə mükəmməl çapa hazırlamaq.

24.02.1940.

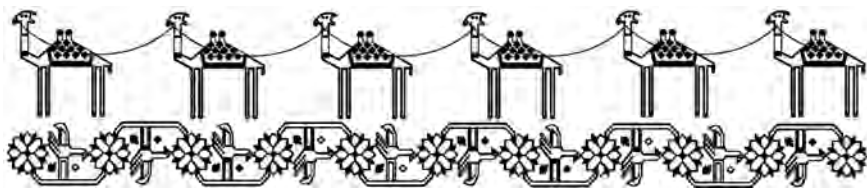

AŞIQ ŞEİRLƏRİ

Söyladi: *Aşiq Musa*

Yazıya Aldı: *Hüseyn İskəndərov*

Aşıq Ələsgər

GÖZƏLLƏMƏ

“Orta sarı tel” havasında

Ay qız sənin nə vaxtındı,
Kəsibsən qısa tellərin.
Kəlağayın əlvən qıyqacı,
Üstündən basa tellərin.

Yanaxların güldü, solmaz,
Oxlasan yaram sağalmaz.
Qaşın cəllad, gözün almaz,
Bağrımı kəsə tellərin.

Bağban ağlar bar ucundan,
Xəstə ağlar nar ucundan.
Ələsgər tək yar ucundan,
Batıbdı yasa tellərin.

Aşıx Ələsgərin mal qarası azardan qırılır. Ona görə də cüt əkmək üçün Kəlbəcər rayonuna gedib dostu Həsəndən bir öküz gətirir. Öküz yolda Ələsgərin qabağından qaçır, atı yorğun olduğundan atdan düşüb öküzün dalına düşür ki, onu tutsun. Nihayət özü də yorulur geri qayıtmağa məcbur olur. Qayıdanbaş atını da itirir. Dərdindən bir ağac dibində oturub istəyir ki, bir qalyan çəksin, lakin əlini cibinə saldıqda

*baxıb görür qalyan-kisə də cibindən yox olub, odur ki, sazı
çıxarıb baxtının yatmağına belə deyir:*

“Qaytarma” havasında

Ya sevda tapıbsan ya at alıbsan,
Hardasan qəflətdə gəl qoca baxtım.
Ya məndən küsübsən ya qocalıbsan,
Bu sınıx gönlümü al qoca baxtım.

Mardan şirə çəkib daşdan keçirdim,
Dəryalardan ləl göhər seçirdim.
Pərvazdanıb Qafdan Qafa uçurdum,
Keçən günü yada sal qoca baxtım.

Təqdir üçün yaxşı dəyil bu adət,
Gah güldürür, gahdan verir xicalət.
İyitdər at vermir gözəllər xələt,
Gəlmir tənbəkiylə bal qoca baxtım.

Özüm aşıx oldum oğlum gülləçi,
Bildim ki, qalacaq dövlətin üçü.
Qırıldı mal-qoyun qalmadı keçi,
İndi də yıxılıb kal qoca baxtım.

Çəkilib pünhanə deyir hələ döz,
Cəhənnəm odundan pisdi tənə söz,
Gümüşüm tunc olub zər-zibam da bez,
Qəlb çıxır aldığım mal, qoca baxtım.

Ələsgər kəsilib səbri aramdan,
Oxlayıbsan qanlar axır yaramdan,
Halalnan sevda elə əl çək haramdan,
Halaldan mətləbin al qoca baxtım.

Ələsgərin oğlu Bəşirin əlində tüfəng açılıb güllə Ələsgərin əmisi oğlu Rəhimi öldürür. Ələsgər bu faciəli hadisəyə belə deyir:

“EL” HAVASI

Nagah bad sərsər əsdi üzümə,
Ömür bostanımın tağı kəsildi.
Öz əlimdən xəta dəgdi özümə,
Bədəndən qolumun sağı kəsildi.

Qəza dutdu qədər məni budadı,
Ağlatdı dostları güldürdü yadı.
Zəhrimara döndü ağzımın dadı,
Əlimdə şərbətim ağı kəsildi.

Gönlüm yasdan çıxmır qəlbim yaradan,
Bu qəmü möhnətdən bu macəradan.
Dövlət getdi hürmət qalxdı aradan,
Qapımızdan dost ayağı kəsildi.

Çox qaşdım qəzadan olmadı çara,
Bir vurmuşdu bir də vurdu dübara.
Çinovniklər istədilər qutara,
Dostdarım özümə yağı kəsildi.

Yazıq Ələsgər işin müşküldü müşkül,
Dərdini deməyə yoxdu əhli dil.
Dög başına fəğan eylə müttəsil,
Daha deyib gülmək çağı kəsildi.

Aşıq Ələsgər

MOLLALARA

M ü x ə m m ə s

Aləmə məhşur olsun
Yıxıb İrani mollalar
Fəxrinən libas geyir
Artırır “şanı” mollalar
Fəqirin malın yemə
Yolunu tanı mollalar
Müstəhəqqə zülm eyləyən
Haqdan utanı mollalar.

Ağılsız arvaddarı
Gör nəynən fəndə salır:
Göbəgində dua yazır
Nəzrini alçaxdan alır
Harda bir vay eşitsə
Quzqun kimi qanat çalır
Dağıdır viran qoyur
Salır tufanı mollalar!

Aşıxnan başarmazsan
Qoymayınan bazu bazuya
Nal yazıb oda salma
İrəhmin gəlsin yazıya
Şoqundan çörək yemir
Nəzilib dönüb tazıya,
Sizi bu kefdə qoymaram
Ha gedin deyin qazıya

İşin dalı belə getsə
Poxlar dünyanı mollalar!

Molladan meylim dönüb
Dönüm ay əkinçi başına
Əyləşir məclisimdə
Söhbətim gəlir xoşuna
Can deyib cavab verir
Təcnisimin yoldaşına
Qıy düşür mollalara
Yığılır xeyrat aşına
Pələk kimi pəncə vurur
Yırtır yuxanı mollalar!

Aşix Ələsgər bilir
Heç kəs bilmir bu hesabı
Eşidin ay cəmaat
Olmayın onlara tabı
Soli, şeyxi, mütəşərri
Hənifayi, həmbalı, babı.
Hansı məssab buyurub
...meydanı mollalar!

Aşıq Ələsgər

“AŞIX CƏLİLİ” HAVASI

Gərdəninə neçə şahmar dolanıb
Gönlüm istər o şahmarə dolansın
Ərzim alıb iltimasım tutmasam
Məcnun olsun bu dağlara dolansın!

Bəyənmişəm xasiyyətin, halını
Xudam çox veribdi huş kəmalını
Sən Allah gizlətmə məh cəmalını
Şöyləsinə qoy fükərə dolansın!

Bal bahalananda qırıldı arı
Yağ satanlar mala saldı azarı
Min manata qaldırdılar onları
Nə gün çıxsın, nə sitarə dolansın.

Dad sənin əlindən çərxi keçmədar
Ürəyimdə yüz dərmansız yaram var
Aşıq dəyirmançı ağa çarvadar,
Yaxşı tüccar bu bazara dolansın.

Zalım cəllad girib canın qəsdinə
Xəbər göndər evladına, dostuna
Yaradanın sayə salsın üstünə
Ələsgərtək bəxti qarə dolansın.

Aşıq Ələsgər

GÖZƏLLƏMƏ

GÖYÇƏNİN YÜNGÜL ŞƏRİRİSİ

“Göyçə gülü” havasında

Bir gözəl sevmişəm Çay Qılınıcdıda
Boy busatı hər nevrəği şirindi
Bəstə boyu ağ əndamı, gül yüzü
Baxdıqca qaşının tağı şirindi.

Həsret baxan doymaz ay qabağından
Şahmar zülf tökülür solu sağından
Öpən ölməz onun gül yanağından
Əmmək üçün dil dodağı şirindi.

İncik olub ulusundan, elindən
Ənkəbut tək can asılıb telindən
Yazıq Ələsgərə nazik əlindən
Mərhəmət eyləsə ağı şirindi!

Aşıq Ələsgər

DİLTƏRPƏNMƏZ

“Göyçə pozuğu” havasında

Əxi biya biya bigu
Bigu, bu güftağa bax-bax!
Həyyu həqqa hakim sənsən
Həyyi bax bu bağa bax bax!

Gözüm sağı, sübhün çağı,
Geyək ağı gəzək bağı
Könül sevdi bu damağı
Yağa həm qaymağa bax bax!

Əziz ayə müəmmayə
Salsın sayə bu məmayə
Səbəb sənsən bu sövdayə
Böyük ağa, sağa bax bax!

Aşiq Ələsgər

“EL” HAVASI

Bahar fəsli yaz ayları gələndə,
Süsənli sümbüllü laləli dağlar.
Yoxsulu,ərbabı, şahı, gədanı,
Dutmaz bir-birindən alalı dağlar.

Yazın bir ayıdı çox yaxşı çağı,
Kəsilməz çeşmədən gözəl yığnağı.
Axtarma motalı, yağı, qaymağı,
Zənbur çiçəgindən bal alı dağlar.

Xəstə üçün təpəsində qar olur,
Hər cür çiçək açır lələzar olur.
Çeşməsindən abi həyat car olur,
Dağıdır möhlətü məlalı dağlar!

Yayın əvvəlində dönür bir yana,
Son ayında oxşar yetgin bosdana.
Payızın zəmhəri qoyub virana,
Dağıdır üstündən cəlalı dağlar!

Köçər ellər düşər səndən aralı,
Firqətindən gül nərgizin saralı.
Ələsgər Məcnuntək yardan yaralı,
Gəzir səndən dərdli nalalı dağlar!

Aşıq Ələsgər

DODAXDƏYMƏZ TƏCNİS

Sarsaqnan seyrə çıxsan səhrayə
Gətirər sərinə səqalı tez-tez
Tər lan xiyal qalxar ərş-ələyə
Sardan şikarını sağalı tez-tez.

Yel dəgər tellərə yara gəzdirər
Saqı istikanı yarə gəzdirər
Yar həsrəti canda yarə gəzdirər
Yar gəlsə yaralar sağalı tez-tez.

Səhər səyyad səydə çıxsə sə dağa
Ağan təkdi dəng deyil sədağa
Yazıx Ələsgər sərin eylə sədağa
Geydir yar qəddinə soq alı tez-tez.

* * *

Qeyz eləyər, çən çəkilər dağlara
Qəhrindən yelləri ay əylər qıy-qıy
Qarşı gəlsə həsrət çəkən yar yarə
Ağlı çaşar səri ay əylər qıy-qıy.

Aşix çaşsa dildə qara qar qalar
Dağlar sinəsində qara qar qalar
Keştə çıxsə ərşə qara qarğalar
Çalar qənədlərin ay əylər qıy-qıy.

Yazığ Ələsgər əlin yetsə nə narə
Nə ah et, nə həsrət çək nə nəre

Nə insandı səngi salır nə narə
Qaynadar dərya tək ay eylər qıy-qıy!

Aşığı Ələsgər, 1880

DİVANİ

Hər tərəfdən kömək gəldi
Mustafayə dalbadal
Ayılən gün gərdisə eylər
Bu dünyaya dalbadal
Əşq havası el tənəsi
Padşahın sitəmi
Bir sərimi gündə salır
Min bəlayə dalbadal.

Sirrilər həqqin yanında
Kim kimin dərdin bilir
Yoxsul bəyə bəstə düşür
Heç edir tənə qılır
Yoxsulluqnan cəmətə
Ayda üç yol xərc gəlir.
Ay Xudaya kim tab etsin
Bu cəfayə dalbadal!

Ələsgərəm öz dərdimdən
Düşməmişəm bu bəsə
Yoxsulların günün görrəm
Ah çəkib batmış yasa
Ərzələr atqaz qayıtsa
Şahdan imdad olmasa
Fənadən köçmək lazımdı
Ol üqbayə dalbadal!

*Kəlbəcər rayonunun Qılınclı kəndində Aşix Ələsgəri
bir neçə devlətli aldadı oxudurlar. Ona boyun olduqları da-
naları verməkdən vaz keçdikləri üçün Ələsgər bu həvə deyir:*

MÜXƏMMƏS

Mərd iyidin məclisinə
Aşix gəlir at aparır
Tər tökür zəhmət çəkir
Açır hər büsat aparır.
Dünyanın şöhrətidi
Demə bi isbat aparır
Mərdə canım sadağa
Zəhləmi bədzat aparır.

Bilirsən ki, ölüm haqdı
Qayıl ol miyatə gedən
Qəlbində şeytan mətahın
Alıb sata-sata gedən
Siratəlmüstəqimdi
Tapar səni xata gedən
Zülmün sələminən
Yığıb ziyarata gedən
Ziyarata getmək deyil
Quldura sursat aparır.

Qılınclı qardaşlıqlarım
Dedi bir dana vermədi
Çarx dolandı vaxtı ötdü
Döndü zamana vermədi
Sarıdaşdı Bayramalı
Qaçdı pünhana vermədi

Aşığın danasın verməz
Yüz manatın tat aparır.

Vəsf eylər aşix Ələsgər
Budur dadaşım Xanlara
Hətəm kimi mətləb verir
Düşəndə işim Xanlara
Yaradanım kömək olsun
Əziz qardaşım Xanlara
Nə ki aşix var deyir
Qurbandı başım Xanlara
Kimisinə at baxışlar
Kimi də yüz manat aparır.

**AŞIX ƏLƏSGƏRİN
SIÇANLARIN ƏLİNDƏN PIŞIYƏ ŞİKAYƏTİ
VƏ ONU TƏRİFLƏMƏSİ**

MÜXƏMMƏS

Dad siçanın əlindən
Yetişmişik canə pişik
Aləmə gen dünyanı
Döndərib zindanə pişik
Doğrayıb zər libası
Eyləyib əfsanə pişik
Ala gözdü gəlinləri
Qoyub yana-yana pişik
Axsamatək evlərdə
Qurulur zasədanə pişik.
Birisi boz dik qulax
Birisi qonur balaca
Dərimə, qayıq farmaşın
Hər yanından açıb baca
Bezinən irəftardı
Qumaşnan düşüb ləcə
Harda görsə zər ziba
İstefa tirmə alaca
Biləsən nə hal kəsir
Döşəyə, yorğanə pişik!
Bu sözləri eşidəndə
Pişik bir tufan elədi
Şeşaltdı bığlarını
Gözlərin rovsan elədi
Ay qaranlıx gecədə

Yüz dəfə cövlan elədi
Qısasa qısas aldı
Bir qana yüz qan elədi
Görmüşəm on səkkizin
Düzübdü yan yanə pişik!

Xanım xələt baxışladı
Ələsgər yazdı dəftərə
Göndərin tüllablara
Məlum olsun hər şəhərə
Piristav qubernata
Qubernat yazsın sərdara
Olar baxıb fikir versin
Səndəki böyük hünərə
İnşallah nişan verər
Sənə divanxanə pişik.

Aşıq Ələsgər

DODAXDƏYMƏZ

Nahaq yerdən gizdin sırrın
Gizdətdin xandan gədə
Ah çəkər nalə eylərsən
Can gedər candan gədə.

Etiqadla sıdqi dillə
Çağır şahlar şahını
Nahaq işdi dilək dilər
İnsan insandan gədə.

Al çətirin çıx səhrayə
Sal sərinə sayə göz
Qədər sənle gəzəcəkdı
İstər gir dəryaya göz
Sakin əyləş sin içində
Həqiqətdən ayə göz
Ağ eylə sinən aynasın
Şəri şeytandan gədə.

Ələsgərnən danışcayın
Al əlinə saz danış
İnci səni istiyənnən
Eylə erk naz danış
Əyləşəndə yaxşı əyləş
Danışanda az danış
Eşidənlər əhsən desin
Sənə hər yandan gədə.

Aşiq Ələsgər

“Ovşarı” havasında

Axşamdan nə yesən xub keçər gedər
Qonağın dərдинə qal səhər ertə
Qonaxlar qanandı güzəran eylər
Olsa qaymağnan bal səhər ertə.

Bizim kimi gəlsə tələsik qonaq
Tez verin naharın üzün olsun ağ
Bir az pendir nən azca kərə yağ
Qənddən istəkanə sal səhər ertə.

Ələsgər heç doymaz bu ləzzətindən
Sizdərin qonağa bu hörmətindən
Düyü plovundan çolpa ətindən
Gətir yeyək dalbadal səhər ertə.

Aşıq Ələsgər

AĞIR ŞƏRİRİ

Yoxdan xəlf eylədi külli aləmi
Arif olan bu fərmanə can desin
Yeddi yer, yeddi göy, yeddi də damı
Səkkiz cənnəti rizvanə can desin.

Yazın bir ayında xoş keçsə illər
Zof edər rüşədən baş verər güllər
Zimistan qəhrini çəkən bülbüllər
Şeyda qılsın gülüstanə can desin

Kükrər dağlar bir-birindən deyini
Seçmək olmaz gədəsini bəyini
Fərvərdində səbzə libas geyini
Göydən yağın ağ neysanə can desin.

Aranda olanlar meyl edər dağa
İsti vurur bürkü dolar otağa
Gözəllər bəzənər çıxar yaylağa
Mənzilgahlar o mehmanə can desin.

Olur gözəllərin əhdi peymanı
Alaçıx qurulunca kəsər qurbanı
Ələsgər şənində desin dəstanı
Fəxr eləsin doğan ana can desin.

AŞIX ƏLƏSGƏRİN ŞIXA DEDİYİ SÖZ

BAĞLAMA

“El” havasında

İki bədən gördüm altmış başı var
Müttəsildi onda qeyri sir olur
İki uruf gərmiş vurur dolanır
Gəhdən iki olur, gəhdən bir olur.

Birisi soltandı gəzir taxt üstə
Biri gəh sağ olur gəh zaman xəstə
Qocalıxdan olur tazə növrəstə
Cavanlıxda qoca olur, pir olur.

Oxudum yetişdim mən bu hesabə
Nıyyəti ayırdı mənzili Kəbə
On min qırx yol sərin qoyur turabə
Muy kəlməsi rəbbinən bir olur.

Yüz səksən qolu var oynar abınan
Üç yüz qulağı var san-hesabnan
Beş kəlmə danışır afitabnan
Kəlməsindən gövhər olur dür olur.

Yazıx Ələsgər bu hesabə yetişdi
Bunu cəm eyləyən bir dana quşdu
Gəhdən bəzırgandı gahi dərvişdi
Gah padışah olur gah vəzir olur.

Aşıq Ələsgər

TƏCNİS

Aşığam deyib bu gün girən meydana
Gəl eyləyək bəs
Sən toxandın mən də sənə toxannam
Qanunca halaldı qısasa qısas
Qoy ucalsın səs.

Mən dərddiyəm mən yaralı bud(u) ağlar
Eşq ucundan var sinəmdə bu dağlar
Mən tərlanam oylağımdı bu dağlar
Sənsən şahı zər-zər
Şikarın məgəs
Hökmün kəsakəs.

Avsınçıyam avsın sallam himarə
Bənnə olsan tərkın axtar him arə
Səmin diraz ləhcən bənzər himarə
Aləmə bədtərdi bu nitqi nəfəs-misali hədəs.

Pirimdən dərs aldım min ayə billəm
Boyun nəqqaş çəkmiş minayə billəm
Bir gününə əvəz min ayə billəm
Bir sözünə min söz deyim dəstbədəssən
eylə həvəs.

Aşıx gərək bu meydanda bir qala
Eşq ocağını bir ətəklə bir qala
Ələsgərdi heç alınmaz bir qala
Bacara bilməzsən dur yerində pəs
Danışma əbəs.

Aşix Ələsgər çar vaxtı – aclıq illərində bir zəmi becərir, lakin içindən məhsul götürə bilmədiyi üçün tarlada olan bir quru kütüyə dərd halını belə vəsf edir:

Aşiq Ələsgər

“Ovşarı” havasında

Arpadan, buğdadan çıxmışdı əlim
Əkdim dedim bəlkə bir az darı olsun
Yolmasın yolmaxdan qırıldı belim
Bundan gələn xeyir zəhrimar olsun.

Kötük:

Aşix nə meydanı yalqız alıbsan
Söz deyim sözünə barabar olsun
Nahaq qandı ortalığa salıbsan
Elə iş tut ki, onnan xeyir, kar olsun.

Aşix Ələsgər:

Bu darını mən əkmişdim bir ayda
Sulamaxdan su da qalmadı çayda
Biçdim döydüm payım oldu bir bayda
Qoy söyləyim mahallarda car olsun.

Kötük:

Sözün yeri gəldi qoy deyim barı
Eşidənlər bizi görməsin karı
Sən bura səpmisən bir satıl darı
Müddəiydin ondan bir tağar olsun?

Aşıx Ələsgər:

Hər kəsə göstərdim dedilər göydü
Pitili görənlər çox mənə söydü
Dən tutan yerlərin sağsağan döydü
Siçanla qarğanın üzü qara olsun!

Kötük:

Eşidənlər qınamasın bizləri
Salgılən bordağa kal öküzləri
Qoş kotanı çevirgilən düzləri
Günnügün birindən bir ambar olsun.

Aşıx Ələsgər:

Ələsgər başına qəhətdir peşə
Darı əkib yeməyibsən həməşə
Sazı bas döşünə təcnisdən döşə
Yığ uruzunu verən ellər var olsun.

Kötük:

Qara Kötük deyər tükənsin sözün
Builki zamanadan nə qorxub gözün
Bir qızındı, bir arvadın, bir özün
Üç adamnan dünya sənə dar olsun?

TƏCNİS

Ələsgər:

Var olsun Qarabağ əcəb səfadi
Başa Xaçın axar ayağa Qarqar
Göyçə qar əlindən zarə gəlibdi
Muğan həsrət çəkir a yağa qar-qar.

Ahən gəzər səngə verər mərd anə
Mərd oğulun qəhrin çəkər mərd ana
Mərd igit meydanda durar mərdanə
Müxənnət yapışar ayağa qarqar.

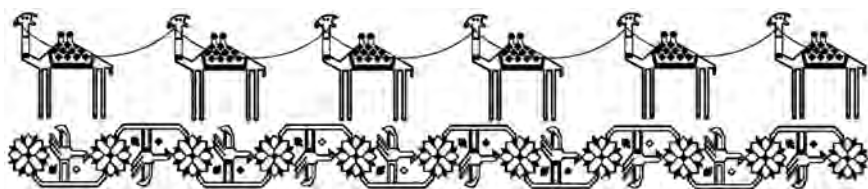
Ələsgəri çəkməyinən ala sən
Geyinibsən yar qəddinə ala sən
Lazımdır ki, qərrib gönlüm alasan
İncidərsən sana ay ağa qarqar.

İman:

Dur düzəl təcniyə mənim dal qəddim
Vəzni nəzm söylə nə saqi səqər
Dərd bilməz yolunda yazıx çal xəttim
Ağarırsan ağar nə saqi səqər.

Dost bağında alma nədi heyva nə
Müşə varsam sehr edərəm heyvanə
Tavustanda ələf sazda heyvanə
Zimistanda əgər nə saqi səqər.

Bərbad kün bədir dayim badədən
Sərsər əssə vermək olmaz badədən
Növrəs İman xəstə düşmüş bad ədən
Nə özü əmə bilməz nə saqi səqər.

**AŞIX MƏHƏMMƏDİN
(AŞIX ƏLƏSGƏRİN QARDAŞI)
QARS ŞƏHƏRİNDƏ DAĞISTANLI
SƏLVİ XANIMLA DEYİŞMƏSİ**

Aşix Məhəmmədi Göyçə mahalından Qarsa – dəmiryolu salmaq işinə biyara aparırlar. Orada bir mərəkəyə gedib görür ki, bir meydanda cəməət yığılıb, aşix qızın oxumasına tamaşa edir.

Aşix Məhəmməd mərəkəni idarə edən Alı Murad adlı bir şəxsin icazəsilə başlayır qızla deyışməyə:

“Aşix Hüseyni” havasında

Səlvî xanım:

Bismillah əcəm oğlu
Ayəyi Qurandan danış
Çəkib dü sər Zülfüqar
Əntəri vurandan danış.

Məhəmməd:

Xanım soruşma Qurani
Məmən govhər kandan danış
Qoynundu ləlin mədəni
Simu zərəfşandan danış.

Səlvi xanım:

Oğlan rahını tanı
Danışma belə hədyanı
Aralığa salma qanı
Lal kimi durandan danış.

Məhəmməd:

Sözümü saydın hədyana
Bağrımı döndərdin qana
Şəminə oldum pərvana
Alışıb yanandan danış.

Səlvi:

Sən olma Səlviyə mayıl
Ağlını eyləmə zayıl
Yatıbsan qəflətdən ayıl
O darülqurandan danış.

Məhəmməd:

Məhəmməd deyir aşkara
Müştağam qoynunda nara
Dilimdən çəksələr dara
Səlvi xuramandan danış.

“Kürdoğlu” üstə

Məhəmməd:

Xanım baxışla taqsırım
Bir xam xiyala düşmüşəm
Ağlım çaşıb abdal olub
Mən bu mahala düşmüşəm.

Səlvə:

Deyinən o kəm ağlına
O xam xiyalə düşməsin
Hayıfın gəlsin canına
Min dərdi balə düşməsin.

Məhəmməd:

Yanağın dağlarda lala
Dahan kövsər dil piyala
Zənbur kimi çəkib nala
Ləbində balə düşmüşəm.

Səlvə:

Biyara gəlmisən Qarsa
Elə vəsiyyətin varsa
Boynunu vurdurram tərsə
Səsin mahala düşməsin.

Məhəmməd:

Məhəmməd ərz eylər dildə
Bülbülün meyli var güldə

Kimsəm yoxdu qürbət eldə
Nə qalmaqala düşmüşəm.

Orbitər Alı Murad Məhəmmədə ürək verib deyir ay
kişi ürəksiz olma əyər boğazın varsa mən sənə dayağam.

Alır qız:

Adımdı Səlvi xuraman
Əlimdən çəkirlər aman
Əgər burdan qutarsan can
Daha özgə qalə düşməsin.

Məhəmməd baxır görür ki, Səlvi onunla dəyişdiyi yer-
də başqasına qaş-göz him atır. Bu barədə qıza töhmət et-
dikdə Səlvi deyir:

İstəyir ki, səni qoya kəmanə
Bir uzaq diyarə ata gözlərim
Günahkar qul kimi duta qolundan
Aparıb bazarda sata gözlərim.

Məhəmməd:

Deynən bir o qədir havalanmasın
İndi tapar böyük xata gözlərin
Ona bir yavaşca layla tutacam
Məst ola, süst ola yata gözlərin.

Səlvi:

Çağır varsa gəlsin qohumun yadın
Yığılsın yanına övlad əcdadın

Alacayam canın mənəm cəlladın
Vaqtki qollarını çata gözlərim.

Məhəmməd:

Şər işə çalışan tapacaxdı şər
Əyri quyu qazan özü tez düşər
Şahmar kimi vurram üfrülər şişər
İstəsə yekəlik sata gözlərin.

Səlvi:

Səlvi deyir sənə al eylərəm mən
Qiyətin bir qara pul eylərəm mən
Yandırрам atəşə kül eylərəm mən
Sovurub torpağa qata gözlərim.

Məhəmməd:

Məhəmməd gündüzün eyləyər gecə
Düşərsən qiymətdən gəlməzsən vecə
Bir gəliş gələcəm sənə indicə
Çaşa ağlın huşun bata gözlərin.

Alı Murad burada tənəffüs elan edib cəmaəti dağıdır və yarım saat sonra deyişməni davam etdirərək aşıklara söz verir. Səlvi xanım burada aşix Məhəmməddən xahiş edir ki, Göyçə mahalını ona təsvir eləsin.

Aşix Məhəmməd götürür görək Göyçə elini necə tərif edəcəkdir:

“Vaqifi” havasında

Eşit ərz eləyim ay Səlvi xanım
Bağca bizim yerdə bar bizim yerdə
Əyib dal, butağını bar ağacları
Alma bizim yerdə nar bizim yerdə.

Aşix Məhəmmədin sözünün qabağında Səlvi başlayır
Dağıstanı tərif etməyə:

Bihuda danışma ay əcəm oğlu
Olmaz hər adama kar bizim yerdə
Hərcayı danışan keçər sərindən
Cəllad bizim yerdə, dar bizim yerdə.

Məhəmməd:

Cəmi dağdan uca bizim dağ idi
Dəstə gözəllidi xub yığnağıdı
Görsən deyərsən ki, behiş bağıdı
Hər nə gönlün istər var bizim yerdə.

Səlvi:

Bir basəfa yerdi mülki Dağıstan
Ordan xərac almaz nə soltan, nə xan
İyidləri cəllad kimi alır can
Namus bizim yerdə, ar bizim yerdə.

Məhəmməd:

Məhəmmədin dərdin yetirdin yüzə
Bu sözün az qaldı canımı üzə

Əzrail donunda görünür gözə
Mərd igit nər oğlu nər bizim yerdə.

Səlvi:

Sən Səlvi xanımı yetirdin cana
Vurram boynuvu batarsan qana
Yesir göndərərəm ol Dağıstana
Çox çəkərsən ahi-zar bizim yerdə.

Bu arada Səlvinaz Alı Murada işarə edib əvvəl iki barmağını və sonra üç barmağını qalxızır, burada Məhəmməd qızın bu hərəkətinə gülümsəyir. Alı Murad deyir: Məhəmməd, niyə güldün?

Məhəmməd cavabında:

– Çünki Səlvi xanım demək istəyir iki şahı verdik dindirdik, üç şahı versək kırıməyəcək – deyib götürür sazını:

TƏCNİS

Elə qafıl atdın qaşın müjganın
Demədinmi mənə yarə yetirər
Gözəl sevən qoyar yolunda canın
Ya ölər, ya əlin yarə yetirər.

Alır qız:

Bir kişinin olsa mərəz xəstəsi
Tapar xəstəsini nara yetirər
İgit tay-tuşu ilə çəkməsə bəsi
Nə namus qiryətə nə ara yetirər.

Məhəmməd:

Bəsdı mənə namus qiryət az arım
Baxdım kəsib çox şan çəkib az arım
Üzünü görsəm qalmaz dərdim azarım
Təbib qarşı gələr yarə yetirər.

Səlvi:

Hər adamda namus qiryət ya ar olmaz
Yar həsrəti çəkməyəndə yar olmaz
Xan qızından göyçəliyə yar olmaz
Zəbanın sərini narə yetirər.

Məhəmməd:

Haqq nəzərin Məhəmməddən kəsmədi
Yar qəddinə yaraşanlar kəsmədi
Mərdin qaydasıdı basdı kəsmədi
Namərd təpə-dırnaq yarə yetirər.

Səlvi:

Səlvi deyər dəstin səcarə yetər
Su gələr sər novda sə carə yetər
Dəyirmanın qəhri səcarə yetər
Sübhü şam vürdündə narə yetirər.

Səlvinaz aşığı Məhəmmədin diribaş danışığından xoş-
lanıb yenə deyir:

GƏRAYLI

Əcəm oğlu nə mərd durdun
Sözünü mərdanə dedin
Bak etmədin ölümündən
Qıydın şirin canə dedin.

Məhəmməd:

Külli nəfsin zayıqəti
Mot haqdı insana dedim
Can alansan al canımı
Sən bat nəhaq qana dedim.

Səlvi:

Bakım yox paşadan, xandan
Baratım var Alosmandan
Məlumki bezibsən candan
Ya bu sözü əfsanə dedin.

Məhəmməd:

Mən ki dünyadan əl çəkim
Ölümdən olarmı bakım
Çoxdu dərdim yoxdu həkim
Yetirə dərmanə dedim.

Səlvi:

Səlvi deyir əslim xandı
Sakinətim Dağıstandı
Bə sənin əslin hardandı
And verrəm Quranə dedin.

Məhəmməd:

Məhəmmədəm Göyçə adamı
Pərvanələr gözdər şamı
Şayirdi nəslimiz hamı
And verdin Quranə dedim.

Məhəmməd sazın saxlayıb deyir: xanım, belə sözlərdən kar aşmaz, indi qulax as gör səndən nə soruşuram:

MÜXƏMMƏS

Bu gün bir əcaib gördüm
Təşbehi heyvanə yetər
Arifə uzaq düşmə
Nisbəti ilanə yetər.
Cəsədi qüdrətdəndi
Əməli insanə yetər
Nə əl ayağı yerdədi
Nə səri asımana yetər.

Səlvi bu sözün qabağında aciz qalıb deyir:

– Oğlan heç elə şey olmaz ki, onun əl-ayağı yerdə, başı isə göydə olsun. Başqa bir xüsusiyyətiindən danış görüm nə tapmacadır?

Alır Məhəmməd:

Yeddi bağırsağı var
Qarnında aşkar dolanıb
Yalqız ki mən demirəm
Bunu görən hamı qanıb

Əjdahalar, pələnglər
Görüb canından usanıb
Başını götürüb qaçıb
Hərəsi bir yana yetər.

Səlvi:

– Sonra, sonra.

Məhəmməd:

Dümbünü çəkibdilər
Cəsədindən yen ziyada
Addanıb isbatdanıb
Hər tərəfə salıb səda
Bəgləri minib gəzir
Heç yana getməz piyada
Hərdən bir ki nərə çəkir
Sədası asmana yetər.

Səlvi xanım:

– Bəs bunun yemək içməyi də var yoxsa...

Məhəmməd:

Onun xörəyini deyim
Təşbehi quş yumurtası
Qarnında zikr eyləyir
İnsana yetişir səsi
Dilini ona vuranda
Çıxır bir üryan balası
Qanadı yox quyruğu yox
Uçar biyabanə yetər.

Səlvi:

– Bəs o xörəyi hancarı yeyir?

Məhəmməd:

Dümbündən taam yeyir
Qayıd eləyir dahanından
O vaxtında qarşı duran
Gərək ki keçsin canından
Üz görməz qardaşına
Xof eləməz düşmanından
Hər kəsə xişmədən baxsa
Ölməsə də canə yetər.

Hər kəsə nəfəsi dəgsə
Ölməsə də gedir huşdan
Üç yerdən kəməri var.
Qurşayıb zərrin gümüşdən
Deyir aşix Məhəmməd
Hər kim baş tapsa bu işdən
Ona bir dəstə deyərəm
Gedər Alosmanə yetər.

Aşix Məhəmməd sözünü tamam eləyib deyir: xanım, mətəlsənsə mənə edim.

Səlvi xanım cavab verir ki, sözünü gərək mənə edəsən, bəlkə yalandan hədyandan danışırısan.

Aşix Məhəmməd o saat bir strajnikin çiyindən tüfəngi götürüb cəmətə göstərib deyir: Cəmət, görün mən dediyim sözlər bu aləti andırır yoxsa yox? Mərəkə yığması onun sözünü safa çıxardıb alqışlayırlar.

Bu deyişmədən sonra Alı Murad Aşix Məhəmmədlə aşix Səlvi Xuramanı öz evinə aparıb onların şərəfinə qonaxlıq verir. Ertəsi gün isə hər ikisini vətənlərinə yola salır.

Aşıq Məhəmməd

“Kərəmi” havasında

Gəzirdim gūzarım düşdü bu dağa
Ovçu bərəsində maralı gördüm
İnildəyir, yatır durur boylanır
Kəsilib səbrilə qərarı gördüm.

Zalım ovçu onu qoyub nişana
Dəyib zalım güllə bələyib qana
İnildəyir dönür bu yan-o yana
Bir neçə yerindən yaralı gördüm.

Təbib olsam yaraların bağlaram
Sinəm üstən düyün qoyub dağlaram
Məhəmmədəm o səbəbdən ağlaram
Ananı baladan aralı gördüm.

Aşiq Məhəmməd

ALİ MƏHKƏMƏYƏ ƏRİZƏ

“Ovşarı” havasında

Başına döndüyüm ali məhkəmə
Təhqiqatnan mənim işimə baxın
Sud mənə iş verib orda olmamışam
Çox çətinlik gəlib başıma baxın!

Qılçım invaliddi, bədənim xəstə
Şura hökumətinə düşmüşəm bəstə
Əcəl yastığında özüm can üstə
Səksəndən üç əksik yaşıma baxın.

Biçarə Məhəmməd düşgün ixtiyar
Yaşasın yoldaşdar olsun xəbərdar
İnanmaqdan ötrü bir şahadım var
Qalmayıb ağzımda dişimə baxın.

*Aşıx Məhəmmədin sözləri
(Ələsgərin qardaşı)*

QARA TAPMACA

“Ağır şərir” havasında

Ağaclar bar verər fəsli çəməndə
Söyüd də boy çəkib yırğalanmasın
Alar qaynağına parçalar atar
Çaqqal aslan üstə yorğalanmasın.

Bəzi adamın əqli başda sey olar
Sənəti hərcayı söyləmək olar
Dərə xəlvət olsa tülkü bəg olar
Şişəldib quyruğun dərğalanmasın.

Laçınınan qarğa çıxsə şikarə
Qaynağını boş görər üzünü qarə
Cığıldar sağsağan neylər şongara
Laçın şikarında qarğalanmasın.

Ləl, gövhərini satanda xiridar
Qurut satan deyər məndə də çox var
Baxar öz özünə çox biixtiyar
Açanda mətahın qır qalanmasın.

Ay Məhəmməd meyl eyləmə harama
Naşı təbib, nəştər vurma yarama
Mancılığa yaxşı sarın barama
Sapın hamar çıxsın sırğalanmasın.

Aşık Məhəmməd

MƏSLƏHƏT

“Aşık Hüseyini” havasında

Aran çox istidi yaylax sərindi
Bilmirəm qalmıyım yoxsa qalım mən
Gönlüm bir gözələ aşık olubdu
Bilmirəm almıyım yoxsa alım mən.

Çox zibə gözəldi gözəllər xası
Geyinib əyninə əlvən libası
Gözümə görünür eşqin dəryası
Bilmirəm dalmıyım yoxsa dalım mən.

Məhəmmədin əqli başdan azalıb
Zimistan zəmhərin əldən yaz alıb
Axmaq gönlüm altmışında saz alıb
Bilmirəm çalmıyım yoxsa çalım mən.

MÜXƏMMƏS

Aşıq Məhəmmədin (Ələsgərin qardaşı) 1914-cü il Cahan müharibəsinə dediyi şeirdir

Dürüst fəhm eylə, gör məni
Salıbsan nə hala, fələk
Qarışdırıbsan başımı
Olmaz qeyli-qala fələk
İki əlim olub, bir başım
Düşmüşəm mahala, fələk
Əlimə zurna veribsən
Qaldım çala-çala fələk.

Yaş yaşıyıb boy çəkəli
Dolu görmüşdüm ambarı
Deyirdim niyə lazımdı
Arpayla darağan darı
O qədər azdı əməlimiz
Bəyənmədik kərdiyarı
İndi ayrılanla pəncər
Dönüb bizə bala fələk.

Gözümüz yollarda qalıb
Karvan ha vaxt yük gətirir
Kiminin bəxti dolu
Kiminin ki puç gətirir
Bəniadəm cəngəl yeməkdən
Heyvan kimi tük gətirir
Hamısı löündən çıxıb
Dönüb arıx mala fələk.

İngilisdən qoşun gəldi
Göyçəni qoydu virana
Ölən öldü qaçanı da
Dağlarda düşdü borana
Ac qaldı uşaq ağlaşdı
Hamı üz tutduq Arana
Çiyinimizə xurcun verdin
Döndərdin hammala fələk.

Lala gibi nazik bədən
Olar böyük ad elədi
Ac qarınlar doydurdu
Çox gönüllər şad elədi
Deyim əvəlik dübərxdən
Mahala imdad elədi
Şah pəncəri yaddan çıxıb
Heç gəlmir xiyala fələk.

Bu işdərində ülmüşəm
Bir az səndən yan çəkirəm
Ölmürəm dirilmirəm
Nə zülmünən can çəkirəm
Qoymuşuq pəncə pəncəyə
Sən çəkirsən mən çəkirəm
Birdən cəməət yığılar
Bizim qalmaqala fələk.

Nə qədri dostluq elədim
Ay bivəfa inanmadın
Zülmü sitəm işdərindən
Əl götürüb usanmadın
Aldın dövləti külfəti
Ondansa da utanmadın

Özümü düşgün eylədin
Qoydun daldan dala fələk.

Dostluğun heç başa varmır
Sən necə yaman balasan
Hər kimə qəzəbləndin
Az qaldın oda salasan
Tökülsün şalvar sürtüyün
Mən kimi üryan qalasan
Bu sözümdən incik olsan
Qapından qovala fələk.

Əldən getdi mal-güzəra
Məhəmmədəm qaldım naçar
İyidin varı olmasa
Yenişə-yoquşa qaçar
Çağırram Yaradanı
Həlbət bir xeyir qapı açar
Sıdqınan sığınaram
Müşkülü-həllala fələk.

Ağdabanlı Qurban

FƏLƏK

MÜXƏMMƏS

Əlindən gileyliyəm
Deyirəm aşkara fələk
Sənnən qeyri kimə deyim
Yalvara-yalvara fələk
Məcnunu yar ucundan
Saldınmı dağlara fələk
Kərəmi yandırdın oda
Yetişmədi yarə fələk
Necə dözüüm bəs bu qədər
Sinəmdə dağlarə fələk.

Bu rütbəni çək nizama
Saf edibən saxla qələm
Sızıldaşıb ağ kağıza
Qan-yaş töküüb ağla qələm
Mən deyirəm dərdi dilim
Sən yaz dəftər bağla qələm
Eşq əhli yanır oda
Dərd biləni dağla qələm
Bax tərən şikarını
Qismət etdin sarə fələk.

Mana çox zülüm eylədin
Sana zalım neyləmişəm
Özündən mən özgəyə
Ərzə, giley söyləmişəm

Oğluna zəxm vurub
Atanı öldürməmişəm
Mən daha sənin kimi
Yetim tifil qoymamışam
Ay sənin ölsün arvadın
Olsun günün qarə fələk!

Ağ çal Qurban nama yazdı
Göndərdi göy çal Qurbana
Of, ölürəm çıxdı canım
Verin bir əhval Qurbana
İltimasım budur sözüm
Aslan oğlu Zal Qurbana
Elçi düş filankəsə
Çox ver, az ver al Qurbana
Gəlməsə bir ah çəkərəm
Dönsün tar-mara fələk.

Ağdabanlı Qurban

BAŞ MÜXƏMMƏS

Gözəl gəlinlər nə gözəl
Əcəb şahənə güldünüz
Doldurub sənəkləri
Qoyanda yanə güldünüz
Dağıtdınız ağıl-huşu
Elə məstanə güldünüz
Ya siz ağıl zayılsınız
Ya mən divanə güldünüz.

Baxt yazsa bilirsiniz
Yəqin hər insan dolaşır
Necə ki gərdənində
Zülfün pərişan dolaşır
Qəzanın qədərində bax
Ətəyimə tikan dolaşır
Tərəqqisin gör taleyin
Tumana tikan dolaşır
Ya tikanə, ya tumanə
Ya da Qurbanə güldünüz.

Yuxarıdakı müxəmməsin deyilməsi belə olmuşdur:

Bir gün şair Qurban (Kəlbəcərli) sudan gələn bir dəst qız gəlinə rast gəlir. Yol darısqal o üz-bu üz qaratıkanlı olduğundan bir qara tikan kəndəkdən qopub bir qızın ətəyinə və o biri tərəfi də şair Qurbanın cuxasına batır. O biri qızlar isə bu dolaşığa gülüşürlər. Ona görə də bu haqda Qurban yuxarıdakı şeiri oxuyur.

Ağdabanlı Qurban

ELÇİ GETMƏK SÖZÜ

“Qəhrəmanı” havası

Sahibi səltənət şirin tələt can
Bir qədər qayğıya qal Qurban üçün
Gönlüm istəklisi dosti mehriban
Özünü zəhmətə sal Qurban üçün.

Baxtın kəskin ola sözün işdəyə
Şərraf seçə arif ola xoşdaya
Bir mən deyəm o götürə beş deyə
Lazım deyil qoğa-qal Qurban üçün.

Bir sümügdən xırda birindən qalın
Əmən, cəvanlanar ləbinin balın
Olum sadağası bir dərd qananın
Dinəndə can deyə çal Qurban üçün.

Canım xəstə düşüb ürəyim üzgün
Bir günüm min ildi dəqiqəm yüz gün
Ağıldan cəm ola kamaldan düzgün
Xərclərəm yolunda mal Qurban üçün.

Ağdabanlı Qurban

MÜXƏMMƏS

Ay həzərat diqqət ilə
Qüdrəti yəzdanə baxın
Cəm olubdu neçə millət
Hökmi Süleymana baxın
Əyləşibdi taxt üstündə
Ədalət divanə baxın
Dolanır cəllad kimi
Can alan cananə baxın
Öldürür günahkarı
Buyurub fərmanə baxın!

Açıla yaxa bəndi
Ola bir aşkarə sinə
Şölə verə məmələr
Bulud tək ağara sinə
Gəhdən Səmərqənd kağızı
Gəh də bənzər qarə sinə
Kərəmi oda saldı
Məcnunu dağlara sinə
Leyliyə, Əsliyə həm
Gərdişi dövrənə baxın.

Baxdı gördü həsrət gözüm
O qəddi şümşad gəlir
Zöhr edir misli Yusif
Ya təzə dünyadı gəlir
Ağlım çaşıb huş dağılıb
Sərinə sövdadı gəlir,
Qurbanam əşq ucundan
Olmuşam divanə baxın!

Ağdabanlı Qurban

GÖZƏLLƏMƏ

“Bayramı” havasında

Qəhrindən qorxuram sözün doğrusu
Olub dilim lal qadasın aldığım
Əmməyincə getməz ağzım acısı
Var ləbində bal qadasın aldığım.

Bağların meyvəsi barı səndədi
Bağdadın xurması, narı səndədi
Bir canım var ixtiyarı səndədi
Alacaqsan al qadasın aldığım.

Bir qərib qonağam sizin diyarda
Gözüm yolundadı, can intizarda
Sənə qurban olsun qoç quzular da
Biri də olsun çal qadasın aldığım.

Qurban yaz, yazıb dəftər bağladı
Əşq odu yandırıb canı dağladı
Həsəratindən didələrim ağladı
Göz yaşını sil qadasın aldığım.

Ağdabanlı Qurban

MÜXƏMMƏS

Ay həzərat şoq əhliyəm
Məni öz azarım öldürür
Gənə Kürdüstan elinə
Düşüb güzarım öldürür
Tüc olub dür mətahım
Yoxdu bazarım öldürür
Naləm çıxıbdı asımana
Var ahı-zarım öldürür.

Bir dahanı şəhdi zülal
Dili dodağı qırmızı
Alnı ayna cəmalı gül
Lalə yanağı qırmızı
Sinəm üstə düyün qoyub
Çəkibdi dağı qırmızı
Sıdır-kafir, alın kəfən
Qazın məzarım öldürür.

Nə qədər yovuncudum
Danışma əfsanə dedi
Olmaz əlac yoxdu çara
Gedə yüz loğmanə dedi
Tüfətil eynidə gözüm
Qəhridə insanə dedi
Ol Mələkəlmot kimi
Var ixtiyarım öldürür.

Dağıdıb viran qoyub
Neçə gözəl xanələri
Ağlımı zayıf eyləyib
Göstərib dür danələri
Piri-cavan candan olur
Yasa batır anaları
Bir baxışı min can alır
Budu qərarım öldürür.

Baxdı gördü həsrət gözüm
O qəddi şümşadı gəlir
Həbizəli həm məzəli
Gəlir tamaşadı gəlir
Zöhr eyləyir misli Yusif
Ya təzə dünyadı gəlir
Ağlım çaşıb huş dağılıb
Sərimə sövdadı gəlir
Qurbana rəhm eləmir
Zalıma yalvarım öldürür.

DEYİŞMƏ

“El” havasında

Qurban:

Gənə qəvr elədi sinəm yarası
Güzar edib bu dağları görəndə
Yahu, yahu, deyib eyləmə səsi
Qızdar gəzən bulaxları görəndə.

Məhəmməd:

Gənə yadə düşdü fəsli növbahar
Zimistanı, boran, qarı görəndə
Dağlarda açan güllər lalalar
Xəzan olub bu ruzigarı görəndə.

Qurban:

Rəhbərim dərd olub qəm mənə yoldaş
Sinəmdə dağ, düyün ürəkdə ataş
Ağlar didələrim tökər qanlı yaş
Yar seyr edən ovlaxları görəndə.

Məhəmməd:

Gönül qəmgin olub tutubdu yası
Al yerinə geyib qara libası
Köçübdü yaylaxdan gözəllər xası
Əbrü, baddan müşəccarı görəndə.

Qurban:

Tülək tərən ovun alsa sar ağlar
Bülbülün gülünü qucsa xar ağlar
Yazıx Qurban eylər ah-zar ağlar
Eli köçmüş yaylaxları görəndə.

Məhəmməd:

Köçüb, gedib ellər boş qalıb dağlar
Məhəmməd görəndə ah çəkib ağlar
Çəkər xədəngini kəməyə bağlar
Kamil ovçu maralları görəndə.

Növrəs İman

QƏZƏL

Segah

Bu cahan əql eylə daim
Bircə ibrət xanədir
Cəm ola bir gənci zər
İnsan üçün əfsanədir.

Əynilən bəhcət fəzadür
Rövnəqi elm yəqin
Elmidə nöqsan olan
Bir üzürsüz divanədir.

Fikir qılsam qəlbədən
Lazım dəyil rəncidə dil
Qəlbə dəgmək dəmbədəm
Kəməqli bipərva nədir.

Növbəti nəfsi bilən varmı
Ölüm var bizdə
Gəlsə gər yüz min bəla
Bu qəmədə İmanədir.

Növrəs İman

GÖYÇƏ GÜLÜ

Ay mələk simalım, qəddi minalım
Bu sərxoş baxışda əlamətin var
İskəndər cəlalım Hatəm səxalım
Əşqindən başımda qiyamətin var.

Dilimin kəlməsi ayəyi-Quran
Telinə sədəqə varımdı bir can
Yaraşır şəninə külli bu cahan
Yusif Kənanə şəbahətin var.

Dahanın çeşməsi abı səlsəbil
Verib qüdrətindən Cəbbari-Cəlil
Ədalətdə sənsən söylərsən dəlil
Məhşərdə mömünə şəfahətin var.

Yüz desəm vəsfini gəlməz hesabə
Cəbinin təşbehdi qosieyniqabə
Qədəmindən öpən batır səvabə
Yazılmış sinəmdə hekayətin var.

Səni xəlq eyləyib Qadiri sübhan
Cəmdir gözəlliyin nişanbənişan
Pərtövi cəmalın şövkəti rizvan
İmantək quluna hidayətin var.

Növrəs İman

DİVANI

D odaxdəyməz

Səyyad isən al şıkarın
Get Dağıstandan gədə
Səyyahsan gərdisə axtar
Seyri cahandan gədə
Tirkeşsən əsləh ilə
Keçəcəksən darə sən
Saxla dilin hərcayıdan
Eyni hədyandan gədə.

Ər gədasən cəng içində
Danışırsan darnan
Atılırsan ərsəgahda
Alışarsan narnan
Kişi gərək sər gəzdirə
Qeyrətnən, arnan
Əlin çəkə şər işdərdən
Hər nahaq qandan gədə.

Həqqi dildə saxlayanın
Şər işdə nə xiyalı
Kəc işdəre qarışanın
Kəndin dərdi sər alı
İnsan isən yaxşı danış
Eşidən nəzər salı
Növrəs İman səni atar
Şövkəti şandan gədə.

Növrəs İman

QAYTARMA

Dağıstan havası bəd gəldi sana
Gül üzün çevirdin arana Leyli
Bülbüləm ay zalım rəhm qıl mana
Salma belə dərddə girana Leyli.

Baxmadın sinəmin gur ataşına
İrəhm et didəmin axan yaşına
Məcnuntək çıxartdın dağlar başına
Saldın zivistanda borana Leyli!

İmanam intizar rəhm eylə bir gəl
İlqara düz olsan çəkməz idim əl
Od düşsün Qarabağ alıssın əzəl
Görəydim olubdu virana Leyli!

SALAM DUA

“G öyçə gülü” havası

Əvvəl ərz halım salam dualar
Mən qəribdən o diyarə yetişsin
Cəmi qohum qardaş zoqu səfalar
Sizin üçün aşkara yetişsin.

Nə qədər yazıram qəmli risalə
Sizi yada mən salıram dal-dala
Nə olar ki, bir nüqtəli məqalə
Müntəzirdi bur biçarə yetişsin.

Var olsun cəmi el, dost, aşına
İşix gün yayılsın cümlə başına
Baxsanız sinəmin gur ataşına
Az qalıb ki, bir yanara yetişsin.

Yəqin ərz-halım yazmanam bir də
Alarsız sədamı qürbət ellərdə
Əvvəldən İmanı kim saldı dərdə
Yarəbb görüm onu narə yetişsin.

Növrəs İman

KÜRD OĞLU

Göydən bir cüt sona endi
İki dağın arasına
Yar ki yardan ayrı düşdü
Ağlar sızlar çarası nə?

Qızıl almanı dişdəsin
Dörd yanını gümüşdəsin
Yol düşsün karvan işdəsin
Mehri yarın obasına.

Noldu, Kürd oğlu, noldu?
Saraldı gül rəngim soldu
Mehri yar bizdən yad oldu
Dağlar düşüb arasına.

Növrəs İman

MÜXƏMMƏS

Yarım yığıb gözəlləri
Ayvan otağı gəzdirir.
Doldurub piyaləni
Dəstində saqi gəzdirir.

Saqinin nazikdi beli
Dindirirsən xoşdu dili
Məşşətəli siyah teli
Ayna qabağı gəzdirir.

Ayna qabağında covhər
Gözəllər içində ülkər
Vurubdu müşknən ənbər
Ətir yanağı gəzdirir.

Yanağı bənzər lalaya
Görəni salır balaya
Mey tökübdü piyalaya
Qaymaq dodağı gəzdirir.

Dodağı bənzər mərcana
Qəsd edib şirin cana
İnci düzübdü qaytana
Bulur buxağı gəzdirir.

Növrəs İman

TƏCNİS

Ay tazə şəhbazım həm sərvə nazım
Qulluğuna var bir ərziş sənəm al!
Yolunda sədəqə candı niyazım
Layix dəyil qurban kəsim sənə mal!

Götürmüşəm çox sağalmaz yarə mən
Qəm çəkərmə ləblərindən yar, əmən
Layiq olsam qulluğunda yarə mən
Geydirərəm al üstündən Sənəm al!

Növrəs İman günün oldu nə qarə
Bad əsdi zəmistən oldu nə qara
Çərxi qərdeş gənə çaldı nəqarə
Ay gün al eylədi qurdu Sənəm al!

Növrəs İman

“Səməndəri” havasında

Aman-aman sevgi necə şirindi
Məcnun-Leyli deyib bulağı gözlər
Leyli vədə verib gəlləm deməyə
Bir ildi sərbəsər bu dağı gözlər.

Məcnun gözü qaldı Leyli qaşında
Yazıx canı yandı eşq ataşında
Çöl quşları yuva saldı başında
Tutulmuşdu nitqi, qulağı, gözdər!

İman baxdı Leyli-Məcnun baxtıda
Yarın hökmü şahın xaqan taxtıda
Zimistan keçibdi, yaylaq vaxtıdı
Gələn qəflə-qatır bulağı gözdər!

Növrəs İman

CIĞALI TƏCNİS

D odaxdəgməz

Çən gəlsə dağlarə yellər əsdirər
Qış da çətin gəlsə dalı əyər əyər
Aşix deyər əy ərdən
Nə gətirdin əyərdən
Laçın getdi şikarə
Gətirərsə əyər dən
Elin səsin qayələrdən kəsdilər
Eşitsə qəddini dal əyər əyər.

Yəqin kəsər zəhrin zəhri sal salı
Qəza cana zəhrin zəhri salsa alı
Aşix gəzir sal salı
Yar qəddinə salsa alı
Canan canı nəzərdən
Əyər yaxşı salsa alı
İçəndə qardaşı zəhri salsalı
Səslərdi dilində dal əyər əyər.

Yazıx canı canan qəddin ay anə
Danşsan dərdini salsan əyanə
Aşix gəzir aya nə
Dilin əşqə ə yanə
Xain nədən qaralıb
Gəzir eldən ayanə
İman istər cahan gəzər əyanə
Yaralı sinəsin dal əyər əyər.

DÜLGƏR ABDULLA İLƏ AŞIX İMANIN DEYİŞMƏSİ

“El” havasında

İman:

Ya mənim adım ya öz adını
Dut böyük qardaşım ol əvəzində
Ayırma kənara məndən yadını
Gəzərim dəryanı çöl əvəzində.

Abdulla:

Əzizim mükərrəm ey nuri eynim
Duraram əmrində qul əvəzində
Vücudu bibəla mütii ehtiram
Geyərim kərbəsin şal əvəzində.

İman:

Elə bildim yatıb mənim iqbalım
Qar alır qapıyı qarışıb halım
Qabağına qatmağa olmasa malım
Kəs apar başımı pul əvəzində.

Abdulla:

Nama yazdın məni saldın dərinə
Mən qurbanam mərd iyidin sərinə
And olsun insafə şərbət yerinə
İçərim zəhrini bal əvəzində.

İman:

Əvvəl iltimasım bil səndən budur
Aç da mətləbini mən görüm nədir
Əyər ki verməyə olmasa məqdur
Apar sat İmanı qul əvəzində.

Abdulla:

Abdullayam düşdüm həqqi sayına
Kərəm kanı firsət vermə xayına
Döşərəm üzümü xakipayına
Gəzərsən xanəmdə pol əvəzində.

Zodlu Abdulla

GÖZƏLLƏMƏ

“Qəhrəmanı” havasında

Bihuda dolandım əfsanə gəzdim
Canım dost yolunda Leyli niyazdı
Məhəbbət kəsilib ilqar pozulub
Əvvəlki məhəbbət Leyli niyazdı.

Qəmər qan ağladı leşkər yeridi
Yaram sızıldar nəşdər yeridi
Leylinin qoluna nəşdər yeridi
Məcnun qan çöldə Leyli niyazdı.

Həya çəkib daldalanma sən arə
Həqiqi dostumsan kəsmə sən arə
Abdullanı xiyalnan sən ara
Gəzir şəms təki Leyli niyazdı.

Zodlu Abdulla

TƏCNİS
(bağlama)

Bu gün səfər etdim bir xanə gördüm
Beş qapısı bağlı bu dərindi bu
Beş qapısı bağlı beşi açılmış
Beşi cavab verdi bu dərindi bu.

Beş minbərdi hər birində beş ayə
Beş yerində zikr olunur beş ayə
Beş yerində mən oxuram beş ayə
Beşini qism etdim bu dərindi bu.

Beş idi əyanə beşi məstanə
Beşidi əfsanə beşi hər yanə
Beşidi imanə beşi divanə
Beşi nalə eylər bu dərindi bu.

Aşığı Musa

MÜXƏMMƏS

Ay oğlan müştəriyəm
Mələkə süfət bacına
Yanağı gül qönçəsi
Dahanında qənd bacına
Gözləri canım alır
Qaşları cəllad bacına
O gəlir sən də versən
İçərik şərbət bacına.

O vaqtiki gördüm üzün
Olmuşam divanə kimi
Yanıram atəşinə
Şəmdəki pərvanə kimi
Könlüm onun zülfündədi
Necə ki bir şanə kimi
Həsərtiyəm ayırmasın
Sən eylə minnət bacına.

Təbiət tək yaratıb
Yoxdu gözəllikdə tayı
Mən onun aşığıyam
İtirməsin həqqi sayı
Çox yığıncaq lazım deyil
Yunulca eyləyək toyu
Musaya zəhmət vermək
Deyil bu adət bacına.

Aşıq Musa

“Göyçə gözəlləməsi” havasında

Məclisi abad eləyir
Nə günahı var telli sazın.
Məlul gönlü şad eləyir
Nə günahı var telli sazın.

Pulunu vermir sələmə
Gözünü tikmir qələmə
Zülüm eyləmir aləmə
Nə günahı var telli sazın.

Yek səcərdi, yek də dəmir
Haqq özü eyləyib əmir
And içmir ürüşvət yemir
Nə günahı var telli sazın.

Yoldan çıxıb yoldan azmır
İblis kimi ara pozmur
Molla kimi cadu yazmır
Nə günahı var telli sazın.

Musa vəsfən söylər saza
Eşidən gəlsin avaza
Oxşamır ki, molla qaza
Nə günahı var telli sazın.

Aşığı Musa

BAŞ MÜXƏMMƏS

Mən səni görəndən bəri
Halım pərişandı Maral
Açılıb qoynun içi
Bağı gülüstandı Maral!
Pərvanə cismim oduna
Alışiban yandı Maral!
Dərd bilməz naqıs dedi
Dərd bilən inandı Maral!

Ala gözləri görəndə
Oldum mehriban sana mən
Gəl otu, göz önündə
Eyləyim dövrən sənə mən
Mal demək layıx deyil
Nə deyim qurban sənə mən
Bu gözəllik sənə qalmaz
Bu çarxı devrandı Maral.

Kərəmi də belə etdiniz
Döndü İsayə bəsdimi?
Ağladı daxil düşdü
Turi Sinayə bəsdimi?
Məşçidi tərək eylədi
Girdi kilisayə bəsdimi?
Quranı atdı oda
Yandırdı ayə bəsdimi?
Zülm ərşə dirək oldu
Asmana dayandı Maral!

Lənət gəlsin keşişə
Aləmdə bir səs eylədi
Qızı getdi o vermədi
Övladı ilə bəhs eylədi
İki sevgini bir-birindən
Ayırdı həvəs eylədi
Çəkdi din təsibini
Kərəmə qisas eylədi
Haqq özünü qisas qoymaz
Ədalət divandı Maral!

Sən bir tərsa qızısan
Əyib qəddim “dal” eylədin
Yıxdın gönlüm şəhrini
Sən necə xiyal eylədin
Şəfa üçün mən xəstəyə
Ləblərini bal eylədin
Göyçəli aşix Musanı
Dərdindən abdal eylədin
Əl mənim ətək sənin
Ölürəm amandı Maral!

Tufarqanlı Abbas

CIĞALI TƏCNİS

Çox gözəlsən şoqun düşüb cahanə
Tiflintək baxaram gözəl gözalə
Mən aşığam cəhanə
Cahan qurban cəhanə
Xudanın xoş bəndəsi
Xoş gəlibsən cəhanə!
Yaradan yaradıb saldı cəhanə
Görmədim sənin tək gözəl gözalə.

Əyər bağban isən bağ işini gör
Bağ bəcər, bağ bəsdə, bağ işini gör
Mən aşıq bağ işini gör
Bağbansan bağ işini gör.
Nə yatıbsan ay ovçu
Dur maral bağışını gör
Bu tər lan gözdünün baxışını gör
Qəsd elər canımı gözəl gözalə.

Mən Abbasam müştəq oldum sənə yar
Əvəl gündən məylim saldım sənə yar
Mən aşıqəm sənə yar
Çıqar bağrım sənə yar
Qış otağda, yaz bağda
Mehman ollam sənə yar!
Gəzdim gəşt eylədim neçə sənə yar
Yoxdur sənin təki gözəl gözalə!

Tufarqanlı Abbas

“Naxçıvanı” havasında

Yatdım səda gəldi canan elindən
Oyandım ağladım bu sabahları
Bir cavab almadım yarın dilindən
Görüm açılmasın bu sabahları!

Ay da qalxıb günortanın yerinə
Talib olan qulluq edər pirinə
İki sevgi yetsə biri-birinə
Allaha xoş gedər bu sabahları!

Mən Abbasam müsəllayə varmadım
Əl uzadıb yar zülfünü hörmədim
Bir bağ saldım qönçə gülün dərmədim
Dərdilər tökdülər bu sabahları!

Hüseyn Bozalqanlı

Buxağı artırır meyli
Qarğı saçlı uzun boylu
Kimi Məcnun kimi Leyli
Dolanıb dağı gəzdirir.

Dağları gəzirdi Məcnun
Şoqu artırdı günbəgün
Yarını axtaran bu gün
Edib sorağı gəzdirir.

Sorağı eylə o yara
Dərdinə qılsın bir çara
Məni salan bu diyara
Yarın fərağı gəzdirir.

Fərağı eylədim o gün
Ürəyimə qoydu düyün
Yarın tapsa aşix Söyün
Çeşmi çırağı gəzdirir.

Qasım bəy Zakir

“Qaytarma” havasında

Dedim gözəl bu qaşların yaydımı
Dedi qövsü qüzəh kəmanıdı bu
Dedim xallarındı tən edir ayə
Dedi gözəlliyimin nişanıdı bu.

Dedim gözəl mən ha sevirəm səni
Dedi qismət etsin yaradan qəni
Dedim sədrin üstə alginən məni
Dedi mərd igitdər meydanıdı bu.

Dedim sən Zakirə etgilən vəfa
Dedi mən aşığa vermərəm cəfa
Dedim ləbin əmən bularmı şəfa
Dedi xəstələrin dərmanıdı bu.

Molla Pənah Vəqif

“Qaytarma” havasında

Ay şahı xubların şuxi dilbərin
Səndən sənubərin xicaləti var
Xub yaraşır sənə diba mintənə
Bu bəzəyin yəni əlaməti var.

Bu zib-ziynətin şəni-şövkətin
Mehracı rəfətin babı dövlətin
Hüsni məlahətin çəşmi afətin
Bu qəddi qamətin qiyaməti var!

Olmaz belə adəm yığılsa aləm
Mələkdən mukərrəm əla və əzəm
Özü bir şux sənəm istiğnası kəm
Lisanində əcəb hikayəti var.

Məhbubi müntəxəb bir ali mənşəb
Qəmzəsində qəzəb sən saxla ya rəbb
Gül ruxlu, qünçə ləb, turuncu qəbqəb
Əmma bizə hərdən nəzakəti var.

Qaşı yay, çəşmi şux, müjqanları ox
Cümlə kəsdən artıq bərabəri yox
Gül cəmalı ayruş, yanında mənşux
Vəqifin ondan çox şikayəti var!

Şair Nağı

MÜXƏMMƏS

Bu hünəri səndə gördüm
Ölməginən yaşa Nağı
Niqolay bəyin qanını
Dağıdıbsan daşa Nağı
Afərin sədası düşüb
Cəmi Qızılbaşə Nağı
Düşmandan qısas alır
Gələndə döş-döşə Nağı.

Yüz yerdə cəng elədin
Kim görüb belə davanı
Öldürdün pristavı
Sındırdın qlavanı
Kəpəzdə yataq saldın
Yedin mirabin avını.

.....
.....

Aleqsannan Niqolaybəy
Özün saldı qalmaqala
İstədi qaçaq öldürə
Namestnikdən nişan ala
Hər biri bir patron yedi
Sədası düşdü mahala
Onlara gələn nişanı
Sən al ver yoldaşa Nağı!

Qələt elər bir də gələn
Sənin kimi nə üstünə
Öldürdün tufəngin aldın
Şinelini sər üstünə
Kim görüb ki, səfih tülkü
Hücum edə şir üstünə
Əl ata bir qıçına
Yapışdıra daşa Nağı.

Bəglər bəyəm Çıraxbəyov
İrəvandı mənim yerim
Axşam sabah müntəzirəm
Bircə səni harda görüm
Xudam bir qismət eləsin
Qulluğuna salam verim
Bir doyunca qamətinə
Eyləyim tamaşa Nağı!

BƏYİN TƏRİFİ

Gəldik çıxdıq Süleymanın taxtına
Görüm ay bəg toyun mübarək olsun
Aşır çatdı toyun yaxşı vaxtına
Görüm ay bəg toyun mübarək olsun
Qohumun, qardaşın, elin sağ olsun.

Bir hava çal xublar girsin oyuna
Mən qurbanam qamətinə boyuna
Biz də gələk sağdaş, soldaş toyuna
Görüm ay bəg toyun mübarək olsun
Qohum, qardaşın, elin sağ olsun.

Xonçana düzülüb noğulnan badam
Toyunu elədim ürəkdən şadam
Sağ olsun məclisdə oturan adam
Görüm ay bəg toyun mübarək olsun
Gələninə gedəninə borc olsun.

Dərya adasında oynayır balıq
Dadına yetişsin qoy rəbbi Xalq
Balabançıya çuxa mənə arxalıq
Görüm ay bəg toyun mübarək olsun
Gələnin gedənin elin sağ olsun.

Mən aşır o gün eylər
O quzeydi o güneylər
Dost dostu haçan görsə
Bayramın o gün eylər.

Mən aşığı yazma məni
Dəftərə yazma məni
Olaydım qış quzusu
Əməydim yaz məməni.

Qızıl gül dəstəsi nərgiz butası
Heç sizə dəgməsin düşmən xatası
Sən olasan on iki oğul atası
Görüm ay bəg toyun mübarək olsun
Sağdöşünə, soldöşünə borc olsun!

Qızıl gülü dəstə-dəstə dərərlər
Dəribnən pünhan yerə sərərlər
Sazandara layıq xələt verərlər
Görüm ay bəg toyun mübarək olsun
Gələnin, gedənin, elin sağ olsun!

Mən aşığı bir üzdü
Ördək göldə bir üzdü
Üzüm qoy üzüm üstə
Görən desin bir üzdü.

Misgin Vəli

MİSİRİ

Məğribdən məşriqə səf çəkib durub
Qüdrətdən çatılıb baş-başa dağlar
İtaət boynuna salmış həmayil
Misli pəsənd xotgər, xan, paşa dağlar.

Baxıb hökm yəkta dur ey du kafə
Gəh kükrüyür gəhdən gəlir insafə
Bəy pəykərə çəkir bayaz ləffafə
Fərvərdin geydirir qumaşə dağlar.

Bəd illərdən satın aldın pis günü
Çağırdın dumanı, tökdün çisgini
Ağlar gözdü qoydun cida Miskini
Eylə gülə-gülə tamaşa dağlar.

Nəsim

BAŞ SARITEL

Ay ağalar bəs necə olar
Halı yardan ayrılanın
Yaxın ikən uzax düşər
Yolu yardan ayrılanın.

Bülbül gülsüz ötməz imiş
Gül tikansız bitməz imiş
İşə gücə getməz imiş
Əli yardan ayrılanın.

Duman dağlara çəkilər
Uca, alçağa tökülər
On beş yaşında bükülər
Beli yardan ayrılanın.

Dağların başı al olu
Gözəl sevən abdal olu
On bir ay dinməz lal olu
Dili yardan ayrılanın.

Nəsim deyər bular imiş
Dərdi canda qalar imiş
Cavan ikən solar imiş
Gülü yardan ayrılanın.

Aşıq Əmrah

GÖZƏLLƏMƏ

“Heydəri” havasında

Bu gün bir gözəl görmüşəm
Yola gəlmir namümkündür
Tərən kimi durub səfə
Tora gəlmir namümkündür.

Barmaxları qarğı qəmiş
Dırnaxları sədəf gümüş
Məmələri təza yemiş
Doymaq olmur namümkündür.

Əmrah der tərən qızı
Al üstən geyib qırmızı
Dünən dedicəyi sözü
Bu gün demir namümkündür.

Aşığı Alı

GÖZƏLLƏMƏ

Yar yanında günahkaram
Doğru sözüm yalan oldu
Yeriş gətirdi ğəm leşgəri
Gönlüm şəhri talan oldu.

Bax bu qaşa, bax bu gözə
Yandı bağrım döndü közə
Keçən sözü çəkmə üzə
Keçən keçdi olan oldu!

Aşığı Alı sənə qurban
Gəl əyləmə bağrımı qan
İtgin düşdü tülək tərən
Sar da kəklin alan oldu!

Aşıq Nəcəf

“Aşix Hüseyni” havasında

A bimürvət axı sənnən ötəri
Olmuşam bir dəli divanə
Səbəb nədir məndən kənar gəzirsən
Baxırsan daldadan biganə kimi.

Yanağın gözəldi misalı bir gül
Ləblərin ləzzətdi, innabıdı bil
Axar dahanından abı səlsəbil
Dişlərin düzülüb dürr, danə kimi.

Biçarə Nəcəfi batırdın qəmə
Üst-üstündən dağ çəkibsən sinəmə
Necə ki pərvanə dolanır şama
Dolannam başına pərvanə kimi.

Aşığı Talib (Aşığı Ələsgərin oğlu)

GÖYÇƏNİN AĞIR GÖZƏLLƏMƏSİ

Ağ libasın tər əndamın gül yüzün
Nə yaraşır bir bir üstə gözəl qız
Xoş yerişin, şux gülüşün, dür sözün
Qədəm saxla, get ahistə gözəl qız!

Əylən bircə mənim gönlüm şad eylə
Şirin aşna olub verək əl-ələ
Həsretin çəkməgdən döndüm bülbülə
Dəstə gül götürüb dəstə gözəl qız!

Gönül əcəb atdı haçan yorular
Bağrının başına millər vurular
Eşq odunda yanar, yanar qovrular
Nörəs İman kimi xəstə gözəl qız.

* * *

Dost dostun mətləbin ürəkdən qansa
Seryaqıf sözüylə yad olmaz-olmaz
Sevgi sevgisindən kənar dolansa
Yüz söhbət eyləsə dad olmaz olamaz.

Müxənnətnən hərgiz olma aşına
Qədrin bilməz yüz dolansan başına
Dövlət tapıb yetsə doxsan yaşına
Nam göstərib onun adı olmaz olmaz.

Yazıx Talib işin ahı-zardadı
Hər dağılmışın bir diyardadı
Yetsin dada ustadların ustadı
Onun kimi heç ustad olmaz olmaz.

Aşıq Əsəd

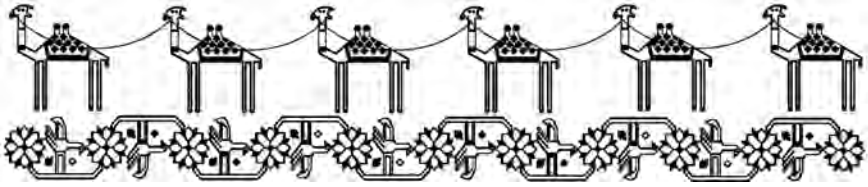
NƏFƏSÇƏKMƏ TƏCNİS

Eşidib bilənlər arif olanlar
İnsan necə şeydə eyləməzmi hiiiif!¹
Bir tayfa görəndə xəbər alanda
Cavabın verəndə eyləməzmi hiiiif!
Xoş dilinən onu tıkrar eyləsən
İkrah olar səndən ay eylər of-of!

Günü həqdən bilər öz ər babını
Göz görcək bilər öz ərbabını
Sərbaf toxuyan özər babını
Məkiyə tel atanda eyləməzmi hiiiif!
Məkiyə tel atıb şirin karın görəndə
Bir teli qırılsa ay eylər of-of!

Qəza səməndini bir gündə minə
Bir gün də atdana bir gün də minə
Əjdəha Əsədi bir gündə minə
Sərasər çəkəndə eləməzmi hiiiif!
Vəfalı yar qəbrim üstən keçəndə
Baxıb yada salıb ay eylər of-of!

¹ Nəfəsin geri çəkir.

Ərtoğrol Cavid

AŞIX MƏHƏMMƏDİN AŞIX ƏLƏSGƏR HAQDA SÖYLƏDİYİ İKİ PARÇA HAQDA

BİR çox nağıllar var ki, böyük, maraqlı bir temaya, hadisəyə malikdir, lakin oxucuda təsir buraxmır.

Neçün?

Çünki oxucu hadisəni nağılın ifadəsi ilə duyur, ifadə zəif ikən nağıldakı hadisəni duyma da zəifləyir.

Bəzi parçalar, hekayələr var ki, ən kiçik, ən bəsit bir temaya malik olduğu halda oxucuya çox məmnun təsir buraxır. Bunun səbəbi ifadənin təmiz və səmimiyyətiyəndir. Aşix Ələsgər haqda Aşix Məhəmmədin söylədiyi iki hekayə bu tiplərdəndir.

“Aşix Ələsgərin Həcər ilə dəyişməsi” ilk hekayədir. Həcər məğrur, gözəl və ağıllı bir qızıdır. O elçilərin çoxunu rədd edir. Misal: Balının köklüyünü, İskəndərin arıxlığını, Dünyamalının əyri ayaq olmasını, Məhəmmədin burnu uzunluğunu, Mirzə Məhəmmədin burnu sululuğunu bəyənmir. Demək bu adamları zahiri naqisliyinə görə qəbul etmir. Bəzilərini rədd etmə səbəbi onların xarakterləridir və başqa incə nöqtələrdir. Misal:

Məşədi İsa belə yazır:

“Mən 12 kəndin qlavasıyam. İki yol padşah qəbulunda olmaqla ondan qoçaxlığıma, iytliyimə qızıl medallar həmail almışam. Əyər məni xoşlayırsa gəlsin mən onu alım.”

Həcər nə deyir?

“... eşitdiyimə görə iki-üç arvadı var vəhalin ki, hər kişinin bir arvadı olmalıdır.”

Həcər doğru düşünür, o, təkarvadlılığı sevir. O, insan olaraq azad düşünür, onda demokratik elementlər vardır.

Əbdüləzim adlı birinin yaxşı papağı var. Həcərə elçiliyə gələn dostları papağı alıb başına qoyur. Əbdüləzimin özü gələrkən Həcər papağı tanıyıb, belə cavab verir:

“bu papağı... hər yetən geyib gəlir,... əyər məni alsan məni də el arasına qoyarsınız, ona görə sənə də getməyəcəyəm.”

Demək, Həcər onun hürmətini biləcək kişi istəyir.

Mustafa ağanı belə rədd edir:

“... yaxşı kişilərdəndi, ancaq bu var ki, mən də başıma ipək yaylıq örtürəm, o da. Bizim ikimizə bir papaxlı kişi lazımdır ki, bizi saxlasın”.

Demək, Həcər onu qoruya biləcək cəsur bir kişi istəyir.

Elçiləri rədd etmə səbəblərini nəzərdən keçirirkən, Həcərin arzularını bilmək olur. Aşix Ələsgər də ona müraciət edir. Həcər yenə rədd edir, o deyir ki,

“Ögrən bu sözlərim saxla yadigar,
Gözəldə haya olar, iytlərdə ar.
Evlak köpək qeysəfədən pay umar,
Nə haqq umur o xiyalə yetişməz.

Mən 18 yaşında, o isə əlli yaşında olarıq, məndən pay umur. Buna nə ad vermək olar”.

Demək, Həcər evlənərkən yaş münasibətini də nəzərdən qaçırmır.

Həcər Məşədi Musa adlı birinə ərə gedir. Onlar səmi-mi, işgüzar ailə qururlar. Məşədi Musa orta yaşlıdır. Həcərin evlənməsini eşidən Ələsgər gəlib bu sözləri deyir və bununla hekayə bitdi:

“– Həcər, bir bu qədər gözlədin. Səni hər cürə cəvan, varlı adamlar istədi, heç birinə də getmədin. İndi getdiyin bu adamdı? Toyun mübarək olsun!”.

İkinci parça daha kiçiksə, daha məzmunludur. Erməni-müsəlman qırğınında yaylaqların birinə gedən Ələsgər hər yanı boş görüb, səbəbini çobandan soruşurkən, o belə deyir:

“– Bu andıra qalmış millətlər qırğını nəticəsində el köçə bilməyib.”.

Bu kiçik cümlə ilə, “andıra qalmış” kəlməsi ilə xalqın bu qırğına necə münasibət bəsləməsi aydındır, xalq bu qırğına nifrət edir.

Bu kiçik hekayənin qiyməti kiçik cümlələrdədir. Hər elə kiçik cümlə geniş mənaya malikdir. Bu boşluğu görən Ələsgər ağlayır. Nəçün? O belə deyir:

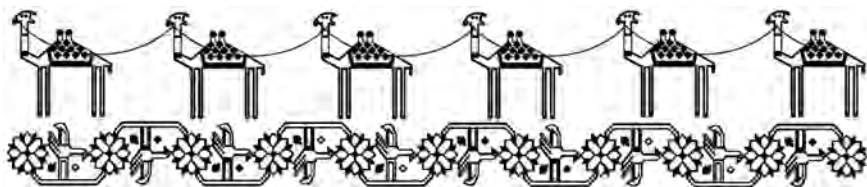
“...elsiz aşığı neyə lazımdır? Mənim ağlamağım elin gəlmədiyindən, dostların yurdu boş qalmaqdandır”.

Aşıxlığın, xüsusən Ələsgər kimi talantlı aşıxların xalqa nə qədər yaxın olmalarını duymaq üçün bu cümlə kifayət edir.

Aşıx Məhəmmədin söylədiyi bu iki hekayə nəsrə layiqdir. Məncə, Aşıx Ələsgər haqda olan bu kimi hekayələri toplayıb, mükəmməl halda nəsrə hazırlamaq ən münasib üsuldur.

30.12.1039.

Bakı

AŞIQ ƏLƏSGƏRİN HƏCƏR İLƏ DEYİŞMƏSİ

Söylədi: *Aşıq Məhəmməd*

Yazıya aldı: *Hüseyn İskəndərov*

ƏCƏR Göyçədə Qızıl Vənk kəndindəndir. Həcər 22-24 yaşlarında bir gözəl-göyçək qız olub heç kəsi bəyənib getmirmiş. Bir gün Nərimanlı kəndlisi Hacı Əli oğlu Balı və Qayabaşılı Hacı Xıdır oğlu İsgəndər Qızıl Vənkdə Həcəri görüb xoşlarına gəlir.

Molla Balı qızı özünə almaq məqsədilə Həcərə elçi göndərir. Molla Balı cəvan isə də qayət kök bir adam olduğundan qızın xoşuna getməyib, elçi ilə Molla Balıya böylə xəbər göndərir:

– O, o qədər kökəlibdir ki, onun ürəyi axta yabı kimi olar. Elə adam əşqə kor baxar.

Bu rədd cavabdan sonra onun qonşu kəndlisi İsgəndər Hacı Xıdıroğlu çox arıq adam olduğu üçün elə bilir ki Həcər bunu bəyənər. Ona görə qıza elçi göndərir. Həcər isə buna da getməyib deyir:

– O, o qədər arıqdır ki, onun baş gönü üstündə quruyub. Mən elə adamlara getmərəm.

Bunu eşidən Qara İmanlı Məşədi İsa qızı görmək məqsədilə Qızıl Vəngə gəlir və birbaşa Həcərin evinə gedir. Qızı orada görəndən sonra xoşlayır və ona bir qarı ilə xə-

bər göndərir ki, “Mən 12 kəntin qlavasıyam. İki yol padşah qəbulunda olmaqla ondan qoçaxlığıma, iytliyimə qızıl medallar həmail almışam. Əyər məni xoşlayırsa, gəlsin mən onu alım”.

Həcər qarıya deyir:

– Məşədi Həsənin, eşitdiyimə görə, iki-üç arvadı var və halanki hər kişinin bir arvadı olmalıdır. İndi əyər məni də almaq istəyirsə, o zaman arvadlarının biri bir əlin tutsun, o birisi də o biri əlin, üçüncüsü də ağzının üstündən vursun.

Qarı bu xəbəri apardıqda Məşədi İsa da kor-peşiman olub öz atlıları ilə geri qayıdır. Bu əhvalat üç nəfər Kəsəmən kəntlilərinə də yetişir. Bunlardan birincisi Dünyamalı qonşusu Əbdüləzimin bir əmanət papağın alıb geyir və Həcərə özü üçün elçi gedir və öz tərəfindən bir adam Həcərin yanına hə-yox üçün göndərdikdə Həcər elçiyə deyir:

– Onun ayaqları qış danası kimi əyri bitib. Qoy o hələ göy otdan qılçaları düzələnədək otdasın, sonra ona gedərəm.

Dünyamalı bu xəbərdən odlanıb geri qayıdır.

Dünyamalıdan sonra həmin Kəsəmən kəndlisi Məhəmməd adlı bir şəxs Həcərə elçi göndərir. Bu da Dünyamalı borc alan papağı geyib getdiyindən Həcər bunun papağını tanıyır, çünki o bu papağı Dünyamalının başında da görmüşdü. Məhəmməd dodağı büzük, burnu uzun bir şəxs olduğundan Həcər bunu da bəyənməyib elçiyə böylə deyir:

– Onun ağzı tülkü ağzına oxşayır, qoy getsin, yeddi il qanqal otlasın ki, ağzı dəvə ağzına oxşasın.

Məhəmməd bağrıyanmış, naumud qayıdır.

Bundan sonra papaq yiyəsi Əbdüləzim Kəsəmənli birbaş Həcərin öz evinə gedib onu sevdiyini şərh edir.

Həcər Əbdüləzimin papağın əlinə alıb baxır və deyir:

– Əbduləzim bu papağı neçəyə almısan?

– 150 manata.

Həcər papağı ona qaytarıb deyir:

– Bilirəm sən məni sevirsən, özün də yaxşı oğlansan, ancaq siz bu papağı el arasına qoymusunuz, hər yetən geyib gəlir. Mən bir kişiyyə dayanaram. Əyər məni alsan, məni də el arasına qoyarsınız. Ona görə sənə də getməyəcəyəm.

Bir az keçəndən sonra Həcəri almağa Araz qırağından bir Mustafa ağa Sultanov adlı Zilan kürdü gəlir və fikrini qızın atası İskəndər Xoylu oğluya açır və deyir ki, əyər qızını mənə versən, sənə min manat pul, yüz dana qaradış oveç (qoyun), bir də bir dana dili haça kürən at verərəm.

İskəndər deyir ki, oğul, ixtiyar qızın özündədir. Əyər gəlsə mən razıyam. Həcərə xəbər çatanda o deyir ki, ay ata, yaxşı kişilərdəndi, özü də bəylərdəndi, ancaq bu var ki, mən də başıma ipək yaylıq örtürəm, o da. Bizim ikimizə bir papaxlı kişi lazımdır ki, bizi saxlasın.

Qızın bu cavabından Mustafa ağa da xəcil olub pispis qayıdıb getdi.

Kürddən sonra qızı istəməyə Dəryaqırxanlı Mirzə Məhəmməd gəlir və öz əşqini qarı vasitəsilə Həcərə bildirir. Bunun da gözündən su axdığı üçün Həcər bəyənməyib rədd cavabı verir. Ən axırda Həcərin qonşusu Qəfərli kəndindən Sultanov Dünyamalı bəy Həcərin öz evinə gəlir. Həcər bunu çox ihtiramla qarşılayıb üç cürə xörək hazırlayır və stol açıb təam gətirir. Üç cürə xörək və iki stəkan çay stola düzür. Dünyamalı bəy sözə başlayıb deyir:

– Mən bir adamam, bir stəkan çay içib xörəkdən də bir qab yeyəcəyəm. Bəs niyə bu qadar xörəkləri və iki stəkan çayı bura düzmüsən?

Cavabında Həcər böylə dedi:

– Bəs mən adam deyiləm? Mən səninlə bərabər bu

naharı edəcəyəm, çünki Dünyamalı bəy, mən səni sevirəm. Bu qadar ki elçiləri geri qaytarmağımın səbəbi ancaq səni sevməyim idi. Fikrim sənə getmək idi. Əmma daha sənə də getməyəcəyəm. Səbəb budur ki sənin bir bədxasiyyət arvadın var ki, mən onunla heç yola getmərəm, çünki mən sizin evə gələrsəm, çox böyük qeyluqal düşər. Sən də hörmətdən düşərsən.

Həcər in bu açıq danışmağından Dünyamalı bəyin elə bil ki, ürəyinə piçax dəydi. Xörəyi də stolda qoyub ürəyi sınımış otaqdan bayıra çıxdı və çox çəkmədi ki, dərddən öldü.

Aşiq Ələsgər bu işləri eşidib Qızıl Vəngə Həcər in yanına gedib onun gözəlliyinə heyran olub sazla böylə dedi:

Həcər xanım, qaşın gözün təhrində
Xət yazsan Quranda ayə düşərmimi?!
Götür niqabını mah cəmalından –
Hüsnün nuri təcəllayə düşərmimi?!

Buna qulaq asan Həcər öz qız yoldaşlarından aşığın sözlərinin kimə aid olmasını xəbər aldı və dedi, sözləri qabaq eşitmişdizmi, yoqsa mənəmi deyir?

Qızlar “bilmirik” cavabını verdilər.

Ələsgər:

Saxlasan qapında mən ollam nökr,
Dişlərin mirvari, ləblərin şəkər.
Səni görən bu dünyadan əl çəkər,
Daha özgə təmənnayə düşərmimi?

Həcər yüzünü bir az daldalayıb dedi:

– Qızlar, aşiq mənə deyir?

Ələsgər qızın ondan çəkdiyini görüb deyir:

Gözəl arif olub mətləb qanmasa,
Yayınıb, yaşınıb daldalanmasa.
Aşıq muştəq olub qəlbi yanmasa,
Bir bu qədər ilticayə düşərmimi?

Yazıq Ələsgərin var etiqadı,
Möhürlənib gözəlliyinin baratı.
Olar gözəllərin xumsü, zəkati,
Mənim təkə binəvayə düşərmimi?

– Xanım, qoyunun, taxılın zəkati mollaya, səyidə düşərsə, gözəllərin də zəkati aşığa düşməlidir, – deyib sözünü tamam edir və həmin kəntdəki toya gedir.

Həcər görürkü aşıq gedib, dalınca toya bu məktubu göndərir:

Rütbədən kəc olan, loxmadan haram,
Yüzdər salsa pür kamala yetişməz.
Bir qul düz dolansa haqqın yolunda
Qəza tapmaz onu, bəla yetişməz.

Həcərin qarısı məzəmmətlə Həcərə deyir.

– O kişi sənin qaşgözünü Quranın ayəsinə oxşadır. Sən onu biçə oxşadırsan. Ayıb deyilmi?

– Qarı nənə, sən bu işləri başa düşməzsən. Bəs o dəyənləri sən eşitmədin:

Qəza insaniyatı tənəfdən asar,
Leyli naharmuşdu cəhd elər kəsər,
Aç daha ayaqdan çəkər sərəsər,
Cəhd elər barmağı balə yetişməz.

Qarı dedi:

– Qızım, bu nə deməkdir, mən bundan baş açmadım?

Həcər:

– Görmürsən, Ələsgər bir ayağı gora titrədiyi halda məndən zəkat istəyir.

Ögrən bu sözlərim, saxla yadgar,
Gözəldə haya olar, iyitlərdə ar.
Əbləh köpək qeysəfədən pay umar,
Nə haqq umur, o xiyalə yetişməz.

Mən on səkkiz yaşında, o isə əlli yaşında olarıq, mən-
dən pay umur. Buna nə ad vermək olar, ona görə də belə
deməliyəm.

Qarı:

– Qızım atalardan qalan misaldı, qızı yüzü istər, biri
alar, niyə acığın tutur?

Həcər:

Gər hükmümi istəsə qafnan qafa
Bihudə xərc çəkmə, əfsanə cəfa.
Qaffas tapar ləli safu-sərrafa,
Nə aşığa, nə abdala yetişməz.

– Qızım gözəllərə, adətdir, tərif edərlər.

Həcər:

Gözəllikdə var Həcərin isbatı,
Zər libasa naxış vurur xəyyatı.
Olar gözəllərin xumsü-zəkatı,
Cəvana yetişər, çala yetişməz.

Sözü tamam edib paketə qoyub göndərir aşığı Ələsgərin üstünə.

Aşığı Ələsgər paketi aldıqda elə güman edir ki, bunu toya dəvət edirlər və açıb şəyirdi Qurbana oxudub görür ki, Həcər yazan həcvdir və o gündən etibarən Həcərlə bir daha görüşmək təmənnasında olur.

Əlqərəz, bir neçə vaxtdan sonra ittifaqən Ələsgər bir toyda (Qızıl Vənkdə) görürkü bir təmtəraqlı stol bəzəyirlər. Ələsgər elə mülahizə etdi ki, buraya pristav, yaxud bəylərdənmi gələcək, əmma görür ki, Həcər başında on–on beş qız-gəlin ilə içəri daxil oldu. Həcəərə bu toyda çaydan, yeməkdən təklif elədilər. Aşıqqa və zurnaçıya nə təklif edirsə, çalsınlar. Həcər deyir ki, yaxşı olardı zurnaçı olsun, çünki bir-iki oyun oynadıb gedəcəyəm. Burada olan Aşığı Ələsgər söz alıb toy sahibi Məşədi Qasıma deyir ki mənə bir zaqaz veriblər onu mən oxuyum, sonra zurnaçı gətirilsin.

Aşığı Ələsgər Həcəərə üzünü tutub aldı:

Sən bilirsən, subay gəzmək günahdı,
Şəriətə, yol, ərkanə nə dedin?
Hər konul özünə bir padşahdı,
Sındırdın, döndərdin qanə, nə dedin?

Həcər dedi:

– Qızlar, bu söz mənə deyilir, durun gedək. Mən bilseydim Aşığı Ələsgər burda olacaq, heç gəlməzdim.

Aşığı Ələsgər:

Eşit bu sözlərimi olginən hali,
Onlara möhtacdı Göyçə mahalı.
Sana müştəq oldu bəy Molla Balı,
İskəndər təki Hacı Aslanə nə dedin?

Həcər dedi:

– Məşədi Qasım əmi, məni baxışla. Mən getməliyəm, toyun mübarək olsun.

– Qızım, əylən aşığı sözünü qurtarsın, ona dövrən yığaq, sonra gedərsiniz.

Aşığı Ələsgər:

Məşədi İsa gəldi səni görməyə,
Kimin qüdrəti var qəlbinə dəyə.
Baş əymir Sərdara, sultana, bəyə
Söylə görüm o tərənə, nə dedin?

Həcər təəccüb edir, görəsən, bu sözləri buna kim deyib ki, olduğu kimi bütün əhvalatı bilir?

Ələsgər:

Kəsəmənli nə cür geyir papağı,
Sənə nə dəxli var bimürüvvət yağı!
Onların sinəsinə çəkibsən dağı,
Heç qurtarmaz o nişanə, nə dedin?

Həcər bir əllilik çıxartıb stolun üstə qoydu və dedi:

– Məşədi Qasım əmi, bu da dövrən pulu. Toyunuz çox mübarəkdir. Biz getməli olduq.

Məşədi Qasım yenə də icazə verməyib deyir ki, qoy aşığı sözünü qurtarsın sonra gedərsən.

Ələsgər:

Aşıqam, gedirəm hər xeyri-şərə,
Eşitdim, əhvalını yazdım dəftərə.

Gümüş rəxtli gələn bəylərə,
Bilirsənmi sən zənanə, nə dedin?

Yüz iytdən birini bəyən, boyun əg,
Gedənin gələnin az qəlbinə dəg.
Mirzə Məhəmməd Dünyamalibəg,
Az qaldı əşqindən yana, nə dedin?!

Yazıq Ələsgər hər elmdən halıdı,
Mövla baratıdı, öz kamalıdı.
Çəkdiyim özgələr qeylü qalıdı,
Axırında mən cəvanə nə dedin?

Həcər qızlara və qarisına dedi ki, gördüzmi Ələsgərin fikiri mənə müştəri olmaq idi. Aşıq sözünü qurtarandan sonra Həcər adamları ilə durub toydan gedirlər. Və evə gəlib Qarıya deyir:

– Qarı, indi kağız-mürəkkəb gətir Ələsgərə cavab yazacağam.

Qarı Həcərin dediklərin gətirir. Həcər deyir və qarı yazır:

Arif olan bu sözümə inansın,
İnciməsin ata-ana, deyirəm.
Annamaz annasın, qanmayan qansın,
At sürməsin bu meydanə, deyirəm.

İşim yoxdur dövlətinən varinan,
Əhdim var xudayi-kirdigarınan.
Gül xarınan uymaz, tər lan sarınan,
Qarqa dönməz gülüstanə, deyirəm.

Xalıqnan eylədim bir əhdi vəfa,
Söygili yar tapam, mən sürəm səfa.

Əlaç haqqa qalıb, insaf sərrafa
Göhəri yetirsin kanə, deyirəm.

Mən Həcərəm, əbrah-ətlas geyməyəm,
Öz-özümə soltan mənəm, bəy mənəm.
Söz əhlisən, mən xətirinə dəyməyəm,
Səf düşübsən, sən piranə, deyirəm.

Bu məktubu Ələsgərə göndərir.

Bu əhvalatdan bir müddət keçənnən sonra Ələsgər eşidir ki, Həcər öz kəntlisi Məşədi Musa adlı bir orta yaşlı kişiyə arvad üstə ərə getmişdir. Aşiq Ələsgər şagirdi Əsədə təklif edir ki, gəl gedək Qızıl Vəngə – Həcərin mübarəkbadlığına.

Bunlar xırman vaxtı Məşədi Musagilə gəldikdə Həcər Məşədi Musaya deyir:

– Kişi, evini Allah yıxmasın. Ələsgər mənim sənə getməyimi eşidib gəlmişdir. Yəqin çobanı doludur, yenə də bizə söz deyəcək.

Məşədi Musa:

– Ay arvad, o mübarəkbadlığa gəlib, sən çay-çörək hazır elə!

Ələsgər içəri dəvət olunub oturmuşdu ki, gördü Həcər çay-çörək hazır edib stol açır, o saat sazı götürüb deyir:

Qavvaz olub düşsən əşqin dəryasına,
Narın silkin, narın çalxan, narın üz.
Dost səni bağında bağban eləsə,
Almasın dər, gülün iylə, narın üz.

Həcər qilizin kimə vurulmasını o saat düşündü. Məşədi Musanın da evi sadə, kasıbyana bir ev idi.

Ələsgər:

Saldırıbsan qəsr, eyvan, oda sən.
Bu nökerin, o sevdinin, o da sən.
Qiyqac baxıb məni saldın oda sən
İnsaf elə, gəl könlümün nazın üz.

Bu sözlərin qarşısında Həcər çiyinlərin qaldırıb dedi:
– Mən indi nə edə bilərəm, iş işdən keçib.

Ələsgər:

Gəl sınıx könlümü sari, dur gedək,
Tərlansan, oylatına sarı, dur gedək.
Mürüvvət eylə, bizə sari dur gedək
Bir dərdimi eyləyibsən narın yüz.

Həcər Məşədi Musaya alçaxdan deyir ki, qoymasın
Ələsgəri oxumağa. Desin ki, ayıbdır, qonşuda ölü ölübdür.
Ələsgər deyir ki:

– Ölüyü mən ki, öldürməmişəm, ölüb ölüb.
Yenə başlayır:

Aşıq olan sözünü deməz tərsinə,
Tər gəzən dünyadə gedər tərsinə.
Tərs niyə qismət olsun tərsinə
Qoy sevkənsin narın üzə narın üz.

Həcər özü laəlac, Ələsgərə deyir:

– Xörəyini ye, axşam adam yığılanda oxuyarsan – və
ona qaymaqla bal təarif edir.

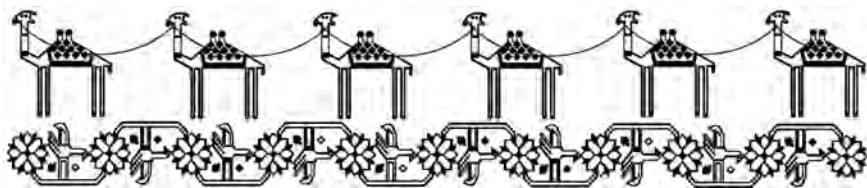
Ələsgər alır:

Ələsgər də sözünü deməz qaymağa,
Yuyar qəssal qəddin bükər qaymağa.
Bal qatanda şirin olar qaymağa,
Bulardan da yaxşı olar narin üz.

Ələsgər sözünü qurtarıb Həcərə deyir:

– Həcər, bir bu qədər gözlədin. Səni hər cürə cəvan, varlı adamlar istədi, heç birinə də getmədin. İndi getdiyin bu adamdımı? Toyun mübarək olsun! – Deyib ayağa qalxdı və xudahafiz deyərək atlandı və kəndinə doğru yol basdı.

Son

AŞIQ ƏLƏSGƏRİN DAĞLARA ŞEİR DEMƏYİ

Söylədi: *Aşıq Məhəmməd*

Yazıya aldı: *Hüseyn İskəndərov*

RMƏNİ-müsəlman qırğını vaxtında (birinci) ermənilər yaylada olduğu üçün müsəlmanlar yaylağa köçə bilmirdilər. Əmma çar hökumətindən qaçaq düşən Eldarlı Əmir Əhməd təkcə yaylağa çıxmağa müvəffəq olur. Bunu eşidən Aşıq Ələsgər öz şəyirdi Əsədə deyir:

– Oğul, Əsəd, deyirlər ki, Eldar mahalı köçüb yaylağa gəlib, gedək bir dostlarımızı yoxlayaq.

Bunlar atlanıb yaylağa gələndə görürlər ki, yurtlar bomboşdur, ancaq bir çoban tapıb ondan soruşurlar ki, niyə yurtlar boşdur, bəs el hanı? Çoban cavabında deyir:

– Bu andıra qalmış millətlər qırğını nəticəsində el köçə bilməyib, ancaq təkcə Əmir Əhməd gəlibdir. Budur onun ovası.

Əmir Əhməd öz alaçığından aşıqların gəlməsini görüb öz arvadı Ağcıya deyir ki, Ağca, Aşıq Ələsgərlə aşıq Əsəd bizim görüşümüzlə gəlirlər, gedək onların pışvazına.

Aşıq Ələsgər Əmir Əhmədi gördükdə ağlayır. Əmir Əhməd Ələsgərə deyir:

– Qardaş, ağlamaqdan keçibdir, sazı çıxart.

Ələsgər sazını çıxardıb dağlara doğru deyir:

Bir ay yarım novbahardan keçəndə,
Car olur köksümdə sellərin, dağlar.
Sonalar calxanır, qazlar çıxırışır,
Zəməm zimziməli göllərin, dağlar.

Gəlmədi mərd iyit, boş qaldı yurdu,
Müxənnətlər çəkməz heç belə dərdi.
Ərkək kəsib, ağır məclis qururdu,
Xəzələ dönürdü pulların, dağlar.

Hanı mən gördüyüm qurqu bisatlar?
Mərd iyitlər görsə bağı çatlar.
Mələşmir sürülər, kişnəmir atlar,
Necolub devlətin, malların, dağlar?

Kəpəz, Murquz Şahdağına çatılır,
Xuni ciyərin əşq oduna qatılır.
Bir əmliyin bir tümənə satılır,
Niyə pərişandı halların, dağlar.

Bələdəm Eldarın hər cümləsindən,
Yuxu yatmır biri-birinin bəhsindən.
İyit nərəsindən, güllə səsindən,
Dəyməmiş düşürdü kalların, dağlar.

Gözəllər götürmür köksündən abi,
Dad verdi dəhanda kovsər şarabı.
Xaçpərəstlə düşüb bunt inqilabı,
Onunçün bağlanıb yolların, dağlar.

Eləki şəb düşdü qaraldı qaşı,
Dumana qərq olub dağların başı.
Düşəndə gürgünən kəlbın savaşı,
Uzaq çəkir qeyl qalların, dağlar.

Kəpəz, Murov, Murquz neçə dağlar var,
Nur yağsın üstünə, ay dəli Qoşqar!
Yayın orta ayında yağdırırsan qar,
Səf çəkmir üstündə sərdərin, dağlar.

Əmir Əhməd Ələsgərdən sözünü kəsib xəbər aldı:

– Qardaş, bəs sən niyə ağladın, qoy mən ağlayım ki,
mən bu dağlarda elsiz qalmışam.

Ələsgər burada deyir:

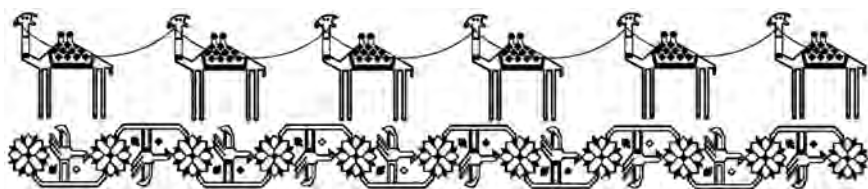
– Əmir Əhməd, elsiz aşiq nəyə lazımdır? Mənim də
ağlamağım elin gəlmədiyindən, dostların yurdu boş qal-
maqdadır.

Ələsgər sözünü davam edərək:

Hasan nənə, Hasan baba qoşadı,
Xaşbulaq yaylağı xoş tamaşadı.
Arsız aşiq elsiz nə üçün yaşadı,
Ölsün Ələsgər təki qulların, dağlar.

Söz təməmə yetən kimi Əmir Əhməd və Ağca Aşiq
Ələsgəri və aşiq Əsədi alaçığa aparıb yaxşı hörmətlə qonaq
edirlər və şirin söhbətə məşqul olurlar.

Son

Ərtoğrol Cavid

AŞIQ QOCA QURBANOVUN SÖYLƏDİYİ İKİ PARÇA HAQDA

I – Aşıq Hüseynin məşhur Aşıq Ələsgərlə deyişməsi.

II – Aşıq Hüseynin alverçilərə həcvi.

Deyişmənin temasını əvvəldəki mənzum parçadan bilmək olar. Mis:

“Namərd leyli-nəhar plov yedirtsə,
Mərdin quru məhəbbəti yaxşıdı.

* * *

Gəzəyən gəлиндən, güləyən qızdan
Söyləyən qarıdan lotu yaxşıdı.

* * *

Bədnəzər qonşudan, yaman yoldaşdan
Qədir bilənlərin iti yaxşıdı.

* * *

Çörəysiz otaqdan, səbzəsiz bağdan
Çölün, çəmənləyin otu yaxşıdı.”

Aydındır ki, burada sədaqət, doğruluq, vəfa, məhəbbət, səmimiyyət irəli sürülüb; çoxdanışma, yamanlığa, namərdliyə nifrət edilir. Bütün bu xətdəyişmə boyu hiss olunur.

XX əsrin 1-ci və 2-ci onilliklərində böyük hörmət qa-

zanmış, talantlı Aşıq Ələsgər eşidir ki, Hüseyn adlı qabiliyyətli bir aşıq vardır. Ələsgərin şeyirdlərindən Musa loğalanıb, bağlama məktubu yazmaq istərkən ustadı Ələsgər izin vermir. Çünkü, Ələsgər bilir ki, Hüseyn də sənətkardır.

O, sənətkarlara qarşı hörmətkar olduğundan, Musanın arzusunu rədd edir. Bu parçanın ən qiymətli yerləri iki sənətkarın səmimi münasibətlərini təsvirdir. Aşıxlığın keçmiş, onların yaşayışı, münasibətləri haqda danışarkən bu kimi izahlı deyişmələr böyük rola malikdir.

Aşıx yaradıcılığının, xalq yaradıcılığının yorulmadan ictimai həyatla ayaxlaşmasını isbat edən, ictimai həyatın bəzi səhnələrini təsvir edən bir çox əsərlər var ki, Aşıx Hüseynin alverçilərə dediyi həcv də bunlardandır. Bu parçada aşıx Yeni Ekonomik Siyasət (NGP-YES – red.) devrindəki möhtəkirləri, spekulyantları əks edir. Aşıx belə ifadə edir:

Dükançının əlindən fəhlə kəntçi gəldi cana,
İsbişqa qızıl kəsir, qarğıdalı dönüb samana.
Üç arşın ağ alanlar gərək satsın bir dana,
And içir, inandırır mana çox ziyan olubdu.

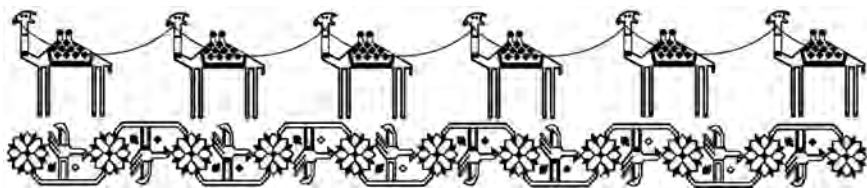
Bu parçadakı məzmun sağlamlığını isbata belə çalışmaq lazım deyil, çünkü fikir aydındır – aşıx möhtəkir və spekulyantları tənqid edir.

Mənzum parçalarda ritmik ahəng, qafiyə zəiflikləri yox deyildir. Leksikon etibarlı ilə isə yenilik, originallıq yox dərəcəsindədir. İfadələr ədəbiləşdirilmişdir.

“Aşıx Hüseynin alverçilərə həvci”ni nəşr hüququndan məhrum edən heç bir kəsir yoxdur.

Ələsgərlə olan deyişmə isə aşıxlıq tarixinə aid əsərlərdə daha böyük rola malik olar. Çünkü burada bədii əsərdən ziyadə tarixi qeyd xüsusiyyətləri vardır. Əksər deyişmələr belədi.

08.12.1939.

AŞIQ HÜSEYNİN MƏŞHUR AŞIQ ƏLƏSGƏRLƏ DEYİŞMƏSİ

Söylədi: *Aşıq Qoca Qurbanov*
(*Tovuz*)

Yazıya aldı: *Hüseyn İskəndərov*

Bir adam ki sənnən ülfət eyləsə,
Yəqin bil ki onun zatı yaxşıdı.
Namərd leyli nəhar plov yedirtsə,
Mərdin quru məhəbbəti yaxşıdı.

* * *

Dad həzar əlindən pərdəsiz sazdan
Ver qurtar əlindən nəzir niyazdan.
Gəzəyən gəlindən, güləyən qızdan,
Söyləyən qarıdan lotu yaxşıdır.

* * *

Hərcayi sözlərdən dənk olduq başdan,
Salla baş adamdan, ciyəri daşdan.
Bədnəzər qonşudan, yaman yoldaşdan,
Qədir bilənlərin iti yaxşıdır.

* * *

Aşıx Hüseyn deyər sözünü sağdan,
Şam yanar piltədən, mey çəkər yağdan.
Çörəysiz otaqdan, səbzəsiz bağdan,
Çölün çəmənliyi, otu yaxşıdı.

* * *

Məşhur Göyçəli Aşıq Ələsgərin otuz nəfərə yaxın şayirdləri var idi. Bunlardan aşılıqda kamil olmuş Nəcəf və halı-hazırda yaşayan Əsədə ustaları Ələsgər tərəfindən sərbəst aşılıq etməyə icazə verilmişdi.

Bunlar hər ikisi Tovuz mahalında aşılıq edirlərdi. Nəcəf və Əsəd aşiq Hüseynlə bir məclisdə tapışib onunla tanış olurlar. Bu cəvan aşıqlar Göyçəyə qayıtdıqda aşiq Hüseynin tərifin Ələsgərə nəql edirlər. Ələsgər bu gündən etibarən Hüseynlə görüşmək arzusunda olur və şayirdləri Nəcəf və Əsədə Tovuzla gedərkən Hüseynlə hər zaman əlaqədə olmalarını tapşırır. Nəcəf Əsədlə ikinci dəfə Tovuzla gələrkən aşiq Hüseynin evinə düşürlər. Hüseyn bunlara çox yaxşı hörmət eləyir. Yemək, içməkdən sonra Hüseyn bunlarla söhbətə məşqul olur. Əhval puranlıq əsnasında Hüseyn bilir ki, bunlar adı dillərdən-dilə söylənən məşhur Aşıq Ələsgərin şayirdləri imiş.

Bu vaxt Hüseynin evinə Qıraq Kəsəməndən (Qazax) bir nəfər gəlib Ələsgərin şayirdlərini toya dəvət edir. Toy günü Nəcəf Hüseynə üz basıb usta sifətilə onu da özlərilə bərabər aparırlar. Bu toyu keçirdiydən sonra həmin mahalda bunları qırx gün-qırx gecə saxlayıb buraxmırlar və bu vaxt içərisində bunlara böyük hörmət olunur və yaxşı devranla açıq qabaq, gülər yüz (Poyluya, ordan da) aşiq Hüseynin evinə qayıdırlar. Aşıq Hüseyn Nəcəflə Əsədin paltarını yudurdub, özlərini çimirdirib bir neçə gün saxlayır. Aşıqlar Hüseynin icazəsilə vətənlərinə qayıtdıqda

Nəcəf aşığı Hüseynə deyir ki, o, onun oğluna kirvə olmalıdır. Hüseyn buna razılıq verir və aşıqları əhtramla yola salır.

Nəcəf və Əsəd öz kəndlərinə çatanda ən əvvəl ustadları Ələsgərin yanına gedirlər və əhval pursanlıq əsnasında bunlar yenə də Hüseynin tam bir məlumatlı, qonaxpərəst bir aşığı olduğunu ustalarına söyləyirlər. Bu vaxt orada olan alınçalı Məhərrəm və Musa (Ələsgərin şəyrdləri) Nəcəf və Əsədin sözlərini kəsib:

– A balam, Şəmşədin gədəsinin tərifini ala buluta çıxardıb bizim başımıza mindirməydən məqsədiniz nədir? Biz gərək bundan sonra sazlarımızı tullayıb aşıqlığa getməyə, – deyib aşığı Hüseynə bağlama məktubu göndərmək fikrində olur.

Ələsgər isə bunu eşidib Musanı töhmətləndirir. Kağız yazmağa icazə vermir.

Həmin günlərdə Nəcəfin oğlunun sünnət toyu olmalı idi və bu toya aşığı Hüseyn necə bir kirvə dəvət olunmuşdu. Aşığı Hüseyn həmin toya gələrkən, yolda yağış, qar, dolu bunu atın üstündə bərk isdadır. Hüseyn böyləliklə yolda çox əziyyət çəkir.

Xilasə, gəlib Nəcəfin toy məclisinə daxil olarkən həmin məclisdə olan Ələsgər “bu Hüseyn olacaqdır” – deyər qalxıb onun əlini tutur və onun gəlməsindən artıq dərəcədə şad olur. Ələsgər məclisdən icazə alıb Hüseynlə müsahibəyə qoşulur və görürkü şeyirdi aşığı Musa yerində qurdalanır. Başa düşür ki, Musa Hüseyn ilə üzləşmək fikrindədir. Musa isə səbr etməyib deyir ki:

– Şəmşəddindən bizə bir bayatı göndəriblər.

Ələsgər xəbər alır:

– Nə cür bayatıdır?

Musa deyir:

... Kafir ayı,
Açıldı kafir ayı,
Ayın lama düyün oldu,
Nə qandı kafir, ayı.

Hüseyn məsələni başa düşüb deyir:
– Şəmşədinə yazsalar, ləyaqətli söz yazarlar, belə söz yazmazlar.

Ələsgər isə Hüseynə soruşur:

– Hüseyn, bu bayatı nə deməkdi ki, sənə acıqın tutur?

Hüseyn deyir:

Kafir ayı demək – kəffarə ayıdır, yəni rəməzan ayı.

Açıldı kafir ayı – ayı salavətdəmaq deməkdir.

Ayın lama düyün olması – Əli deməkdir.

Əliyə qailliyi olmayan şəxs həmişə kafirdir, həmişə ayı.

Ələsgər Hüseynin bu hazır cavablığını görəndə söhbəti dəyişdirib Tovuz rayonunda adlı-sanlı adamlardan bir-ikisini xəbər alır.

Hüseyn kimisinin əli aşağı düşməyini və bəzisinin öl-məsini xəbər verir. Ələsgər isə bu xəbərə çox təəsüflənib deyir:

– Hüseyn, mən bilseydim heç onları sənədən soruşmaz-dım. Kəfim çox pərişan oldu. İndi yaxşı olardı ki, bir sazı götürüb kəfimizi açasan.

Aşıq Hüseyn Ələsgərin fikrini anlamadan başlayır özünün yol məşəqqətindən söhbət etməyə.

Ələsgər görür ki, Hüseyn dil cavabı danışır, götürür sazı:

... Dəh nədi
Arxın başı dəhnədi,
Əslə bədöy olana
Qamçı nədi, dəh nədi...

Aşığı Hüseyn:

... Ordubada,
Salmasdan Ordubada,
Sərkərdə qoçaq olsa,
Heç verməz ordu bada.

Ələsgər:

– Qardaşoğlu bir sözüm var, ona cavab ver!

– Buyurun.

Ələsgər:

– Demədimmi içmə əşqin camını,
Gen dünya başına dar olacaqdı.
Ya dost olma, ya zəhmətə incimə,
Dost yolunda boran, qar olacaqdı.

Aşığı Hüseyn, boran sözündən başa düşür ki özünün yol əziyyətindən nəhaq söhbət salmışdır. Heç yeri deyil idi, alır:

Konul, düşmə, şeytan filinə,
Hiyləsi, fitnəsi şər olacaqdı
Bu dünya bir bağdı, bağbani iblis,
Alması, heyvası, nar olacaqdı.

Ələsgər Hüseynin tez işi başa düşməsindən təəcüblənir və deyir:

Təvəccüh elədim mən bu hesaba,
Fələk qurqusuna əhsən, mərhəbə.
Nurəstə gözəllər tapmasın hava,
Qızıl gül qünçəsi xar olacaqdı.

Hüseyn:

– Ələsgər əmi doğru buyurursuz, əmma burası da var:

Alma həqq qənnasdı, tami şirindi,
Heyva dəribadı, qandı, irindi,
Nar səqir malıdı, hədisi dərindi,
Dənəsi cəsədində nar olacağdı.

Ələsgər görür ki, gülün təşbihi qarşısında Hüseyn bu cəvabı verdi, götürür:

Bir gün soruşarlar günah səvabı,
Günahkarlar necə gətirər tabi.
Sırat sual, mizan, qəbir əzabı,
Bu sual qabağda var olacağdı.

Hüseyn gördü ki, Ələsgər bunu qiyamətə çəkdi, alır:

Lütvədən pak olan Siratdan keçər,
Çuğul seyid bazdı, almazlar biçər.
Səxavət əhlini, mələklər seçər,
Cənnəti-rizvanda yer olacağdı.

Ələsgər baxır ki, Hüseyn tərpənəsi daş deyil, onu dostluq rəsmiini yoxlamaq istəyir:

Cəhd elə əməyin getməsin zaya,
Kəsb eylə özünə halaldan maya.
Haramxur, zinakar heç yetməz baya,
Dosta xain baxan kor olacağdı.

Aşırıq Hüseyn anlayır ki, bunu dağa-dəryaya çəkirlər, başlayır:

Əməl bir parçadı mələklər dərzisi,
Dərk eylə vacibi, sünnəti, fərzi.
Nəkrail hayxırıb, çalanda gürzü,
Rovşan gözlərin tirə-tar olacağıdı.

Ələsgər qət edir ki, bu adamın dərrakəsi artıqdır götürür:

Ələsgər axtarma qüdrətin sirrin,
Qaranlığa işıq var, acıya şirin.
Dilində car eylə mərdlərin pirin,
Qorxma, dar günündə yar olcağıdı.

Bu nəsihətin qarşısında Hüseyn deyir:

Hüseyn nəfsi küllü zoqatın motu yazanda,
Şərm eylə, sal yada fəhmin azanda.
Gün hərarət edib, yerlər qızanda,
Şahmərdan şafakar olacağıdı.

Ələsgər söylə:

– Oğul, çox sağ ol. Sonra başına gələn əhvalatdan nəql edir:

“Bir günləri şayirdimlə çöldən gəlirdim. Şayirdim dua eləyib deyirdi, Allah belə eləyə idi ki, gedib sevgilimi yaylağda tək görəydim və onula şirin söhbət edə idim.”

Oğlan bu təmənnə ilə gəlib doğrudan da qızı binalarının qabağında tək görür. Mən də ona dedim ki:

– Oğul, əhdin yerini alıb, məndən heç utanma, get sevgilinlə mülaqədə ol.

Oğlan qıza tərəf qız oğlana tərəf gələrkən bir çoban nağafıl dərədən çıxdı və bunlar onu görüb biri birilə görüşə bilmədilər və həsrətlə qız geri və oğlan isə mənə tərəf qayıt-

dı. Mən oğlanın pərişanlığını görüb ona bu sözü dedim:

El yeridi, yalqız qaldın səhrada,
Çək atını, çal çatığın çata çat.
Hərcayılar səni saldı irəğa,
Həsərət əlin yar əlinə çata çat.

Hüseyn gördü ki, Ələsgər dodağdeyməz başladı, götürüb deyir:

Həllac qalxar, dağlar atar yayınan,
Qəyələrdən səngi salar çata çat.
Ya qangınan deyilənə, ya inan,
Xeyr şərini çəkəcəklər çata çat.

Ələsgər cavabını verərək:

Qışda dağlar ağ geyinər, yaz qarə,
Sağ dəstinlə ağ kağaza yaz qarə,
Əsər yellər, qəhr eylər yaz qarə,
Daşar çaylar, daşlar gələr çata çat.

Götürür aşığı Hüseyn:

Dilin dəksə narazısız narə hey,
Atacaqlar ərəsətdə narə hey.
Nar içində ha çəkərsən nərə hey,
Ətin ərir, əzan yanar çata çat.

Ələsgər:

Yazıq Ələsgər xəttin çıxdı çal indi,
Heyi yeyə dalı reyə çal indi.

Hərcayılar kəlləsindən çal indi.
Sal çəngəlin, çək ciyərin çata çat.

Aşığı Hüseyn:

Yazıq Hüseyn yaşın yetdi daha sən,
Çünkü yetib yəkin yəkə daha sən.
Nə anlarsan, nə qanarsan daha sən,
Leyli-nəhar dərs alasan çataçat.

Ələsgər Hüseynin şəyirdlikdə üstü olmadığını qət edir
və aşığı Musaya tərəf baxanda görürkü o yerində dincəlmir.
Musa haqqında sözə başlayıb deyir:

İbtida xəlq olundu külli kainat,
İnsan naqə mindi, naqə nə mindi?
Gözlərin afəti alır canımı,
Müjgan kipriyindən nə qanam indi.

Aşığı Hüseyn həriflərin himləşməsinə duyun alır:

İbtida xəlq oldu cümlə məxluqat.
İnsan yerə mindi nə yerə mindi?
Hüsnündən cismimdə qalmadı taqət,
Nə Arif münsüdi nə aram indi?

Hüseyn bu sözləri deyən kimi Ələsgər bunun mənasını
Musaya qandırmaq fikri ilə deyir:

Nə artıq gül, nə əksikdin, nə danlan,
Zəhər olmur hərcayıya nədən nan?
Səryaqıfıdan, dil bilməzdən, nadandan,
Əzəl nə qanmışam, nə qanam indi.

Hüseyn sözün kimə ayid olmasını anlayıb alır:

Mərd iyidlər bu dünyada qaladı,
Hərcayılar cismim oda qaladı.
Tənə sözdər ciyərimdə qaladı,
Nə kəsə bilirəm, nə yaram indi.

Aşıq Musa hədəfin özünə vurulmasını başa düşüb məclisdən çıxır. Bunun çıxmağından Ələsgərin xəbəri olmadan deyir:

Ələsgəri çəkməyinən yar, alə,
Layaq budur yar konlunu yar alə.
Sınmış dəndən, nə yar ləbini yaralə,
Əmmək də istəsəm, nə qanəm indi.

Aşıq Hüseyn:

Hüseyn ölsə, canan bükər özü ağa,
Şeyda bülbül boyun əyməz o zağə.
Mən can dedim, canan düşdü uzağə,
Nə qəlbim yaxındı, nə aram indi.

Hüseynin bu sözlərindən Ələsgər o saat başa düşür ki, hərif Göyçənin bütün sim tərpədənələrini meydana çağırır. Xoş dillik ilə onun qəlbini ələ alır və deyir ki, bir dana doğ dəyməz divanı demişəm, onun cavabını gərək verəsən.

Ələsgər deyir:

Nahaq yerdə gizdin sirri gizdədin xandan, gəda.
Ah çəkərsən, nalə edər, can gedər candan, gəda.
Dara düşsən, sidq dılənə çağır şahlar şahını,
Nahaq işdi dilək dilər insan insandan, gəda!

Aşıq Hüseyn cavab olaraq deyir:

Aşıq nə layıqdı danışa hədyandan, gədə.
Danışsın həqiqətdən, yeddi ərkindən, gədə
Yeddi yerdən, yeddi ərşdən, yeddi sirrdən,
Yeddi dərddən, dərsin alsın şiriyəzdandan gədə!

Bu vaxt Ələsgərə xəbər verirlər ki, aşiq Musa məclisdən küsüb gedib, o saat götürür deməyə:

Al çətirin, çıx səhrayə, sər sərinə sayə, göz,
Qəza ki sənə gözəcək, istər gir dəryayə, göz.
Sən içində sakit əyləş, həqiqətdən ayə göz,
Ağ eylə sənə aynasın Şəri Şeyxandan, gədə.

Aşıq Hüseyn:

Həqiqəti dəlilinən dilində izhar elə,
Şeytanın şər işindən sidqini kənar eylə.
Səcdə qıl şahlar şahına, sərinə nisar eylə,
Həşridə xilas eylər narı nirandan, gədə.

Ələsgər:

Ələsgərlə danışanda al əlinə saz, danış,
İncisən istəyənnən elə ərkin, naz danış.
Eyləşəndə ağır əyləş, danışanda az danış,
Eşidənlər əhsən desin sana hər yandan, gədə.

Hüseyn bu ağır sözlərin qarşısında deyir:

Hüseyn deyər, əşq əhlilər atəşə yana gərək,
Şəriəti, şəkkiyəti, təqlidi qana gərək.

Təcnisi, təriqəti sayıla sana gərək!
Nə səçər xridarı qeyri qalandan, gədə!

Ələsgər burada Hüseyndən icazə alıb aşiq Musanın dalınca gedir. Və bir az çəkmədən onu mizəmmətləyib məclisə gətirir və aşiq Hüseynlə barışdırır. Və yenə də Ələsgər aşiq Hüseyndən xahiş edir ki, bu barışığa bir söz desin. Hüseyin göz gəzdirib görür ki, bir cəvan gəlin ayağüstülük edir. Başlayır onu nəzmə çəkməyə:

Ariflər, bircə baxın qarşıda duran gözələ,
Ay qabaq, lalə yanaq, qaşları kəman gözələ.
Huridi, ya pəridi, mələkdi, qılman gözələ,
Bu cisim, bu qamətdə kim deyər insan gözələ.

* * *

Gətirin arifləri fəhmlə diqqət eləsin,
Sözümdə xilaf varsa, göstərsin isbat eləsin.
Qoynunda bir cüt ləli, sərraflar qiymət eləsin,
Mümkürə cəza versin, işini zəlalət eləsin,
Hər kimin dərdi varsa durub şikayət eləsin,
Zülfündən darə çəkən ədalət divan gözələ.

* * *

Tavuz kimi sülvələnib, çıxıb qabağa yaraşır,
Ağ libas, tər əndama başdan ayağa yaraşır.
Çay süzür, padnos düzür gətirir qonağa, yaraşır.
Qulluğa həm səyağı, eyvan, otağa yaraşır,
Afərin, səd afərin, alıcı tər lan gözələ.

* * *

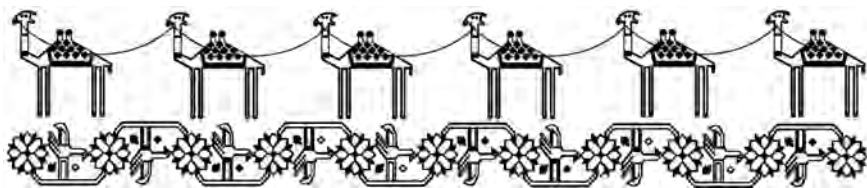
Şəms olub gözəlliyi, nuri qalxıb təcəllayə,
Mələklər əhsən deyir, ərşdə durur tamaşayə,

Hüsnüdə, vəcahətdə bənzəri var Züleyxayə.
Möminlər zikr eyləyir, gündə gəlir müsəllayə,
Kafərlər görsə yəqin daha getməz kilisayə,
İslami qəbul eylər, gətirər iman gözələ.

* * *

Ləblərinin şərabı, kövsər zülalından bətər,
Dil şirin, dəhan şirin, Təbrizin balından bətər,
Düzülüb zənəxdana həbəşin xalından bətər.
Anlağı, mərifəti loğman kəmalından bətər.
Hüseynin xoşuna gəlib dedi bir dəstəni gözələ.

Son

AŞIQ HÜSEYNİN ALVERÇİLƏRƏ HƏCVİ

Söylədi: *Aşıq Qoca Qurban*
(Tovuz)

Yazıya aldı: *Hüseyn İskəndərov*

ŞİQ Hüseynin alverçilərə həcvi 1920-ci ildə yeni iqtisad siyasət elan olunandan sonra bir sıra alverçilər ticarətlə yenidən məşğul olmağa başladılar. Tovuz stansiyasında da köhnə alverçilər dükan açıb alverçiliklə məşğul olurdularsa da, lakin alver etmələrini hükmətdən gizləyib mənzillərini də dükanlarına köçürüb, bura bizim dükanlarımız deyil mənzillərimizdir deyərək, gözdən əski asırdılar. Bunların hiləsini duyan aşiq Hüseyn böylə həcv yazmışdır:

Min doqquz yüz iyirmidə bir belə zaman olubdu,
Şuralıq səsi qalxıb kitləyə elan olubdu.
Fəhlənin kəntçilərin hər işi asan olubdu,
Yaşasın zəhmətkeş dərdlərə dərman olubdu,
Çıxmışیق zulmatdan, gözümüz roşan olubdu.

* * *

Qurs ilə naloq gəlib bir arşına altı şaha,
Bu dünyanın əcri, bu əməmlə, bu günaha,

Qayıdın doğru yola, bir də mal satmayın baha,
Bəzisi əl çəkib, dükanı istəmir daha,
Durubnan geridən boylanır, açarı ilan olubdu.

* * *

Ucalsın şura baydağı bu cəhana düşüb saya,
Fəhlə kəntçilər söyünür axırımız çıxdı baya.
Qansoran quldurların əmələri getdi zaya,
Hər kimin ki, əlində var idi bir cüzvü maya,
Çalıb, sayıb kəntliləri indi bəzircan olubdu.

* * *

Artırıb alverçidən taraziyi qoydu qoşa,
Nainsaf alverçidən hükmət də düşdü başa.
Qazaxdan aqent gəlib Tovuzda var bir tamaşa,
Daralıb qəfəsələr az qalır qılçan dolaşa,
Deyirlər dükançının halı pərişan olubdu.

* * *

Bəzisi usta deyil, taxtayı çata bilməyir,
Üzünə meşok tutub arasın qata bilməyir,
Bəzisi bütün danır, qapıdan ötə bilmir,
Mənzili daralıbdı uzanıb yata bilməyir,
Gecə-gündüz zillət çəkir, gen günü zindan olubdu.

* * *

Dükançının əlindən fəhlə kəntçi gəldi cana,
İsbişqa qızıl kəsir, qarğıdalı dünüb samana.
Üç arşın ağ alanlar gərək ki satsın bir dana,
Saatda bir qiymət qoyur, ona tapırlar bahana,
And içir, inandırır “mana çox ziyan” olubdu.

* * *

Nainsaf alverçilər heç insafa gəlmədilər,
Birə yüz qazandılar, həqqi yada salmadılar,
Unudub hükməti, vəzifəni bilmədilər,
Tamağı güç gətirib gedib patent almadılar,
O vaxtda patent almayanlar indi peşiman olubdu.

* * *

Kimisi şikar edlən bir yerə qatdı malını,
Bunlar bu fikirdədi, bilə bilmirlər dalını.
Bir cürə alverçilər keçirir öz əməlini,
“Dad, Allah, hoydi” deyir qoynuna qoyub əlini
Naloq bizdən alınsa evimizdə viran olubdu.

* * *

Deyirlər ki bəzisi ərizə veribdi sentirə,
Hükumət noloq alır, dam yeyəsi də alır kirə.
Bu cürə aşiq Hüseyn dəstanı yazdı dəftərə,
Bu sözün havaxanı Mirzə Növcəvan olubdu.

Son

*Aşix Məhəmməd Qocayev
Qazax rayonu Şixli kəndi*

DEDİM, DEDİ

“Dübeyt” havasında

Dedim:

– Ay dost, öldüm-öldüm,

Dedi:

– Hələ harasıdır

Dedim:

– Sonra peşiman oldum,

Dedi:

– Məndə çarasıdır!

* * *

Dedim:

– Bəlkə sərxoş narin?

Dedi:

– Yoxmu namus arın?

Dedim:

– Göstər hər nə varın,

Dedi:

– Gözümün qarasıdır.

* * *

Dedim:

– Onnan şəfa bulmam,

Dedi:

– Ayrı daha bilməm.

Dedim:

– Vallah, yəqin ölləm,

Dedi:

– Sinəm arasındır.

* * *

Dedim:

– Sinən çarşı-bazar,

Dedi:

– Öpmə keçər nəzər.

Dedim:

– Gönlüm orda gəzər,

Dedi:

– Yerin orasıdır.

* * *

Əqli kamil, qəddi qamət?

.....

Görüb çoxdan aşix Məhəmməd,

Şux tər lan balasıdır.

KOROĞLU

Nigar xanım sənə deyim,

Bu gələn Eyvaz, bu gələn.

Dilin-dodağın yeyim,

Bu gələn Eyvaz, bu gələn.

* * *

Qızıl alma dəstindədir,

Şirin canım qəsdindədir.

Ərəb atın üstündədir,

Bu gələn Eyvaz, bu gələn.

* * *

Eyvazım on beş yaşında,
Qüdrət qələm var qaşında.
Durna teli var başında,
Bu gələn Eyvaz, bu gələn.

* * *

Cəmi dəlilərin başı,
Meydanda var tər savaşı..
Koroğlunun qoç qardaşı,
Bu gələn Eyvaz, bu gələn.

SARVAN QIZI

“Göyçəgülü” havasında

Qafildən uğradım nahaqdan sənə,
Sandım ki ceyransan, ay Sarvan qızı!
Qıyqacı baxışın kar etdi cana
Dərdlərə dərmansan, ay Sarvan qızı!

Boyun çox gözəldir, əndamın lap xub,
Sandım ki, üstünə məliklər qonub.
İnanmaram səni analar doğub,
Huriyi qılmansan, ay Sarvan qızı!

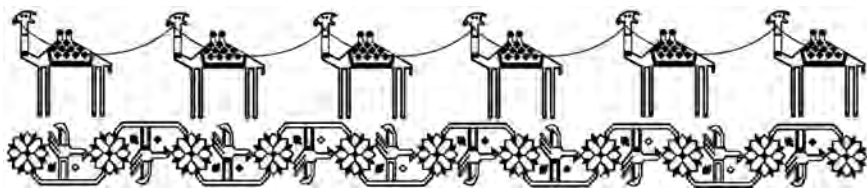
Rast oldun bizə dəmir yolunda,
Dəftərin, qələmin vardı əlində.
İsmin əzbər oldu mənim dilimdə,
Çovana dayaqsan, ay Sarvan qızı!

XIX ƏSR AŞIQLARININ YARADICILIĞI

Topladı: *Hümmət Əlizadə*

Ərtoğrol Cavid

XIX ƏSR AŞIQLARININ YARADICILIĞI HAQDA

Ümmət Əlizadə tərəfindən toplanmış bu materialların içərisində 35 aşığın 61 parçası vardır.

Tema, xarakter, forma etibarını ilə bu parçalar müxtəlifdir. Bütün mənzum parçalar haqda təsəvvür vermək üçün qruplara parçalamaq pis olmaz. Bir sıra parçalar, böyük bir hissə sevgi parçalarıdır. Bu parçalar qiymətli müxtəlifdir və bu müxtəliflik əsas etibarını ilə ifadədən asılıdır. Bəzilərinin ifadəsində tərkiblər çox olduğundan, təşbihlərin standart olması və çox vaxt dini elementlərlə dolu olduğundan, fikir var ikən belə yenə, o effekti vermir. İfadənin təbiiliyi, sadəliyi ilə bu parçalar daha maraqlıdır: “Dağdağ”, “Utanmaz”, “Gəlir”, “Olmamış”, “Əyyamıdır”, “Əldən gedər”, “Olur”, “Eylər”, “Gülgəzdi”, “Nazlı gərəkdir” və i.ə. Bəzi parçalar var ki, məzmun etibarını ilə dini temaya yazılıb. Ms.: Qul Ərtünün “Zincirləmə”, Keşişoğlunun “Divanı”-sində dini elementlər az deyildir.

Məişət temasından bir sıra parçalar vardır ki, aşılığın şərəfliliyini, haqlılığını, düzlüyü təsvir edir. Bunlar çox

azdır. Ms.: aşix Donunun “Divanı”sı, aşix Camalın “Baxın”ı, Keşişoğlunun özünə məxsus “Fələkdən şikayət”i. Bunlar real, səmimi hadisələri verdiyindən maraqlı və çapa layiqdir.

Bir sıra parçalar var ki, nağıllardan alınmış. Bu kimi-lərinin haqqında danışmağa belə dəyməz, çünki onlar na-ğıl içində çap olur. Ms: Qəmbərin “Neylədin”, “Mısırdə” şeirləri, Keşişoğlunun, Koroğlunun parçaları... Bunlar na-ğıllarda getdiyindən ayrı çapa lüzumu yoxdur.

Folklorun bu formal xüsusiyyəti burada sezilir. Bəzi səhifələrdəki parçaları nəzərdən keçirək. Bir şeirdə misra-nın ilk və son səsi “S”, o birində isə “Ş”dır. Cürətlə demək olar ki, burada formalizm elementləri vardır. Çünki hiss olunur ki, bu forma məzmunu tam verməyə mane olur.

Yuxarıda sağlam parça kimi adı çəkilən şeirlər şübhə-siz ki, çapa layiqdir.

24.03.1940.

Aşıq Hüseyn

DAĞIDAĞ

Dedim gözəl gedək çəmən sehrinə,
Qəm leşkərin başımızdan dağıdaq.
Naşı ovçu baş görsətsə ovuna,
Qaçar gedər aşar olsa dağı dağ.

Əzəlindən oldun mənə yağı sən,
Şərbət verdin mənə oldun ağı sən.
Sənəm üstə qoşa qoydun dağı sən,
Sən çəkirsən dağ üstündən dağı-dağ.

Mən Hüseynəm, hər cəfana dözərəm,
Ayna alıb mah camalın bəzərəm.
Gəl səninlə bircə zaman gəzərəm,
Məcnun kimi bir dolanaq dağı dağ.

UTANMAZ

Əzəl özün sevdin, özün usandın,
Mənim tək alışıb odlara yandın.
Kimə uydun, bəs kimlərə allandın,
Kimə verdin sən ilqarın, utanmaz.

İnnən belə kim inanar sözünə,
Bülbül kimi sənin xoş avazına.
Qulaq asdım söhbətinə sazına,
Heç kimsə mənimtək oduna yanmaz.

Gəl mənimlə söhbət edək, danışaq,
Hər ikimiz eşq oduna alışaq.
Küsübsənsə gəl öpüşək, barışaq,
Düşman bizdən söz götürüb şey qanmaz.

Fağır Hüseyni sən saldın dərdə,
Haqq da bəla versin xayın namərdə.
Gözəlin üzündə olar bir pərdə,
Daha yoxdur səndə pərdə, utanmaz.

GÜLNƏSTƏR

Ayaq saxla, sözümü ərz eyliyim,
Gülnəstər, xalların ver mənə müjdə.
Şirin canım sənə qurban eyliyim,
Gülnəstər, xalların ver mənə müjdə.

Eşqin səməndini minib çapmışam,
Sınıq-sınıq gönülləri yapmışam.
Axtarıban dediyimi tapmışam,
Gülnəstər, xalların ver mənə müjdə.

Sözlərimi sənə deyirəm pünhan,
Dediyin sözlərin üstündə dayan.
Sənə qurban olsun bu Dəli Becan,
Gülnəstər, xalların ver mənə müjdə.

TAPMIŞAM

Başına döndüyüm ay telli Niyar,
Axtarıban sevdiyini tapmışam.

Axtarmışam deryaların təkini,
Tamam sınıq könülləri yapmışam.

Gülnəstər də əl çəkmədi dünyadan,
Bağban onu tapdı getdi deryadan.
Mətləbini verdi səni yaradan,
İki şirin canı-cana qatmışam.

Havalarda dövr eliyər laçın da,
Siyah zülfün tök gərdənə saçın da.
Dəyalar üzündə, sandıq içində
Gülnəstərəm Mahmudunu tapmışam.

Aşıq Qənbər

NEYLƏYİM

Saralıban heyva kimi solasan,
Qaynayıban peymanaya dolasan.
Saray, səni görüm bərbad olasan,
Qanlı saray, qul Mahmudu neylədin?

Geyinmərəm qaraları bağlaram,
Sinəm üstün çallı çarpaz dağlaram.
Gecə-gündüz qardaş deyib ağlaram,
Qanlı saray, qul Mahmudu neylədin?

Yazıq Qənbər bu diyarə gəlməsin,
Saralıban heyva kimi solmasın.
Bərbad olan heç nişanən qalmasın,
Qanlı saray, qul Mahmudu neylədin?

MISIRDA

Əcəm ölkəsindən bir oğlan gəlib,
Mey içibən məstan oldu Mısırdə.
Uşaq idi gendə halın bilmədi,
Düşdü dilə dəstan oldu Mısırdə.

Mahmudun yanında gedər cəlladlar,
Ərşə dayanıbdı dadı fəryadlar.
Yerdə yerlər ağlar, göydə buludlar,
Qiyamat nümayan oldu Mısırdə.

Yaxşı olar iyitlərin varlısı,
Qıryatlısı, namuslusu, arlısı,
Nigar ilə qul Mahmudun qanlısı,
Miryaqubi Həsən oldu Mısırdı.

Qul Ərtün

ZİNCİRLƏMƏ

İki padşah var asman dibində,
Gecə-gündüz dolanırlar ha gərdiş.
Biri batar, biri çıxar həzərat,
Dörd yüz qırxdə gəlir bir-birinə tuş.

Tuş etdi günlə ay,
İnsana verdi haqq-say.
Adam oğlu yaptı saray,
Mehmanımsan gəldi tuş.

Mehman düşdüm bu gündür,
Getməgilən bu gün dur.
Naşı bilməz qiyməti,
Sərraf seçər bu gün dür.

Dür satanlar bilər dürün mənasın,
Cəmi ləngər idi ərşin ayası
Göy üzündən gəlir murğunun səsi
Yerdəki murğular ona verir guş.

Guşuma dəydi bir səda,
Qulluq eylədi ustada,
Bir əlindən aldım bada,
Sərxoş gözü hardadır,
Heyvadadır, nardadır.
Mayis qatarın çəkər,
Maya gözün nərdədir.
Nər ovsarını yerin xasını,

Kim oxudu bil duasını.
Əzəl kim eşitdi haqqın səsini,
Sələndib dağındı olubdur bihuş.

Bihuşdur Musa peyğəmbər
Gözlədi meracı mənbər,
İbrahim gəldi mötəbər,
Bir hüsəy eylədi baxış.

Baxış dediyin qurbandır,
Kəsməmişəm qurbandır.
İbrahim haqqa dedi:
Oğlum sənə qurbandır.

Gəl qurbanın qəbul oldu qazılar
Dəli könül cənnətini arzılar.
Can çıxanda cəsət ölüm hazırlar,
Üstümüzə gəlir dəsti sirli quş.

Quş əzrail dəstində,
Gəzər insan qəsdində.
Sədəflər dərya üstündə,
Ötər üstündə yağar yağış.

Yağış yağar dərya dür,
Ceşmim yaşı dəryadır.
Musa çaldı əsasın
Dedi getmə dərya, dur.

Dərya durdu keçdi neçə min canı,
Haq tala qurtardı cəmi insanı.
Harun çağırdı yaradan qəni,
Üstümüzə gəlir qış.

Qış ki getdi yazdadur,
Getməgilən yazda dur.
Ərtün deyər dərdim çoxdur,
Al qələmi yaz da dur.

GÖZƏL

Salmaz ölkəsində Sora kəndində,
Qabağıma çıxdı dörd ası gözəl.
Yasmağı validan, dili lalədən,
Yanaxları xallı, busası gözəl.

Gözəllər içində gözəl hansıdır,
Silkinib diyəsən su sonasıdır.
Araxlı qızıdır, fars balasıdır,
Yaxıbdır dəsdinə hanası gözəl.

Gözəllər yığılıb gəlirdi toydan,
Hamısı da durmuş idi bir boydan.
Gözəl istəyini al bizim soydan,
Anası mələkdir, balası gözəl.

Gözəllər də durmuş idi boyunca,
Heyif olsun danışmadıx doyunca.
Qul Ərtünü qonaq eylə bir gecə,
Burnunda cavahar tanası gözəl.

Miskin Donu

NƏ BİLSİN

Haramzada dinc oturmaz yerində,
Kəzayidir ana-bacı nə bilsin.
Dərsizin dərdlidən xəbəri olmaz,
Yeyər, içər yoxsul acı nə bilsin.

Ustadların yol ərkanın bilməyən,
Qavvas kimi eşq bəhrinə dalmayan,
Fəqir-füqəranın üzünə gülməyən,
Kəbəyi ziyarət hacı nə bilsin.

Süfrə salıb taya tuşa baxmayan,
Ustad kürəsinə canın yaxmayan,
Təcnis qafiyədən başı çıxmayan,
Cəllahıdır sözün kəci nə bilsin.

Əlif oxudum düşdüm əzbərə,
Gizlin sirrim eyləmərəm aşkara,
Dərd verən dərdimə eyləsin çara,
Miskin Donu dərd əlacı nə bilsin.

DİVANİ

Həqiqətdən dərs almışam,
“Lam”, “əlif” “dal”dır yüküm.
Sərraflara layiq olsun,
Tirməyi şaldır yüküm.
Mətahım dürlü mətahdır,

Neyləyim yoxdur bazar.
Əzəl söz isbata keçsə,
Xeyli iqbaldır yüküm.

Bu dünyada yüz yaşasan,
Beş arşın ağ lazımdır.
Əyər o da qismət olsa,
Dost doğru niyazımdır,
Malım mülküm dövlətxanam,
Bircə mənim sazımdır.
Fəhm eləyin arif olan
Bir ağır saldır yüküm.

Əyər adım xəbər alsan
Dərdli Miskin Donuyam.
Ustada qulluq edib,
Dürüst yolum tanıyam.
Dərdi bilənlər yanında,
Ləli, göhər kaniyəm,
Qədərbilməzlər yanında
Türkə ma saldır yüküm.

Allahverdi Naxçıvanlı

TƏCNİS

Ay ilə gün haçaladı vəsfimiz,
Xalq içində rüsvaydır dürüst ad.
Mərdi görsən məclisində nəmək ye,
Namərd görsən xanəsindən dur ustad.

Saqi məclisində a yarı gördüm,
Rüstəm pəhləvan zəyarı gördüm.
Yadlara dil vermiş ayarı gördüm.
Yaxa yırtım, xana çəkim dürüst ad.

Allahverdi kəlbin kimi dərd yalar,
Sinəm üstə puçur-puçur dəryalar.
Yaqut, zümrüd, göhər saxlar dəryalar,
Ağlı kamil gərək seçə dürüst ad.

DODAQDƏYMƏZ TƏCNİSİ *(Sin əvvəl axır)*

Səhər-səhər yar gedəndə əyər xas
Saçın sal gərdənə dar-dara hədis
Sayıl qayıd at üstündən əyər xas
Sal gəlini sənə dar-dara hədis.

Sədrin də nə yaxşı hey ada səlis
Sərhasər hişnişin hey adə səlis
Siyah saçın yaxşı hey adə səlis
Saldın aşıqları dar-dara hədis.

Sayad seyrə çıxar tərlana əlis
Sayılı sarıyın tərlənə əlis
Söylə Allahverdi tərlana əlis
Sərasər çəkərlər dar-dara hədis.

DƏRDİMİ

Başına döndüyüm ay loğman həkim,
Qoymagilən həddən aş dərdimi.
Səpdim Alosmana, zəbt eyləmədi,
Varım deyim Qızılbaş dərdimi.

Bülbul güldən ötrü yalvarır xara,
Xuni ciyər oldu sədd həzar para.
İnsanata dedim olmadı çara,
Varım deyim dağa, daşa dərdimi.

Dərdli olan dərd halını bildirməz,
Ağlayıban göz yaşını sildirməz.
Dərya sular olsa odun söndürməz,
Döndərmisən od-ataşa dərdimi.

Allahverdi deyər mətahdır sözüm,
Hayıf gen dünyanı görmədi gözüm.
Bircə Allah bilir, bir də mən özüm,
Nə xan bilər, nə də paşa dərdimi.

Dollu Mustafa

DƏRVIŞ

Hər yerdə dərviş görsəm,
Girmə dərviş bəhsinə.
Sən dünyada dərs oxusan,
Yetməz dərviş dərsinə.
Tün sıxınıb öz pirinə,
Geyinib xırqasına.
Dərviş işin bilməy olmaz,
Bu sırı pinhan ola.

Hər yerdə dərviş görürəm,
Söhbəti dəmindədir.
Görən bu biçərə dərviş,
Kimlərin qəmindədir.
Əyləşib ağayı dərviş,
Qırıqların cəmindədir.
Can gərək, canan gərək,
Dərvişə qurban ola.

Bu dərvişlər sırlarını,
Dil bilir, dəstan bilir,
Qanmaq olmaz bu işin
Çoxunu pünhan bilir.
Nə ola ağayı dərviş,
Bir bizə mehman ola.

Dərvişlərin hər işinə,
Əl uzatma sırrına,
Dərviş bir dəryaya bənzər,

Çox çəkmə dərinə.
Gəl dərvişin birdən-birə,
Ağlı gəlsə sərinə.
Dərvişə qəmxiar Mustafa,
Qadiri sübhan ola.

SƏNİN GÖZLƏRİN

Ay ilə gün gərdiş vurar,
Şöləsi ol ündədir.
Şəmsi-qəmər şölələnər,
Şöləsi ol gündədir.
İnsi, cinsi-canlı, cinli,
Devlər hökmündədir.
Dönər Süleymandan bac alar,
Pərim sənin gözlərin.

Səni görən kimsənələr,
Hərdəm xiyala dolar.
O qaş göz ki səndədir,
Məni çöllərə salar.
Kipriylərin tək ox atar,
Aşıqın canın alar.
Şöhlə çəkər şam tək yanar,
Pərim sənin gözlərin.

Bu yolda qoymuşam, pərim,
Mən də başı canımı.
Dağıtmışam dövlətimi,
Bil ki, xanımanımı.
Halal etdim genə sənə axıtdığın qanımı,
Məni bu sevdaya saldı
Pərim sənin gözlərin.

Vannı Göyçək

ƏS İNDİ

Baxsan baharına, baxsan yazına,
Şirin söhbətinə, şirin sözünə.
Mən aşiqam ağ keşişin qızına,
Əsməlisən badi murad əs indi.

İki sevgi bir-birini tutarlar,
Aralığa şirin söhbət qatarlar.
Sən əsməsən məni suya atarlar,
Əsməlisən badi murad əs indi.

Yaxşı olar gözəllərin göyçəyi,
Çin-çin olar dalda halqa birçəgi.
Gə Dərbənddə qoyma Vannı Göyçəyi,
Əsməlisən badi murad əs indi.

DÜŞDÜ

Duman oldu işim düşdü yamana,
Yel əsdi gəmilər girdaba düşdü.
Yaman yerdə düşdüm ahı-fəğana,
Yel əsdi gəmilər girdaba düşdü.

Tacir tüccar biznən edir ədavət,
Gəmidə çəkirəm çox yaman zillət.
Ağ keşiş qızıynan etmədim söhbət,
Yel əsdi gəmilər girdaba düşdü.

Tacırlar yığılıb bura gələrlər,
Xırda-xırda danışarlar, gülərlər.
Bu Vannı Göyçəyin halın bilərlər,
Yel əsdi gəmilər girdaba düşdü.

Aşıq Abdulla

DİLBƏRLƏRİN

Sərimi nişana qoydum
Daşına dilbərlərin.
Dəli gönül düşməy istər,
Peşinə dilbərlərin.
Hər yerdə bir gözəl görsəm,
Bir çirkinə yar olur.
Əngəl kimi qalxır qonur,
Döşünə dilbərlərin.

Xudam qüdrət qələm çəkmiş
Qaşına dilbərlərin.
İnci desəm dür yaraşar,
Dişinə dilbərlərin.
Qüdrətindən nar düşübdür,
Döşünə dilbərlərin.
Sərimi qurban demişəm,
Beşinə dilbərlərin.

Abdulla deyər qaşın hindi
İllah gözlərin xumar.
O qaş, o göz ki, səndədir,
Tanrıdan sənə tumar.
Cavanlarda bir qaydadır,
Gözəllərdən pay umar.
Gözəllər bir bəla şeydir,
Başına dilbərlərin.

NAZƏNİN

Ey nazənin, naz eyləmə,
Bir çıx devlətxanadan.
Siyah zülflər ənbərəfşan
Pozulmuş hər şanadan.
Sən olan gün dayələr əzdi şəkər,
O günə mən qurban olum
Sən ki oldun anadan.
Abdulla da heç çıxmadı,
Eyvanına, köşkünə.
Bir otağına baxmadı,
Ənbərinə müşkünə.
Ey gözəlim səni tarın
Gözəl şahın eşqına,
Mən Məcnunam, sən də Leyli,
Dönmə mən divanadan.

BAXIN

Qapınıza sayıl qonaq gələndə
Əvvəlindən onun atına baxın,
Əsbabı götürüb çəkin tövləyə
Arpadan, samandan otuna baxın.

Yorulmuşam ustul yanıma keçər,
Çox yanmışam samavara ot tökər.
Səhərdən axşama tədarük çəkər,
Düyüdən yağından, ətinə baxın.

Aşıq Camal gülə-gülə gələndə,
At üstündə tək bir yalqız qalanda.
Seçibən bir göyçək arvad alanda,
Əvvəlindən onun zatına baxın.

Keşişoğlu

DİVANƏ

Yer yox ikən, göy yox ikən
Bəhridarəm ibtida.
Altı gündə təhər etdi
Cümlə aləm ibtida.
Abı atəş xaki baddan
Yaratdı Adəm Havvanı.
Cəbrayıl göydən gəldi
Verdi salam ibtida.

Şeytan, tuq lənətə gəlmiş
Cəld girdi zəbana,
Aldatdı məni yedirdi
Mahı-mahı tavana.
Buyurdular dörd fərişdə
Atdılar biyabana.
Əlindən aldı nişana
Yazdı qələm ibtida.

Qəlbi çara Keşişoğlu
Əməyin vermə zaya.
Altı min il tarix qoydu
İsa gəldi dünyaya.
Sürgün etdi ol məbudu
Adama verdi payə.
Yetişdi dərya ümmana
Oldu kəlam ibtida.

FƏLƏKDƏN ŞİKAYƏT

Dərdli fələk, səndən şikayətim var,
Bilmirəm dünyada nə etdin məni.
İşıqlı dünyadan məhrum qoymusan,
Gəlib gedənlərə hay etdin məni.

Bir vaxt vardı iki gözüm sağ idi¹,
Dörd yanımız bağça idi, bağ idi.
Günüm xoş keçirdi, keyfim çağ idi,
İndi yetimlərə tay etdin məni.

Sirr sözümü özgələrə bildirdin,
Yaylıq alıb, göz yaşımı sildirdin.
Ata-ana, bacı-qardaş öldürdün,
Dəhnəsi qurumuş çay etdin məni.

Fələk, məni qoydun de yana-yana,
Necə sən qıyıbsan məntək cavana.
Keşişoğlu deyər çox şükür sana,
Sazımdan, sözümdən bay etdin məni.

KAĞIZ

Kağız, məndən xəbər apar vətənə,
Söylə mənim üçün ellər ağlasın.
Vara-vara düşdüm qürbət ellərə,
Uzağa uğradım yollar ağlasın.

¹ Keşişoğlunun cavanlığında gözləri sağ imiş. Sonralar kor olmuş ki, bu da ona işarədir.

Fələk məni saldı eşqə, ataşa,
Qorxuram bu sevdam gəlməyə başa.
Çünki əlim yetməz qohum-qardaşa,
Qoy canımda dərdli dillər ağlasın.

Keşişoğlu şad olmadı binadan,
Gözüm intizardır hərdəm xanadan.
Görüm bir zülf üzülməsin şanadan,
Gərdəndə pərişan tellər ağlasın.

Koroğlu

MEYDAN MƏNİMDİR

Məndən salam olsun Əcəm oğluna,
Meydana girəndə meydan mənimdir.
Qıratım köhləndir, özüm qəhrəman,
Çalaram qılını, düşman mənimdir.

Meydana girəndə meydan tanıyam,
Haqqın vergisini mən də qanıyam.
Əl verirsə İran Turan xanıyam,
Zəbt etmişəm hindi Yəmən mənimdir.

Adımı soruşsan Roşəni Alı,
Atadan babadan cinsim Koroğlu.
Hələbin qeysəri şəhr İstanbulu
Gün doğandan gün ta batan mənimdir.

OLDU

Ay hazarat, ay camaat,
Ürək zərd oldu, zərd oldu.
Yenə namərdin sözləri,
Cana dərd oldu, dərd oldu.

Dostumu atdım damana,
Rəqibi gəlsin yamana.
Kor olsun belə zamana,
Namərd mərd oldu, mərd oldu.

Koroğluyam dad hazaram,
Adım dəftərə yazaram.
Nə qədər səfil gəzərim,
Adım qurd oldu, qurd oldu.

GƏRƏK

İyit meydana girəndə
Qaynayıb coşmamaq gərək.
Əgər olsa haq vergisi,
Həddindən aşmamaq gərək.

Biz düşdük Tona çayına,
Haq bəla versin xayına.
İyid iyidin payına,
Köndələn düşməmək gərək.

Gəldik düşdük biz bu yurda,
Haq bala versin namərdə.
Mətəin keçməyən yerdə,
Orda yük açmamaq gərək.

Qoç Koroğlu çıxar düzə,
Heç baxmaz əlliyə, yüzə.
Mən dəlidən doğru sizə:
Qənimdən qaçmamaq gərək.

QIRAT

Canım Qırat, gözüm Qırat,
Bu dövrənlər ərzənimdir.

Səni minən alar murad,
Uzaq yollar ərzənimdir.

Qıratı minərəm körpə,
Hayqıranda çıxar sərpə.
Hər dönədə on tas arpa,
İpək torlar ərzənimdir.

Koroğluyam oxlarının,
Döyüş etdim çoxlarının.
Başı polad mıxlarının
Gümüş nallar ərzənimdir.

OLMAZ

Aman atam mənim səhmim itirmə,
Bu qılıqda çobər olmaz hay olmaz.
Beş-beş dəyər on beş-on beş bağışlar,
Bu qılıqda çobər olmaz hay olmaz.

Çobər deyil gəmiqləri kəsəndir,
Düşməni qolu bir-birinə basandır.
Ya Koroğlu, ya da dəli Hasandır,
Bu qılıqda çobər olmaz hay olmaz.

Qarqı-qəmiş bir-birinə çapılmaz,
Çobər malı belə baha satılmaz.
Axtararsan Eyvazbalı tapılmaz,
Eyvaz sənə oğul olmaz hay olmaz.

*Aşiq Şirin
İrəvan, Üçkilsə kəndi
45 yaşlarında ikən 1864-cü ildə ölmüşdür*

DEDİM

Dedim gəl ağlama ey şahı nabat,
Ağlar isə dünya bütün ağlasın.
Bəxtü siyahından götürüldü ibrət,
Ağlasa Şirini Məcnun ağlasın.

Dedim gəl ağlama ey gülü xəndan,
Bülbül gül yerində didəsi gıryan.
Səni ağladanın haqqına ey can,
Tutulsun fələklər, ay gün ağlasın.

Kimin vardır ax vay edə səninçün,
Malım, mülküm fəda edim səninçün.
Şirin ağlar nəva eylər səninçün,
Titrəsin gərdişi gərdun ağlasın.

XURŞİDİM

Ey xurşidim cahan mahi münəvvər,
Mələklər əli bağlı bəndivanındır.
Üç yar idi üç padşah əzm etdi,
Şirin o binəva ərməğanındır.

Cənnəti purdəstə duran qədimə
Rəsul Musəyə göründü nəhan.
Mənzuri payındır günəşi nida
On iki sitarə pasibanındır.

Müjdələr oxudu Nəbi Zəkərya,
Gəlirdi padşah təqdiri movla.
Evladı şahidir eylə intihə,
Şirini mədhuş arzumanındır.

DİLBƏRƏ

Dilbərə gül camalın,
Adəm Hava sehridir.
Həp mələklərin sevgisi,
Ərş ələnin seyridir.
Bax cavan seçdi bəyəndi,
Açılan güldən səni.
Novü nəhanı cənnəti,
Bağı məva seyridir.

İftixari gözəllər sən
Düxdər havada görmədim
Bağı cərguşəni seyridir.
Ey Allah sən mənə ağıl vermisən
Nə gözəl ağılı mənə
Canı dildən hər sabah
Şirin gedənin seyridir.

*Aşiq Bədəl
Naxçıvan, Güznit kəndi*

“ƏLİF”SİZ TƏCNİS

Bir qulluq bizim üçün buyurub
Bişiribdir demir bəxürü-bəxür.
Bilici bülünüb nəyçün bu bülüb
Bürünüb ki, demir bəxürü-bəxür.

Büdreylə-büdreylə düşüb büdreylə,
Bürüx-bürüx zülfün bürüx-büdrüb.
Birişdir ki, böyük bizi büdrüb
Bu sözün buyur bir bəxürü-bəxür.

Buzuq dizi Bədəl bizi bəşürüb
Bölüyümüzü bölünüb dər düşürüb
Büzülgümüz buyurub dər bəşürüb
Göy, seç bir-bir göz tik bəxürü-bəxür.

XUBƏST

Səni yaradan yaratmış,
Qamətin ərər xubəst.
Sirri Allahdan xalq olmuş,
Mahi münəvvər xubəst.
Sevdiyim görən şad olub,
Dünyada çəkməm qüssə.
Sevər min bir bəlalardan,
Dərdimi cəbbar xubəst.

Sədətdir pəri peykəl,
Geyinibdir xəşəsxəs.
Safalanmış cida gəzər,
Sağına yetməz həvəs.
Sağ yaraşır başdan-başa,
Zərli libas alqubas.
Salatın səlbi sənubər,
Du çeşmi xumar xub əst.

Sən bəkar aşiq Bədəl,
Qəmdən olmadın xilas.
Sübhətək mən yanaram,
Loğman kimi gəlir səs.
Sevirəm qullu şirini,
Mən eylərəm iltimas.
Sədasi xoş səda gərək,
Ləbləri şəkkər xubəst.

DİLDAR EŞQİNƏ *(Divani üstündə)*

Məcnun təki cunun oldum,
Şuxi dildar eşqinə.
Qaşı kaman əbrü hilal,
Çeşmi xumar eşqinə.
Ax çəkərəm göz tikərəm,
Eşidən yox naləmi,
Bülbül tək fəğan edərəm,
Gülü gülzar eşqinə.

Mən də sənə mayilinəm,
Ey nazənin şux dilbər.

Həsərətindən qana dönmüş,
Yanıbdır xuni ciyər.
Gecə-gündüz şam oduna,
Yanaram leyli nahar.
Sanasan ki huri qılman,
Pəri peykər eşqinə.

Aşiq Bədəl mübtəladır,
Çəkər müştəqın sənin.
Girmiş eşqin dəryasına,
Qəmli fəraqın sənin.
Ağ yanaqdan bir busə ver,
Pozmaram novraqın sənin.
Səni məni yaradan pərvərdigar eşqinə.

CILDIRLI AŞIQ ŞƏNLİK İLƏ BOLÇALI AŞIQ ABBASƏLİNİN DEYİŞMƏSİ

ABBASƏLİ

Gəl səndən imtahan edim qan donun geyən aşiq,
İndi qoyaram sinəmə dağ ilə düyün aşiq.
Tərən kimi gözləyirdim mən ovqah yerini,
Şikar kimi düşmüşən sən əlimə bu gün aşiq.

AŞIQ ŞƏNLİK

Arzu eyləyib gəlmiş idim mən sizi deyən aşiq,
Heç bir məhəbbətim yoxdur ey qəlbi xayın aşiq.
Əvvəli havayı getmə sonra peşiman olarsan,
Nə vaxt ki ayıt etdin o zaman öyün aşiq.

ABBASƏLİ

Yenə vurdu sevdə sərə eşq əsəri görünür,
Açaram sən tək aşığın mən də gizlin sirrini.
Cəngilə qeyzilə gəlsən görərsən xəsm ruyini,
Asta gəldin bu məkana qaçarsan yeyin aşiq.

ŞƏNLİK

Əsli şər məzaratdan qaçıb qurtulmaq haqdır,
Zatində heylə görünür fitnəyi felin çoxdur.
Düşmüşən aslan cənginə heç sənəin xəbərin yoxdur,
İndi vuraram başına bir olmaz oyun açiq.

ABBASƏLİ

Abbas Əli aşığı olur eşq ucundan dəlidir,
Açsam gizlin mətəimi ləl göhər doludur.
Çaryarlar on iki imam xudanın quludur,
Bir göhərin bilsən bəyan etginən bəyan aşığı.

ŞƏNLİK

Bəyan və bəyanı billəm sən fitneyi feldəsən,
İstərəm ziri dəsd edim çünki bu gün əldəsən.
Düşmüşən Şənliyin qəhrinə abi iman seldəsən,
Necəsən qərq eyləyim hiləkar xayın aşığı.

II

DEYİŞMƏ

ABBASƏLİ

Cilvələninib sən də çıxma qarşıma,
Mən ümmanam sənin eşqin çay deyil.
Uzaq deyil tez verərsən sazını,
Bu əlimdən heç bir aşığı hay deyil.

ŞƏNLİK

Hiddət ilə nə meydana gəlmişəm,
Məğrurlanma təkəbbürlük ey deyil.
Hər xaraca şikar deyib bac alma,
Bu qismətlə sən yediyin pay deyil.

ABBASƏLİ

Sidqilə çağırram eşin pirini,
Açaram aşiqin gizlin sirrini.
Mən bilirəm ərşin kürşün yerini,
Xəyalım pərişan zehnim zay deyil.

ŞƏNLİK

Ərşiman hüduda qurarsan bina,
Qorxuram yelkənin zəminə enə.
Keç baxma qəhərə tən etmə yenə,
Cavabın ox, fəhmin qatı yay deyil.

ABBASƏLİ

Yenə mən rast gəldim qəlbi qaraya,
Naşı xoryad nə düşmüşən araya.
Elə bir eybullah qayıt geriye,
Abbasəli hər aşiqə tay deyil.

ŞƏNLİK

Keç baxma Şənliyə tən etmə bala,
Şad gəlmisən məsum salaram yola.
Sinən muyçu, mehrab bədəndə qala,
Hökmün kaf-kaf səltənətin ay deyil.

III

QIFILBƏND

ABBASƏLİ

Səndən xəbər alım ay aşiq Şənlik,
O hardadır qaranlıqdır hər yanı?
O nədir ki, istədiyi tapılmaz,
Olan işlərinə heç olmaz qanı?

ŞƏNLİK

Al deyim cavabın ay Abbasəli,
Cəhənnəmdir qaranlıqdır hər yanı.
O gönüldü istədiyi tapılmaz,
Tapılan isə də heç olmaz qanı.

ABBASƏLİ

O kim idi ki çəkdilər xəzara,
O kim idi haq gətirdi nəzara?
O kim idi canı düşdü azara,
O kim idi itirmədi imanını?

ŞƏNLİK

Zəkaraydı ki, çəkdilər xəzara,
Xatəm idi haq gətirdi nəzara.
O Əyyubdur canı düşdü azara,
O haqq idi itirmədi imanını.

ABBASƏLİ

Aşıq çatmaz Abbasəli kanına,
O kim idi ki, yetməz adı sanına?
O kimdi ki, hamı gələr yanına,
Harada məlumdur yaxşı yamanı?

ŞƏNLİK

Şənlik çatar Abbasəli kamına,
O kuruldur yetməz adı, sanına.
O haqdır ki, hamı gələr yanına,
Məhşərdə məlumdur yaxşı yamanı.

IV

QIFILBƏND

ABBASƏLİ

Səndən xəbər alım ay aşiq Şənlik,
Qadir allah nə yaratdı bu dala?
O nədir ki, hamısından şirindir,
O nədir yer altında budala?

ŞƏNLİK

Al deyim cavabını ay Abbasəli,
Haq dünyanı yaradıbdı bu dala.
O candır ki, hər bir şeydən şirindir,
Xəlayiqdir göy altında budala.

ABBASƏLİ

O nədir ki, üç saatlıq görünür,
O nədir ki, adı yoxdur yaranır.
O nə haqdır vədəsindən dərilir,
Nə bağbandır barı dərir bu dala.

ŞƏNLİK

Dan yulduzu üç saatlıq görünür,
O torpaqdır adı yoxdur yaranır.
Dünya haqdır vədəsində dərilir,
Xələk bağban bağı dərir bu dala.

ABBASƏLİ

Abbasəli harda atəşsiz narı,
O nədir görünür ki, bir ötəri?
O nədir ki, gecə-gündüz sərsəri,
O kimdir öz haqqında bu dala?

ŞƏNLİK

Şənliyəm cəhənnəm atəşsiz narı,
O nurdur ki, görünür bir ötəri.
Ay ilə gün gecə gündüz sərsəri,
Haq özüdür öz haqqında bu dala.

Aşıq Civan
Axırkələklidir. Tiflisdə 1909-da ölmüşdür

BAĞLANDI

Mənim baxtım nə qaradır bu dəmdə,
Qanlı fələk bərəgahım bağlandı.
Əyyub kimi mən də qalmışam qəmdə,
Saat kimi sərəvgahım bağlandı.

Yağı düşməni niyə girdin qəsdimə,
Kəmənd saldın ayağıma dəstimə.
Günahımdan işıq vermir üstümə,
Ərş üzündə bədrmahım bağlandı.

Mən Civanam sinəm olubdur yara,
Heç yerdə dərdimə bulunmur çara.
Bir günüm şad isə beş günüm qara,
Əlac olmur din pənahım bağlandı.

***Dəllək Murad
Naxçıvanlı***

EYLƏMƏ

Yaradanım budur səndən diləyim,
Sən məni namərdə möhtac eyləmə.
Nagah yerdən yetir mənim ruzumu,
Sən mərdi namərdə möhtac eyləmə.

Namərd körpüsündən mən ha keçməyəm,
Karvan olub mənzilində düşməyəm.
Əlindən camını alıb içməyəm,
Sağ əlim sol ələ möhtac eyləmə.

Coşqun çaylar kimi mən də axmaram,
Qeyri nişan öz başıma taxmaram.
Özgə gözü ilə durub baxmaram,
Sağ gözü sol gözə möhtac eyləmə.

Dəllək Murad deyər sözün zatını,
Əl-əldən yetişir işin çətini.
Qurda-quşa qismət elə ətini,
Atanı oğula möhtac eyləmə.

***Qaracaoğlan
Qədim aşıklardandır***

GƏLİR

Uca dağların başından,
Yarım gülə-gülə gəlir.
On-on beş qız gəlin ilə,
Əlin vermiş ələ gəlir.

Əlim verəydim əlinə,
Qolum salaydım belinə.
Başım qurban bu gəlinə,
Düşüb eldən-elə gəlir.

Yerimiş, tərləmiş üzü,
Xumarlanmış ala gözü.
Əlində dəstə nərgizi,
Tərin silə-silə gəlir.

Qaraca oğlan öyün kimi,
Dərd ürəkdə düyün kimi.
Bir yaralı sığın¹ kimi,
Düşmüş çöldən-çölə gəlir.

¹ Sığın – ceyran.

***Aşiq Füzuli Türcanlı
150 il bundan əvvəl yaşamışdır***

QOŞMA

Gönül quşu səkib uçma havadan,
Yolunda laçın var səni parçalar.
Qırar qanadların, tökər tüklərin,
Yazıq edib, pəncəsindən qan çalar.

Bu eşq ilə çıxdım Hinddən Yəmənə,
Axdı çeşmim yaşı döndü ümmana.
Bu təhsil kim etsə qalar imana,
Mənə nisbət qayalarda çən çalar.

Səbr eylə Füzuli haq olar nəsib,
Aradım bulmadım dərdimə təbib.
Sənin yara kəsmiş yolunu rəqib,
Gönlüm içi bir kəşbihdir yan çalar.

*Aşıq Hətəm
Zəngəzur, Qaladərə kəndi
63 yaşında ikən 1906-da ölmüşdür*

GÖZƏLLƏMƏ

Dərsini almısan oxursan kitab,
Belə qıyqac baxma ürək etməz tab.
Bey bulud altında yoxdur sənə bab,
Bağlamısan niqab, edərsən hicab.

Bağdaddan karvanım yükləndi Hələb,
Bəri gəl sözümə vergilən cavab.
Bey badə istədim yetirdim əcəl,
Başlar kəsən qəssəb necolur yarəb.

Beçərə Qul Hətəm qapında tələb,
Bey mürvət yolunda çəkmişəm əzab.
Bey mümkün təşnəyəm mənə ver səhab,
Susuz qalan turab necolur yarəb.

Aşiq Tüccar

OLMAMIŞ
(Divani)

Nəsl içində məntəki,
Qəlbi pürxun olmamış.
Ciyəri xun, bağıri kabab,
Gönlü məcnun olmamış.
Zarı bülböldən almışam,
Yanmağı pərvanədən.
Yara qulluq vardır amma
Tərki qanun olmamış.

Mənim bu ahu-zarımdan
Dəryada yandı səmən¹
Şadlıq bizdən əl götürdü,
Yenə qəm etdi kaman.
Nahaq yerdən can çürütdüm,
Bihudə verdim güman.
Üzüm yerə xak eylədim,
Yenə məcnun olmamış.

Tüccar deyər söhbət etdim,
Bir ləbi mərcan ilə.
Dəhanı dür, dişə sədəf,
Dilləri imran ilə.
Sağ əlindən badə içdim,
Tənhada canan ilə.
Qeyri aşiq dəmi olsa,
Belə bir gün olmamış.

¹ Səmən – balıq.

*Aşıq Aydın
Azərbaycanlı*

GEDƏN GETMƏ

Gedən getmə əylən bir dərdin alım,
Seyraqlar dost könlündə daldadır,
Güvənməyin bu dünyanın malına,
Bu fani dünyadır, adam aldadır.

Dəryanın qırağı tutubdur ada,
Talib olan qulluq edər ustada,
Kimin ax vay ilən günü dünyada,
Kimin arıtəki əli baldadır.

Mübtəla qalmışam mən bu dildara,
Qaşların cəlladdır çək bizi dara,
Kimisi batıbdır zərbafa zərə,
Kimisi bez tapmır, gözü şaldadır.

Aydın deyər içdim qırıqların tasın,
Əmin olan alar haqqın duasın,
Yüz il çəkdim bu dünyanın cəfasın,
Mən ha köçdüm, karvanımız yoldadır.

*Aşığı Pəri
Axırkələkli*

ƏYYAMIDIR

Panısların¹ dərdini çək pərvanə,
Yangılən atəşə nar əyyamıdır.
Bir məsəldir el içində deyərlər,
Nə fayda subaydan yar əyyamıdır.

Hər adamın sözü xoşgüftar olmaz,
Hər adam bu dünyadan xəbərdar olmaz.
Namərd kölgəsində etibar olmaz,
Bihuda cavanlara sar əyyamıdır.

Gəlmişəm bu söhbətin çağına mən də,
Mayıləm qaşların tağına mən də.
Girdim eşq odunun bağına mən də,
Nə çıxar söyüddən bar əyyamıdır.

Hər yetən kamına tay olan Pəri,
Aşkara əməyi zay olan Pəri,
Dönüb əlif qəddi yay olan Pəri,
Qarışma hər sözə kar əyyamıdır.

¹ **Fanus** – fənər (*red*).

Aşıq Ummani

ƏLDƏN GEDƏR

Ayaq kəsmə dost bağından,
Bağça-bağ əldən gedər.
Naşı bağban girmə bağa,
Heyva-nar əldən gedər.
Aşna yarın tərgin qılıb,
Yada sirr vermə könül,
Yad gəlib aşna olunca,
Aşna yar əldən gedər.

Gecə-gündüz gün dolanar,
Gərdiş eylər ayınan.
Mah üzündə qoşa xallar
Düzülübdür sayınan.
Havalanma dəli könül,
Danış hər gədayınan
Bir gün olar, çarxın dönər
Dövlət-var əldən gedər.

İstə səni istəyəni,
Keç keçəndən bəs necə.
Bir yar ki, hərcayı ola,
Danışmam hərgiz gecə.
Ummanıyam mehman oldum
Ol xanana bir gecə,
Doldu sinim, keçdi çağım
Etibar əldən gedər.

Aşiq Sərkiz
Qarabağın Qızqala kəndindəndir

OLUR

Varlı qan eyləsə gözdən salmazlar,
Yoxsul can deyəndə, yenə bəd olur.
Salamı verəndə, salam almazlar,
Yoxsulluq iyidə yaman ad olur.

Bir adam ki, yoxsul olsa dünyada,
Taleyi kül olur, dərdi ziyada,
Yaxşı at minici qalsa piyada,
Daş düşər başına bir arvad olur.

Aşiq olan doğru meydanda coşar,
Yaxşı söylüyəndə həddindən aşar,
Keçən günlər bir-bir yadına düşər,
Dərdi qəm canında atəş, od olur.

Sərkiz deyər məni görcək qaçarlar,
Sirr sözümü bayan edib açarlar.
Var olanda gəlib yeyib-içərlər,
Olmuyanda qohum-qardaş yad olur.

Aşıq Göftəri

ƏRMƏĞAN

Təşəkkür eylərəm kirdigarıma,
Cəmi həşr eyləyən haq divanıdır.
Üç yar idi, üç padşah əzm etdi,
Şirin əziz canı ərməğanındır.

Haq qiblədən doğru şəms ilə qəmər,
Gəlirdi cəlipaya əfv etdi nəfər.
Səlb oldu yaradan, dəfn oldu dəftər,
Məsihayi incil xoş zəbanındır.

Kimya mədənisən zülali lala,
İbni evladındır yaradan mevla.
Nəbi peyğəmbərdən əladan əla,
Dərdimənd Göftəri Şəki, Şirvanındır.

*Aşiq Ömər. Qədim aşıqdır
İrəvan–Zəngəzur
24.03.1938.*

GƏL YETİŞ

Ey Pəri bülbül misillim,
Əfqanə düşdüm gəl yetiş,
Gözlərimdən sel kimi
Ummana düşdüm gəl yetiş.

Ağlaram beytülhəzəndə
Dərd ilə Əyyub kimi.
Biçarə Yusif kimi,
Zindana düşdüm gəl yetiş.

Həm canımın cananısı,an,
Həm gönlümün yağısı,an.
Bir qıya baxsan üzünə,
Bu gün keyfi çağısı,an.

Camalın şəmsü qəmər
Hüsnün cənnət bağısı,an
Bülbülü zar eyliyə,an Ömər
Gülşana düşdüm gəl yetiş.

De Öməri neyləmişən,
Xubların səttarına.
Yara kəmlik dilər isəm,
Gəlsin şirin canıma.

Açılsın cənnət qapısı,
Yalvarıb rizvanıma.
Huri mələklərilən,
Divanə düşdüm gəl yetiş.

*Aşıq Əsmər
Naxçıvanlı*

EYLƏR

Naşı ovçu nahaq gəzər dağları,
Nə bir ahu tapar, nə şikar eylər.
Ovu tapar olsa, bərədən keçər,
Naşılığın tezcə aşikar eylər.

Hərdən ki, belədir fələyin işi,
Dolanar əyyamə, gələr gərdişi.
Kimişinin yazı andırar qışı,
Kiminin qışını yaz, bahar eylər.

Hərdəmbir belədir fələyin feli,
Kiminin ortadan bükülmüş beli.
Tutinin ağzında lal etmiş dili,
Qarqaya dil vermiş hərzəkar eylər.

Bu sevda Əsmərin sərindən getməz,
Təkəbbür adam var, mətləbə yetməz.
Əsli pak yanında yaxşılıq itməz,
Bədəsilə can ver, cəfan kar eylər.

*Aşiq Bəngi
İrəvan, Hamamlı kəndi.
1813-cü ildə yaşamışdır*

GƏLMƏZSƏN

Süleymantək taxtım vardır,
Taca mənle gəlməzsən.
Rəxtərəm yollar üstə,
Baca mənle gəlməzsən.
Laçın tək yerdən göyə
Durna ilə oynaram,
Bənnatək sözüm düzərəm,
Gücə mənnən gəlməzsən.

Mən anadan qoç törədim,
Heç kimsəni saymanam.
Hər gələni süpürərəm,
Yaz bulanmış çay mənəm.
Mən bir ağır sövdəgərəm,
Bəzirganı saymanam.
Açma yükün bu meydanda,
Xoca mənnən gəlməzsən.

Gəl beçarə aşiq Bəngi,
Qanın burda tökmüşəm.
Sənin tək aşıqların,
Ciyərbəndin sökmüşəm.
Dürlü-dürlü mətahım var,
Sandıqlara бүkmüşəm.
Onlar da oyana qalsın,
Vecə mənnən gəlməzsən.

*Aşıq Qul Mikayıl
Qarabağın Maraqa kəndindəndir.
1823-də ölmüşdür*

ŞİN ÜSTƏ TƏCNİS

Şin şəfəqqət etmiş mətləbə qalmış,
Şöləsindən üzün a yada düşmüş.
Şan-şan edib qara bağrım didilmiş,
Şirin dilbər meyli a yada düşmüş.

Şöləsindən dağlar qarı ərimiş,
Şux didarın görən kimsə ər imiş.
Şux iyiddə namus qeyrət ərimiş,
Şəfəq ilə üzün a yada düşmüş.

Şərbət içib Qul Mikayıl oyanmış,
Şux didarın görən kimsə oy anmış.
Şamsız kimsə bu dünyada o yanmış,
Şərbət görməmişə ay ada düşmüş.

Aşiq Şamil
Ustad aşıqlardandır

VAR

Oturmuş adamlar umud verərlər,
Düşmənin dalında qan təlaş var.
Gəlsə dərya umman heç bir çarə yox,
Sönməyir gönlümün xun təlaş var.

Ay camaat baxın xəstəyəm xəstə,
Bu can əmanətdir durmaz qəfəsdə.
Vədələr təkmildir hər bir nəfəsdə,
Bir deyil gönlümün min təlaş var.

Ay camaat xilaf yoxdur sözümdə,
Əcəl pərvanəsi dönər özümdə.
Dünyanı versələr yoxdur gözümdə,
Biçarə Şamilin can təlaş var.

Tufarqanlı Aşıq Abbas

GÜLGƏZ İNDİ

Şahın devlətxanasından
Gülgəz indi – Gülgəz indi.
Atasından, anasından
Gülgəz indi – Gülgəz indi.

Geyinmisən narıncını,
Geyinmisən nar incini.
Geyinmisən nər incini,
Gülgəz indi – Gülgəz indi.

Yarı ağlamaqda gördüm,
Yarı oynamaqda gördüm,
Yarı ağ mayaqla gördüm,
Gülgəz indi – Gülgəz indi.

Bir işdə yanıbdır Abbas,
Behiştə yanıbdır Abbas,
Bülüşdə yanıbdır Abbas,
Gülgəzindi – Gülgəzindi.

Ululu Kərim

DİVANİ

O nə güldür doymaq olmaz buyundan,
Leyli necə doysun Məcnun xuyundan.
Bir bulaqdır içmək olmaz suyundan,
Qalxanda bir qalxar ayağı yeddi.

Altı yüz şəhərdir, altı min bazar,
Altı min, altı yüz əsəsi gəzər.
Bir otağın gördüm tamam laləzər,
Alışan taxtı var ayağı yeddi.

Bir bağbandır on səkkiz min bağı var,
On səkkiz min bağın, beş butağı var,
Bir yaylağa çıxdım səddəx dağı var,
Səkkiz el yaylıyıb ocağı yeddi.

Ululu Kərim deyər bala bələndim,
Əmdim ləbin şəhdin bala bələndim,
Hicrindən qəhr oldum bala bələndim.

.....

Aşıq Baba
Şuşalı
1876-cı ildə ölmüş

NAZLI GƏRƏKDİR

Ey camahat sizə tərif eyləyim,
İyidin həmdəmi nazlı gərəkdir.
Lalatək açıla gülgəz yanağı,
Şəhdi şəkər şirin sözlü gərəkdir.

Mərd iyitlər yerdən yığmaz tabağı,
Çox çəkərlər yaxşı qonaq müştəğı.
Ev yeyəsi töksə qaş-qabağı,
Qonaq özü dadlı duzlu gərəkdir.

Bir söz oxuyarlar səda içində,
Kamalı seçərlər bada içində.
Qonaq on gün qalar oda içində,
Ev yeyəsi gülərzüzlü gərəkdir.

Aşıq Baba gözlər namısı arı,
Dərviş olan geyər pust ilə dəri.
Tərif eyləməyə nazlı dilbəri,
Əlində xətəbənd sazlı gərəkdir.

Aşiq İbrahim Sulduzlu

YAZIĞAM

Mən səni sevəndən avdal olmuşam,
Bülbül kimi daldan dala qonmuşam,
Bir neçə gözəlin tərgin qılmışam,
Sən mənim tərgimi qılma yazığam.

Mən səni sevmişəm bildir biçində,
Lalalar açılır qoynun içində,
Sən bir dəstə gülsən, güllər içində,
Susanım, sünbülüm solma yazığam.

İbrahim səni sevdi ruhi əzəli,
Əllər piyalalı dolu məzəli,
Şamaxı, Şəkinin Şirvan gözəli,
Bu şirin canımı alma yazığam.

Cörgərli Məmməd

ƏCƏM QIZI

Bu bağda bir gözəl gördüm,
Gülləri mərcan kimi.
O bağda gördüyüm qızın
Məmələri fincan kimi.
Dedi gəl çıxmaq otağa,
İkimiz bir can kimi,
Özü bülbül, saçı sünbül,
Qədi dal əcəm qızı.

Bu bağda gördüyüm qızın
Geydiyi narıncıdır.
Gecə-gündüz o dərdindən
Çəkdiyim zarıncıdır.
Kətan köynək, bəyaz sinə,
Yumru məmə, qızıl düymə,
Yavaş sıx nar incidi.
Özü bülbül, saçı sünbül,
Qədi dal əcəm qızı.
Dindirəndə şirin danış,
Ləbi bal əcəm qızı.

Ey gözəlim qıya baxdın,
Dərdə saldın Məmmədi.
Bəsti day öldürmə məni,
Vermə mənə zəhməti.
Əl-ələ çıxmaq otağa,
Birgə çəkək ləzzəti.
Özü bülbül, saçı sünbül,
Qədi dal əcəm qızı.
Dodaqların sal ağzıma,
Ləbi bal əcəm qızı.

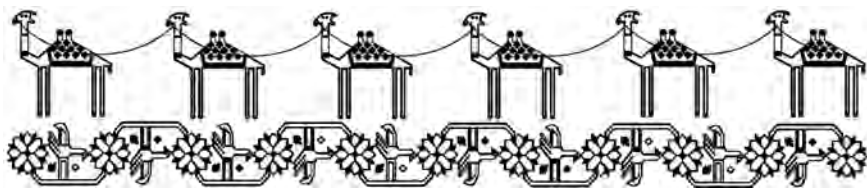
Aşığı Qasım

GƏLMİSƏN

Mən gəzmişəm İsbahanı Kəşanı,
Gəşd etmişəm, mən də küllü cahanı.
Səndə yoxdur aşıqların nişanı,
Duz satansan, ya karvana gəlmişən.

Dünyanı gəzirsən sən də avara,
Söylə mənə nə dərdin var dubara.
Düşübsən çöllərə yazıq biçara,
Acdığın var yoxsa nana gəlibsən.

De görüm oğlan nələr vardır dilində,
Heç bülbüllər oynuyubmı gülündə.
Qasım kimi, bir gözəlin yolunda,
Yoxsa sən də yana-yana gəlmişən.

Ərtoğrol Cavid

AŞIQ İSAQ VƏ HƏMİD ƏHMƏDOVUN ŞEİRLƏRİ HAQQINDA

U materialların içərisində aşığı İsaq və Həmiddən başqa daha bir aşığın da şeirləri var ki, adı göstərilmiş. Aşığı İsaqın 1, Aşığı Həmidin 1 parçasından başqa aşığı Həbibin də 2 parçası var ki, onun adı göstərilməmiş. Sondakı iki parçanın biri aşığı Hüseynin, digəri isə aşığı Sadığındır. Parçaların sovet həyatından alınmış təmanı təsvir etməsi ilk baxışda nəzərə çatır. Bəzən sovet quruluşuna mane olan ünsürlər də tənqid olunur.

Mis:

“Sədirlər işçilərə nəzərlə baxarsa
Briqadalar aqtiy olub
Naryaddar düz çıxarsa
Hesabdarlar insaf edib
Normanı düz yayarsa
Maraxlanar qolxozçular
Alarlar normanı mərd!”

Demək, aşığı təsvir etməklə, kəsirləri də tənqid edir.

“Sədirlər hesabdarlar bəzən
Qorxmur qolxoz təftişindən
Mən neynəyim a yoldaşdar!
Yeyirlər normanı mərd!”

Məişət temasını təsvir edən maraqlı parçalar vardır.
Mis: “İki arvaddının şikayəti” və “Mollalara”.

Bu parçaları qiymətdən salan prinsipial kəsir yoxdur.

23.03.1940.

*Aşıq İsak Qurbanov (Qasım İsmayilov rayonu)
Aşıq Həbib Əhmədov (Qazax rayonu)
Yazıya aldı: Hüseyn İskəndərov.
1939-cu il.*

**Alimpiada iştirakçılarından
yazılan folklor materyalları**

AŞIX İSAK QURBANOV

Qasım İsmailov “Qazaxlar” kəntində 1883-ci ildə doğulmuşdur. 1912-ci ildən aşıxdır. Ustası məşhur aşıq Əli Baba oğlu (İrəvanlı) olmuşdur. Alimpiadalarda üç dəfə olmuşdur.

“Tənbəl” (Göyçə qaytağısı)

Artıxdan, əksikdən çəkmir namusu,
Görmədim naryadda işin tənbəlin.
Boşboğazdız edir kənt arasında,
Ahı-zardı yazı-qışı tənbəlin.

* * *

“Acam toxam” deyib qaydına qalmaz,
İşi gücü yatmaq xeyrini bilməz.
On beşi də bir adama tay olmaz,
Zərbəciyə qurban beşi tənbəlin.

* * *

Eşidir ki qolxoz payı paylanır,
Meşoku götürüb hamıdan qabaq taylanır.
Xalx norma alır bu qıraxda söylənir,
Qoltuğunda meşok boşdu tənbəlin.

* * *

Ver kağızı doxtur, düşdüm azara,
Mahna edir beş gün qaçır bazara.
Ərzə verir alın məni nəzərə,
Baxmayın ki azdı işi tənbəlin!

* * *

İsax deyər cəmi tənbəllər oyansın,
Aktiv olsun öz işində dayansın.
Norma alsın al-qumaşa boyansın,
Xoş günə heç olmur xoşu tənbəlin!

İki arvaddının şikayəti
(Müxəmməs)

Mən dedim evlənərəm ta iki arvadım olar,
Birisi fikir-xiyalım, birisi dövlətim olar.
Az keçər hər birindən bir neçə evladım olar,
Qansaydım iş belədi toba mən evlənməz idim.

* * *

Mən dedim bular mana
İstəkli yar olacaq.
Nə bilim ki, gen dünya
Başıma dar olacaq.
Nə bilim öz çörəyim
Mana zəhirmar olacaq.
Qansaydım iş belədi,
Toba mən evlənməz idim.

* * *

Mən dedim bir birinnən
İstəkli bacı olacaq.
Nə bilim şirin ağzım
Zəhərdən acı olacaq.
Biri otağımın gülü,
Biri başımın tacı olacaq.
Qansaydım iş belədi
Toba mən evlənməz idim.

* * *

Nə bilim taza gələn
Köhnəyə hədyan deyəcək.

Köhnə arvad taza arvada
Heyvan qızı heyvan deyəcək.
Hər biri bir-birinə
Min cürə böhtan deyəcək.
Qansaydım iş belədi
Toba mən evlənməz idim.

Həmid Əhmədov

Həmid Əhmədovun doğulduğu yer Qazax rayonunun Şıxlı kəntidir. Otuz bir yaşı vardır. Aşıxlığı məşhur Tiflisdi aşıx Sadıx Sultanovdan öyrənmişdir.

**Qazax kəntlərində oxunan
beşik nəğməsi
Lay-lay!**

Ağacın söyü sənsən
Balam ay lay-lay-la
Dibinin göyü sənsən
Balam ay lay-lay-lay-la
Səni görüm tezcə böyü
Quzum ay lay-lay-lay-la
Gözümün öyü sənsən
Quzum ay lay-lay-lay-la

* * *

Qızıl güllər bitəndə
Balam ay lay-lay-lay-la
Bülbüllər bağda ötəndə
Sənə qurban kəsərəm
Balam yeddi yaşa çatanda
Balam ay lay-lay-lay-la

* * *

Səslərəm balam ay lay-lay-lay-la
Bülbüləm gül kimi istərəm

Balam ay lay-lay-lay-la
Allam qucağıma axşam sabah
Balam ay lay-lay-lay-la
Gözüm kimi bəsdərəm
Balam ay lay-lay-lay-la

* * *

Araxçının ağçasısan
Balam ay lay-lay-lay-la
Gəlin, qızın baxçasısan
Balam ay lay-lay-lay-la
Yeddi oğul yetirmişəm
Balam ay lay-lay-lay-la
Hamısından yaxcısı sən
Balam ay lay-lay-lay-la

* * *

Gül üstə balam ay lay-lay-lay-la
Bülbül oxur gül üstə
Balam ay lay-lay-lay-la
Balama bir yer qurmuşam
Balam ay lay-lay-lay-la
Zülfümdə tel üstə

* * *

Günə qarşı balam ay lay-lay-lay-la
Ay doğub günə qarşı
Balam ay lay-lay-lay-la
Səni bəsdərəm sinəmdə
Balam ay lay-lay-lay-la
Özüm yanaram günə qarşı
Balam ay lay-lay-lay-la

* * *

Ağacın düzü sənsən
Balam ay lay-lay-lay-la
Suların buzu sənsən
Balam ay lay-lay-lay-la
Yetirdiyim balaların
Balam ay lay-lay-lay-la
Hamısının gözü sənsən
Balam ay lay-lay-lay-la

Aşiq Hüseyn

**Mollalara
(Baş müxəmməs)**

Səd həzar müdam lənət
Pis iş görən mollalara.
Batilnlə işim yoxdur,
Zahirdə olan mollalara.
Həm söyür həm tufürür
İran-Turan mollalara.
Kəntçini soyub yeyir
Bıgını buran mollalara.

* * *

Ha vaqt ki varlı ölür,
Çırtıq vurur dəm eyləyir.
Elə ki yoxsul ölür,
Qardaş, ölürəm eyləyir.
Çağırır yoldaşların
Hamısını cəm eyləyir.
Əyləşir dizi üstə,
Bükür belin qəm eyləyir.
Yeddi büküm halva yeyib
Bıgını buran mollalara.

* * *

Xalx ölüyə çalır,
Bu firqə vəhşət bağlamağa.
Qabırqadan kabab yeyib
Saqqalını yaqlamağa.

O qədə pul yığsırıb
Yeri yoxdu saxlamağa.
Girir Yezid donuna
İmamı ayaqlamağa.
Kəntçilər müjdə verir
İmam qıran mollalara.

* * *

Tamahın qüvvəsindən
Satdılar din imanını.
Beş şahı puldan ötrü
Oda yandırır canını.
Yığdırdılar sovxa paltar
Yetimlərin yorğanını.
Sovetlər ədalətdən
Eylədilər divanını.
Hüseyn deyər qopdu məhşər,
Əsdi boran mollalara.

Aşığı Qurban

Zarı Kərəm gözəlləməsi

Açıxbaşda olsa əgər bir dilbər,
Onda bu nişanlar müəyyən gərək.
Əndamın ayna ala qəddi müddəti
Siya zilfi qamətinlə tən gərək.

* * *

Yanağı baharın lələsi kimi
Ləbləri yaqutun kənarı kimi
Bir dəstə Nəsifdə mirvarı kimi
Başdan ayağa ağ bədən gərək.

* * *

Gözəllikdə olub, meyli həvəsi
Olmaya aşiqinə nazi qəmzəsi
Gül təki ətri verə nitqi nəfəsi
Ətr bənöfşədən yasəmən gərək.

* * *

Yaşadıxca cavanlığa yeklənə
Bir pərdədə bir nacadla əllənə
Nəfəsindən ətrindən canlar diylənə
Sıxanda məməsin dinmiyə gərək.

* * *

Yaxşı canandır qurban can üçün
Sir gözəl sayasan bizim can üçün
Sir gözəl lazımdır Qurban Xan üçün
Eşqin qulluğunda ərz edən gərək.

*Aşıx Qurbanxan
Salyan rayonu Noxudlu kəndi*

Bülbül havasında dediyi şeiri

Bülbül səni kim uçurtdu
Bağdan bağa kim köçürtdü
Kimlər sənə badə içirtmədi
Nə dolanırsan bağı bülbül.

* * *

Bülbül sənin gülün vardı
Sən çəkdiyən ahü zardı
Bağçalarda heyvə nardı
Dolanırsan bağı bülbül.

* * *

Bülbül sovet ölkəsində
Güllər oynar həvəsində
Nazlı yarın həvəsində
Nə dolanırsan bağı bülbül.

* * *

Bülbül güllərini sandı
Ağ kök üzün qızıl qandı
Qünçə gül sənə qurbandı
Nə dolanırsan bağı bülbül.

* * *

Bülbül sənin səsin vardı
Baxtavərsən yarın vardı
Qurbanxan sənə mehmandı
Nə dolanırsan bağı bülbül.

Vəlicanı havasında

Ləli inci mirvari idi dəndani
Bal tökülüb dodağına bu qızın
Girəsən bağına dərəsən gülün
Çəkəsən şənəsin telinə bu qızın.

* * *

Aynan, ilnən qalasan bunun yanında
Qoşa xal görmüşəm gül yanağında
Tər şəmamə çıxmış gördüm tağında
Dərəsən şəmaməsin tağdan bu qızın.

* * *

Doymaq olmaz bunun şirin sözündən
Baxanlar heyrandı şəhla gözündən
Dutasan kəməmindən qucasan belindən
Əməsən ləblərin dilin bu qızın.

* * *

Bağban olub güllərini dərəsən
Dəribəni pünhan yerdə sərəsən
Yel vura tellərin uzun görəsən
Sinəsində tər şəmamə bu qızın.

* * *

Belində kəməri əlində şanə
Cəmalın işıq salıb bütün cihanə
Bir dönüb baxanda aşix Qurbana
Oxlar oynar müjganında bu qızın.

Çəhar gül havasında

Köçi gəlir köçümüzə yan aşır
Ağ üzündə qoşa xallar barışır
Dindirirsən urus kimin danışır
Türkcə dünmür Xan Sənəmin bay dili.

* * *

Qurban olum ayağının məstinə
Nə dürmusan şirin canın qəsdinə
Yar qədəm basanda sinəm üstünə
Dərmək olar bağındakı bay gülü.

* * *

Bağban olub güllərini dərəydim
Dəribəni sinəm üstə sərəydim
Danışdırıb dillərini görəydim
Əgər olmasa idi hiyləsi feli.

Aşıxlar yarışı (Novruz havasında)

Bizdən salam olsun el aşixına
Əgər aşixsan bu meydana gəl

Ya aşılıq adını üstündən götür
Ya sür səməndini bu meydana gəl!

* * *

Çox aşılıqları salmışam bəndə
Şeyrilər demişəm qolxoza, kəntə
Aşılıq yolunu tapmışam mən də
Əyər aşıxsan bu meydana gəl!

* * *

Dilimdən çıxıbdır bir belə ilqar
Şeyrlər yazmışam yaxşı elmim var
Yarışa girməgə yaxşı namım var
Əyər aşıxsan bu meydana gəl!

* * *

Aşılıqlar yaranır Azərbaycanda
Kef çəkib gəzirlər şanlı cəhanda
Aşılıq gərək sözü olsun hər yanda
Əyər aşıxsan bu meydana gəl!

* * *

Aşılıqlar sədasın eşidir hər yan
Sovet yolunda qoymuşam şirin can
Adım Qurbanxandı yerimdi Salyan
Əyər aşıxsan bu meydana gəl!

Şirvan Kərəmisi
(gözəlləmə)

Kim özünə gözəl desə cihanda
Ağ üzündə siyah xalı gərəkdi
Danışanda kəlmə-kəlmə danışa
Dilində dodağında balı gərəkdi.

* * *

Doğrudur gözəl çoxdur cəhanda
Gözəllikdə olar nişanə amma
Əzzəl aşığına mehriban ola
Qeyri kəslərlə miyanə gərəkdi.

* * *

Gözəlimin büllur təki bədəni
Özünə heyran edə gəlib gedəni
Nə uzun olmaya, nə çox güdəni
Boyu bəstə qəddi mina gərəkdi.

* * *

Mərifətdən kamil ola sınından uşaq
Quzu quyuğu tək nazik yumuşaq
Özü doğru, sözü doğru, qədir bilən
Lərgə verə cismi hər yanə gərəkdi.

* * *

Yadlarla danışiban gülməyə
Nağafil sözünü layıq biləməyə
Yad bir qomşuya gedib gəlmiyə
Namusu qiyrəti arı gərəkdi.

* * *

Qurban nə xoşdu halı dünyanın
Olmayacaq qalmaqalı dünyanın
Yığılıb gözəllər kəsibdi yanın
Belə meyli mənim sari gərəkdi.

Gərayi havasında

Sallanıban gözəl çıxdın otaqdan
Asta yeri, gözəl, göz dəyər sənə
Sayraqubun tənə-tənə dilləri
Dodax tərپənənəndə söz dəyər sənə.

* * *

Asta yeri görüm kimin yarısan
Hansı baxtavarın vəfadarısan
Kölgədə bəslənmiş qüzay qarısan
Sabahın yelləri tez dəyər sənə.

* * *

Qurbani dəyər heç kəs özün öyməsin
Aç yaxavın çalın çarpaz düyməsin
Dəstələ zülflərivi yerə dəgməsin
Əsər küləklər toz dəyər sənə.

Səşəngi havasında

Qova-qova bir ceyranı gətirdim
İtirdim burada bir şikar yeri
Yığılıb gözəllər xəndan eylədi
Oldular ceyrana sahibkar yeri.

* * *

Həmişə çəkirəm mən ahu-zarı
Salmısan gönlümə yaman qubarı
Bağında görmüşəm heyvanı, narı
Göründü gözümə qoşa nar yeri.

* * *

Qurbanıyəm çəkirəm ahi-zarı
Qoymuram gülümə qonmağa xarı
Aç yaxavı, görüm sinəndə nari
Göründü gözümə şamamə yeri.

Güllü qafiyə havasında

Canım saray, gözüm saray,
Saray, səndən yol istərəm
Budur sənə sözüm saray
Saray, səndən yol istərəm.

* * *

Qəmər dayi dindirrəm
Misri qılıncı endirrəm
Tilsim də olsan sındırram
Saray səndən yol istərəm.

* * *

Mən gəlirəm uzaq eldən
Ayrıldım şeyda bülbüldən
Qurbaninin sözü dildən
Saray, səndən yol istərəm.

Gülzar
(Qafiyə)

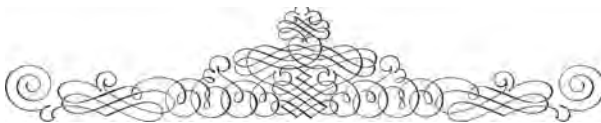
Ay həzərat, ay camaat
Görün nələrdən ayrıldım
Ağzı süt, dodağı qaymaq
Dili şəkkərdən ayrıldım.

* * *

Alt yanımız qarlı dağdı
Üst yanımız səbzə bağdı
Yarımın adı Gülzardı
Bilün Gülzardan ayrıldım.

* * *

Qurbaniyəm bu çağımda
Sınəm Gülzarın dağında
Olaydım yar otağında
Canım alandan ayrıldım.

AŞIQ İFALARI

YAZIYA Aldı: ƏRTOĞROL Cavid

QARA GÖZ
Dağıstan mahnısı

Oxuyan: Əliağa Mustafayev,
(Zaqatala, Tala kəndi I)
Sözlərin avtoru da odur.

Ansamblın tərkibi:

1. Osman Barxalov (*balaman*)
2. Oruc Manuğayov (*qoşa balaman*)
3. Məhərrəm Manuğayov (*nağara*)
4. Əliağa Mustafayev (*oxuyan*)
5. Güləbət (*oxuyan*)
6. Nazənin (*oxuyan*)

Lentə yazdı: *Fikrət Əmirov*

Dostum aç pencərəni
Gözüm görmür yalanı
Ahala¹ qoymaq olmaz
Dost dərdindən öləni.

Ay qız adın Hürüdü
Dağı duman bürüdü
Ay qız sənin dərdindən
Civan² ömrüm çürüdü.

Dağlarda gəzənə bax
Əhtiba³ düzənə bax

¹ Qəbir.

² Cavan.

³ Söz.

Sevgilini itirib
Çöllərdə gəzənə bax.

Mahnını dedim hərif
Döndərdim qərib-qərib
Ay dost hara gedirsən
Dəryalardan dərd verib.

Dərdliyəm dərd əhliyəm
Canıma dərd bağlıyam
Gör necə baxsız qulam
Sövgil¹ deyib ağlaram.

Bu qala Carın qala
Görükür Zaqatala
Dost, beləmi keçəcək
İki dostun ömürü.

Bələkəndə qala var,
Qaxda karvansara var,
Könlümdən sual olsa
Ürəyimdə yara var.

Körpüyəm Kür üstündən
Min atı sür üstündən
Ölməmişəm ay dostum
Ağlama dur üstümdən.

Kür qırağı toxmaca²
Yel vurur burcu açar.³

¹ Yar.

² Su bitgisi.

³ Ağac gülü.

Yarım buxoylu getdi
Haray mağa¹ bir açar.

Kür qırağı sərindir
Girmə oğlan dərindir
Oğlanı dərdə salan
Ala gözlü gəlidir.

Qanix² daşar, Kür daşar
Körpü üstən su aşar
Mən dərdimi söyləsəm
Tamam dağ-daş ağlaşar.

Ay dostum çıxma yola
Bildikcən eylə çara

Car qalanın qamuru
Aquşqanın dəmiri
Ay dostum, beləmi keçəcək
İkimizin ömürü.

Dəryada çinar bitər
Üstə bülüllər ötər
Mən dərdimi söyləsəm
Tamam dağ-daş inildər.

¹ Mana.

² Çay adı.

AY CEYRAN

Bu yol yolamı gedər?
Ceyran kolamı gedər?
On beşini keçən qız
Evdə yolamı gedər?

İtirmişəm bəgimi
Nə yaramaz döğülmi
Yüzümə gülə-gülə
Yıxdın mənim evimi.

Bu yolun altı vatan
Kindi bu yoldan ötən
O yıxılmış dünyada
Varmı murada çatan.

Dağ başında var təndir
Odun yetir, gəl yandır
Bir balaca uşağam
Sal qoynuna öyrəndir.

Eşqə düşən mən oldum
Gülü irəngim soldu
Yoldaşlar arasında
Bircə baxtsiz mən oldum.

Yaralıyam yar səndən
Quşlar doymur qan səndən
Elə yazıx olmuşam
Bezər oldum can səndən.

AY GÜLİ-REYHAN

Mahu dedim havadan
Bülbül uçdu yuvadan,
Gündə bir-bir pələkən
Ürək düşür havadan.

Aşığam mənəm sənsiz,
Dinib, gülmənəm sənsiz,
Harda kəklik mələsə
Bilginən mənəm sənsiz.

Aşığam necə eylim,
Gündüzüm gecə eylim,
Sən mənsiz dolanırsan
Mən sənsiz necə eylim.

Aşır su deyib ağlar,
Sünbül su deyib ağlar,
Dəryada bir balıq var
O da su deyib ağlar.

Ay qız adındı Fatma
Dərdim üstə dərd qatma
İkimizin dərdinə
Yetişsin Babaratma¹.

Noxunun hündür dağlar
Əlbən² çiçəkli bağlar

¹ Pir adıdır.

² Əlvən.

Ha bu dərtənən mən ölsəm
Ah çəkib, yarım ağlar.

Noxuda əz¹ verirlər,
Əlimə saz verirlər
Düşdüm dərmənsiz dərdə
Dərmənim az verirlər.

Muxax başı Çardaxlar
Su dolduran bardaxlar
Bir cüt öpüş verginən
Balsız olan dodağdan.

Samamanın dəyəni,
Ata vurub yüyəni,
Ay qız xəbərin varmı?
Mən səni istiyəni.

Şamama şaxı yanır
Tor, fitə toxuyanır
Özüm xüryət olsam da
Dalımca çoxu yanır.

Dağıstanın yolları
Burma-burma kolları
Dost gələsin bilsəydim
Süpürərdim yolları.

Bu dağlar² aşmax olmaz
Narındən başmax olmaz

¹ Əzan.

² Dağları.

Küsmüşəm, küsdürmüşəm
Daha barışmaq olmaz.

Ustul üstə piyala,
Hindi düşdüm xiyala,
Diməgə utanıram
Yoldaşsan da de hala.

Ustul üstə dərzilər,
Könlüm səni arzular
Aç məzarın¹ bağını
Qoy baxsın tamarzılar.

Qara atı yağlaram,
Yarağana² bağlaram
Mən diyən yar olmasa
Gecə gündüz ağlaram.

Ay da keçər ağlama,
Yıl da keçər ağlama,
Fələk bağlar qapını
Bir gün açar ağlama!

¹ **Məzar** – Zaqatalada qızların döşləri üstəki yarım köynək.

² Su axım yolu.

BƏLƏKƏN HAVASI

Bələkən burandımı?
Bu dünya torandımı,
Dostunun ağ sinəsi
Yazılmış Qurandımı?

Bələkənin qalası
Ürəhatın balası
Heç kəs səni almıyacaq
Mənəm səni alası.

Aşığam mənəm sənsiz,
Dinib gülmənəm sənsiz,
Harda kəklik mələsə
Bilginən mənəm sənsiz.

Qaş qara gözün sənin,
Şirindir sözün sənin,
Aləmə şəfax salır
Albalı üzün sənin.

Dağ başında durmağa
Ovçu gəlir vurmağa
Hayandan getsən olar
Sevən yarı görmağa.

Ay qız adın baladır,
Yanaxların laladır,
Səni mana verməsə
Mənim işim yamandır.

BİLDİR BƏNÖVŞƏ

Tökmə mənim gülümü,
Sındırma butağımı,
Yol üstə qəbrim qazın
Dost görsün torpağımı.

Qonça gül açılanda,
Açılıb saçılanda,
Mən yarımı görəydim
Hər səhər açılanda.

Qonça gülüm bir butax
Yarım aynalı otax
Sən dərdli, mən yaralı
Gəl dərdləri dağıdax.

Aşığam ağlamaxdan,
Sinəmi dağlamaxdan,
Bağda yarpax qalmadı
Yaramı bağlamaxdan.

Ay doğdu batmadımı,
Sevən yar yatmadımı?
Səni yaradan Allah
Məni yaratmadımı?

Ay doğdu para dəydi,
Qaxldı ülkərə dəydi,
Ağzım dilim qurusun
Nə dedim yara dəydi.

Yaralıyam yazıxam
Aşma yaram yazıxam
Sən öluncə mən ölüm
Sən ölsən mən yazıxam.

DEYİŞMƏ

Oğlan - Arxalığın bineviş
Su vurdum oldu öyüş,
Ay qız sənin dərdindən
Olmuşam dəli dərviş.

Qız - Arxalığın iki ən,
Nə talesiz oldum mən,
İki baxtı qara var
Biri sənsən, biri mən.

Oğlan - Ay dostum haralısan
Dağların maralısan
Gözlərindən tanıram
Yar dərdindən dəlisən.

Qız - Ay dostum nə deyirsən,
Ades, qanfet yeyirsən,
Bu sözdən incimirəm
Vallah yaxşı deyirsən.

Oğlan - Qara qaşlar süzülür,
Qola mərcan düzülür,
Əhtibarsız ay dostum
Səndən əlim üzülür.

Qız - Yazılar-yazılında,
Qaralar pozulanda,
Mən nə çarə eyliyəm
Yazı tərs yazılında?

Oğlan - Ələnibdi ələklər,
 Çirmənib ağ biləklər,
 Xəbər olsun düşməne
 Bitdi böyük diləklər.

Lo-lo¹

**Oxuyan: Əkbərova Şəraf
Lənkəran, Talış kəndi.**

Musiqini lentə yazdı: *Fikrət Əmirov*

Lo-lo lo-lo ya lay-li
Fabriq-zavod yan yana
Tərif çıxıb hər yana
Düşman baxır ay bura.
Od tutub yana yana

Ya lələ, yar düymələri mərcan
Lənkəranın elləri,
Mandarinin çölləri,
Həm şirin dilləri.

Lənkəranın dağları
Çiçəkli bağları
Yaşasın Stalini.
Basma, basma tağları
Əzildi yarpaxları.

Lampa, səni yandıriram,
Məclisə dolandıriram,
Müskül işim düşəndə
Vurram səni sındıriram.

¹ Bu mahnı çəltik əkirkən oxunur. Qadınlar sıra ilə durub, oxuya-oxuya nişan qoyurlar. I alağ, II alağ vaxtları da oxunan başqa havalar vardır.

Bu gün yemiş yemişəm,
Yara sözlər demişəm
Ağzım dilim qurusun
Acığının demişəm.

Taza kəsdim xiyarı
Xəlvətdə gördüm yarı
Dindirdim danışmadı
Ağladı zarı-zarı.

I alaq mahnısı¹

Limo-limo ha limo
Səbzə çimə nəm limo
Evləri burda döğül
Keçili burda döğül.
Canım necə can versin
Can alan burda döğül
İndi gəldim meşədən
Qəlyanı var şişədən
İpəkdən köynək tikdim
Yaxası bənövşədən.
Narıngi doğradılar
Dəsmala bağladılar
Mən səni istəmirdim
Güc ilə bağladılar.
Hey yar, hey yar, hey yarı
Kələyağını yel atdı,
Sancax başıma batdı.
İpək olum dolaşım,
Xəncəlim gümüş ola.
Qıza kimin qızısı
Köynəgi qırmızısan.
Havadan bir quş gedər
Quşdarı bəgənməz,
Ayağında sağrı başmağ
Daş üstə qalmaz.
Sandıx üstə gəzərəm
Sandığa gül bəzərəm
Yaydan qərib gəzərəm.

¹ I və II aləğin sözləri eynidir, çünki havası da birdir.

Buxarı salmışam ev oldu isti
Yayda ləzzət verər çarpayı üstü
Yarımın məskəni ağ sinəm üstü
Gətir görüm dəsmalında nəyin var
Sanamışam on beş dənə helin var
Biri əsgik olsa billəm yarın var.

OYUN HAVALARI HAQDA

Ələkbər Sadıxov İsmail oğlu (Şuşa, Şuşa qalası) oynayan olduğundan, çalğı, oxulardan ziyadə oyun havalarını bilir.

Adlarını saydığı oyun havaları bunlardır:

1. “Mirzəyi”:

Bu rəqsi xüsusən yaşlılar oynuyur. Hər əldə bir boya dəsmal tutulur. Rəqsin ağır ritmdə getməsi səbəbi ilə cavanlar bunu heç oynamazlar.

2. “Gül”:

Bu rəqs yüngül xarakterə malik olduğu üçün gənc qızlar, oğlanlar tərəfdən daha çox oynanır. Bu rəqsdə əllərin arabir qırıq hərəkəti rəqsin xüsusiyyətidir.

3. “Tello”:

Bu hava qız adı ilə adlanır.

4. “Uzundərə”:

5. “Kəsmə hava”:

Bu rəqsin xüsusiyyəti ondadır ki, rəqs gözlənmədən xeyli pauza ilə kəsilir, sonra yenə davam edir. Rəqs vaxtı hamını maraqlandıran odur ki, hərəkət necə olarkən hava kəsiləcək (qadınlarda bu daha maraqlıdır).

6. “Azərbaycan”:

Ələkbər Sadıxov hafizədən zəif olduğundan çox şeyi unutmuşdur.

Bu adamın əynindəki yaşıl şalvar, yaşıl yarım çuxa toyda bağışlanmışdır (1330-cu ildə, təxminən 1914-cü ildə).

25.04.1940.

PROFESSOR BÜLBÜLÜN AŞIQLARLA SÖHBƏTİNDƏN

Şəmkirli aşiq Hüseyn şayirdlərinə öyrədərmiş:

Şəmkirli Hüseyn öyrədirkən ən əvvəl kökləməyi öyrədirdi, pozub düzəltməyi öyrədirdi.

O: – Sağ əl ustadır, sol əl şayird. Elə yerlər var ki, üstən aşağı, eləsi var aşağıdan üstə vururlar.

Nağılı başlarkən “Ustaddama” deyilirdi. “Ustaddama” ağızgapı ilə oxunur (Reçitativ xarakterli).

11 hecalı parçalar “qaraçıya”, “ovşarıya”, “misriyə” gedər.

8 hecalı parçalar “dübeyt”, “müxəmməs”, “garaylı”, “təxmisə” gedər – deyirdi.

Usta boğazda oxumağı məsləhət görmür: – Tez yorulsan, səs qalar. Səsi başdan gətirməyi, sinədən gətirməyi – deyirdi. Sinədən gələn səs tez dəyişir, başdan gələn min il qalar.

Səsi buruna salırkən səs uzun gedir. Sözü ağızda qaynatmaq pisdır, güllə kimi birdən çıxsın, sözü əzmə, mərbud de.

Soyux dəyməməkçin boğazı sarıyardı, lakin mən heç birinə fikir vermiyib, yalnız tərləyəndə ehtiyat edərdim. Ustalar tərliyəndə, səsin yorğun vaxtı yağlı yesən, soyux şey yesən səs tutular. Soyux dəyəndə zoğal şorbası içib yatardı, tər dabandan çıxardı, yekə küpə qoyardılar.

Oxumaq vaxtı çox uzun olurdu, xüsusən bütün çəkilən məclisdə çox çətin olur. Bəzən 8-9 saat oxuyurdum.

Usta daima deyərdi: “ Sözü əlinə aldın, məclisi də al. Xalqı azdırma, sonra yığa bilməzsən, başladığın kimi də qurtar”.

Məclisdəkilərə eyni münasibət saxla, xüsusən kasıblara, onların ürəyi tez sınar.

Deyərdilər – Aşığı el anasıdır, görsən üstü açıx bir qadın yatır. Üstünü örtməyə çalış, olmasa üzünü çevir get.

Səslər: tavar, cır, mələmədli (yerində), pəs (alçax), zənguləli, zənguləsiz, ağ səs (cır səs kimi).

Köhnə aşıklar deyirmişlər ki, zəngulə xanəndələridir, zənguləsiz oxu.

Səsi gur, lərzəli olanlara deyərdilər: arpa yemiş erkək at kimi oxuyur!

Açıxda oxumaq səsin ölümüdür, boğaz yorular. Açıxda oxuyanda bəzən uzaxdakı yaxındakından yaxşı eşidir. Oxuyandan sonra soyuxda, nəmdə yatmaq səsi öldürər.

Səs yorulanda 5 günə kimi dincəldirdik.

Başlıyanda pəsdən başlayıb zilə qaldıranda yerin tutandan sonra səs batmaz. Birdən zilə qalxanda qığırdax şişir, səsi tutur.

Xalq aşıkları dincəlməyə qoymadığından qəlyan çəkmək adət olur, buna görə papiros çəkmək adət halına keçir, bunun xeyri yoxdur.

QƏHRƏMANI

AŞIXLAR ANSAMBLI

Qasım İsmayılov rayonu, Cinniboluslu kəndi

Aşıxlar: 1. Qurbanov İsaх.
2. Heydərov Həsən.
3. Qasimov İsbər.
4. Mansurov Mikayıl.

Balabançı: 5. Aydın Əliyev.

Musiqisini lentə yazdı: *Fikrət Əmirov*

Dolanıbdı neçə illər keçibdi,
Sən azad olalı ay Azərbaycan.
Tarixlər də düz əyrini seçibdi,
Eyliyib ortağa say Azərbaycan.

Torpağına hər nə əksən bitirər,
Kolxozçular yüksək məhsul götürər,
Hər mövsümdə təzə nobar yetirər,
İpək, pambıq, düyü, çay Azərbaycan.

Valehəm o günü mən də görəli,
Məzlumlar zalımlardan qisas alalı,
Oldum al baydaxlı əlbən¹ şuralı,
Beş güşəli yıldız ay Azərbaycan.

Qırmızı nəfitin var çoxdu cühərin,
Qızılın, gümüşün, misin, gühərin,

¹ Əlvən.

Məhəniyyət dəyilmi sənin hər yerin?
Yatır səndə laybalay Azərbaycan.

Kalxozların çoxdu dövləti-malı
Kotanda kolları var, köhlən atları
Ferma sürüləri bəzər mahalı
Hər yanda bayram toy Azərbaycan.

Azad oldu xalqın ağır elləri,
Sovet bağlarında açdı gülləri,
Nazənin qızları, mərd oğulları,
Yenilikdən aldı pay Azərbaycan.

İsak deyər varın artsın daha da,
Var dövlətin olsun həddən ziyada,
Elm marif naminə aldın dünyada,
Elmini aləmə yay Azərbaycan.

* * *

Şanlı may bayramı bəzəndi hər yan,
Şux salıb aləmə Sovet ölkəsi,
Kitləni bir-birənə etdi mehriban,
Yaşasın bolşevik, qomnist firqəsi.

Beysavadlıq götürülsün aradan,
Zəhmətkeşdir təzə dünya yaradan,
Dərk eyliyək ağ üstündən qaradan,
Açıxdı Sovetin məktəbxanası.

Staxanovçular, 1 mayın günüdür,
Getdiyimiz Leninizmə yoludur.
Zəhmətkeşlər bu gün şadlıx günüdür,
Şahlıxnan qurulub kolxoz binası.

Kolxozçular təsərrüfatda çalışır,
Radiolar hər bir yanda danışır,
Belə quruluşa tərif yaraşır,
Cərgə durub cavanların dəstəsi.

Təbiət oyatdı açdı gülləri,
1 mayda sehr edəsən çölləri,
Maarif işində kənt müəllimləri,
Oxuyur başında can tələbəsi.

Həsən təbrik edir bu biri mayı,
Bu bayramı, bu şövkəti, bu toyu,
Günbəgün uzansın partiya sayı,
Gecə gündüz budur sazımın havası.

* * *

Möhtərəm cavanlar, əyləşən canlar,
Abad ölkə, bu şən həyat bizimdir,
Məhv olub soltanlar, qırıldı xanlar,
Gözəl günlər, bu xoş vaxtlar bizimdir.

Dünyada yaşasın Marks əsəri!
Başa gəlib sosializmin nübəri,
Stalin, Kalinin, Voroşilov hünəri!
Yol göstərən ali ustad bizimdir.

Marks əsərini Lenin başınnan,
Qurdu bu qurqunu zəhmətkeşilən,
Yüksək plan götürüldü beş ilən,
Əsas qanun, bu siyasət bizimdir.

Sovet ölkəsi bənzər günəşə,
Bu qurquya dünya edər tamaşa,

Ulu rəhbərə əziz yoldaşa,
Söz deməyə gözəl dillər bizimdir.

Aşiq İsbərin söz deməyə vardır həvəsi,
Nəğmə çalır musiqilər dəstəsi,
Papançılarınız keçdi şimal dəryası,
Möhkəm qovaq ismi Polad bizimdir.

Cəbhədə vuruşdu iyid insanlar,
İyid qəhrəmanlar, qoçaq oğlanlar,
Bizim qüvvəmizə diz çökdü dağlar,
Düşməni ağladan ellər bizimdir.

Qırxıncı il qarşılar biri mayı,
Günbəgün artır bizim sənaye,
Hər yanda yüksəlsin Sovetin sayı,
Şərqi təyyarədə gəzən bizimdir.

Mikayıl söhbət edir, söylər sazınan,
Bülbül bəzənər baxar yazınan,
Varlı kulturalı şən həyatınan,
Əlvan gül çiçəkli ölkə bizimdir.

PASEV¹ HAQQINDA

Koroğlu gözəlləməsi ilə (İrəvan çuxuru)

Vətəndaş, yoldaşlar, əziz qardaşlar,
Gələcək işləri görmək lazımdır,
Planla görülür bizim hər işlər
Qoç kimi meydana girmək lazımdır.

Orden alar 300-500 dərənlər,
Dərüb məntəqəyə təfil verənlər,
Bəsti, Almas, Manya, Fatmanı görənlər,
Onlar tək devran sürmək lazımdır.

Toxum seçən təmiz seçdi payını,
Çiyid üçün dərin qazsın quyunu,
Tez bağlayın o durultsun suyunu,
Ətrafın çətəndən hörmək lazımdır.

Traxtorlar yerdə ötür gur ha gür,
Staxanovçu şofer ruldan tutur,
Aqranom üsulu yerinə yetir,
Gübrəni yerinə səpmək lazımdır.

Həsən deyər Staxanovçudur Sovet ölkəsi,
Yorulub heç işdən qayıtmaz geri,
Pambıx becər, parlaq açsın gülləri,
O parlaq güllərin dərmək lazımdır.

¹ Səpin (*red.*).

*İmamqulu Rüstəm oğlu Həsənov
(Ağdam Mərzili kəndi)*

ŞAH XƏTAİ

Əlimi qoyum əllər üstə,
Gümüş kəmər bellər üstə,
Durun çıxmaq yollar üstə,
Bəlkə yar gələ, yar gələ,
İntizar gələ, yar gələ.

Bir quş gəlir zarı-zarı,
Ondan xəbər alaq yarı,
Durun çıxmaq yola sarı,
Bəlkə yar gələ, yar gələ,
İntizar gələ, yar gələ.

Göynən gedən göy buludlar,
Qanat çalar, quyruq bular,
Ağ alaçıq baxan qızlar,
Yeylağın suyun arzılar.

Göynən gedən quba qazlar,
Laçın vurur tükün tozlar,
O köç ilən gedən qızlar,
Gedir sallana-sallana,
Xan bağından axar sular,
Axır lallana-lallana.

KƏRƏMİ

Həyəmə baxıram çalğı-çalınırdı,
Bəyəm sənün ürəyin ayə daşdı-dəmirədi,
Yeddi il ki deyirlər xocam xeyli ömürdü,
Gənə olsun xocam sağlığınan gələsən,
Əli gülgəzli yaylığınan gələsən.

Mən Kərəməm işim nədir xanınan,
Yolunda qoymuşam ay qız başı canınan,
Ah çəkirəm, didəm dolur qanınan,
Yadıma düşəndə Əslinin elləri.

* * *

Xocam, mənim amanatım aparsan,
Elə bil ki, çöldə Kaba yaparsan,
Urum kimi yerdə itsəm Şamda taparsan,
Xoca, gedər olsan o Qəribə de gəlsin,
Genə Qərib sağlığınan gələsən,
Əli gülgəzli yaylığınan gələsən.

Qızıl gülü dəstə-dəstə dərdirər,
Dəribəni dəsmal üstə sərdilər,
Şah Sənəmi şah Vələdə verdilər,
Xocam, gedər olsan o Qəribə də gəlsin,
Genə Qərib sağlığınan gələsən,
Əli gülgəzli yaylığınan gələsən.

Bir baxçanın kənarında gəzirdim,
Qoşa nar gördüm iki sinədə,
Birisi qız olub, birisi gəlin,
Can qurban eləyəm elə ikisinə də.

Qızın sinəsidi qızıl düyməli,
Gəlinin sinəsidi çarpaz düyməli,
İki gözəldi zərnişan əlli,
Bir-birindən öyməli,
Can qurban eyləməli ikisinə də.

Gəlinin tər sinəsi,
Təzə yağmış o qara bənzər,
Qızın göyçək məmələri,
Pətəkdə dit vermiş,
O bala bənzər.
İki gözəldi zərnişan əlli,
Bir-birindən öyməli,
Can qurban eyləməli hər ikisinə də.
Gəlinin ləbləri,
Təbrizin məti,
Üç yüz altıмыш manat,
Qızın qiyməti.
Eylə gözəl sevən
Neylir bu dünyada cənnəti,
Qoy cənnət nəsib olsun,
Hər ikisinə də.
Bostanda yemişin, dəymişin,
Dəymişin yükə tutarlar,
Kalın dişləyirlər,
Kola atarlar.

Hər durub sallanmağını,
Yüz min qızıla tutarlar,
Uzun gecələrdə,
Xoş xitlətlər¹,
Xoş söhbətlər, məndədi.

¹ Söhbətlər.

Qız – Düzdü valla yemişin,
Dəymişin yükə tutarlar, kalın
qoyarlar qalıb dəyə
Yüz min sənin kimi gəlinə
Mənim bir gecəm dəyər
Uzun gecələrdə,
Xoş xitlətlər
Xoş söhbətlər məndədi.

NƏSİHƏT

Nəsihətdi, bir məclisə varanda,
Yaxşı otur, yaxşı əyləş, yaxşı dur.
Dindirəndə o mərfətdən xəbər ver,
Görən desin bərəkallah yaxşıdır.
Biğiyrət oğlu atanın yurdunda,
Qalmadığı, qaldığından yaxşıdır.
Cahıl var dünyada gəzişin bilməz,
Qoca var dünyada heç sözün bilməz.
Qohum var dünyada heç vecə gəlməz,
Yadlar var dünyada qohumdan yaxşıdır.
Əsil olan əsilliyin itirməz,
Bedəsil olan mənzil başa yetirməz,
Qabax tağı tər şamama bitirməz,
Bar ağacı əkginən bəlkə barın yeyəsən,
Miyana söyütdə heyvaynan nar olmaz.

BAYATI

Əzizim sürmə məni
Bayqular¹ sürmə məni
Gəlin yatıb, tifil fəqan eyliyr,
Ağzına sür məməni.

Əziziyəm Şirazdı,
Hacı getdiyi Şirazdı.
Yatmamışam oyağam
Amma məməm körpə çirazdı²

Əziziyəm otumasan,
Sən də gəl otumasan.
Tülək tərən ov ola bilməz,
Binədə oturmasa.

Gözüm səndə sada var,
İskəndər varsa da var,
Deyirlər canan gəlir,
Bir xırdaca sada var.

Bağında tək-tək alı
Yeməli tək-tək alı
Bir kəfəndə üç meyit
Nəfəsin tək-tək alı³

Əziziyəm gözələ yaz,
Bulut yox gözəl ayaz,

¹ Faytonçu.

² Kiçik.

³ Bağdan keçən haqq aşığı ikicanlı qadının (əkiz) səsin eşidir deyir: üç can... .

Al əlinə qələmi,
Gözəli, gözələ yaz.

Əziziyəm neylim sənə,
Düşübdü meylim sənə,
Mən dönsəm üzüm dönsün,
Sən dönsən, neylim sənə.

Bu dağda maral gəzər,
Tellərin darar gəzər,
Üzü dönüb o yarı,
Mən ona neyləmişəm,
O məndən kənar gəzər.

Dağda duman yeri var,
Ay qız vallah qaşda kaman yeri var,
İtirmişəm ala gözlü o yarı,
Burda bir gözəl var,
Onun gözlərində bil ki, güman yeri var.

Axşam oldu bizə gəl,
Qırmızı gey təzə gəl,
Bir əlində şiş kəbab,
Bir əlində məzə gəl.

KEÇMİŞ HAQDA XATİRƏLƏR

Sözləri demiş: *Əzi Zeynalov*
(*Şamaxı, Xan kəndi*)

Keşmiş Şamaxının ən məşhur musiqisünası xanəndə Mirzə Məmməd Həsən olmuşdur. Onun tar çalanı Məşədi Səlim olmuşdur. Əzi Zeynalov da balamanda çalmış.

Mirzə Məmməd Həsən təxminən XIX əsrin ortalarında doğulmuş, xanəndəliyini mükəmməlləşdirmək üçün bəzən başqa yerlərə, hətta İrana da gedirdi, onun kimin şeyirdi olması bəlli deyildir. Lakin elə düşüncülər ki, o, qulaq asmaqla təsirlər almış.

Xalq bəzən deyir ki, o oxurkən qabalına bülbüllər qonurdu, “şaqqıltısı üç saat davam edərdi”. Səsi bərk, zil, qüvvətli, məlahətli idi. Mirzə Məmməd Həsən farsca, azərbaycanca mükəmməl oxuyurdu, oxuduğu tekstlər də bu xalqın şairlərindən idi. Bəzən özü də söz qoşurdu. Onun parçalarından xatirində saxlıyan Zəhab Zeynalovdur. Bu adam qoca olduğundan səsi batmağa doğrudur.

Mirzə Məmməd Həsən Nəsir adlı bir uşağı öldürdüyü üçün (pozux əxlaqı üçün) həbs edilir. Sibirə sürgün olunur. Orada varlı bir adamın toyuna gətirilir (qazamat naçalnik tərəfindən). Oxumağının gözəlliyinə görə onu buraxırlar. Qayıdandan sonra yenə xanəndəliyə davam edirdi. Bu adam Şamaxı zəlzələsində ev altında qalıb ölmüşdür (1902).

Onun tar çalanı Məşədi Səlimin tarı böyük, səsi daha gur və güclü idi. Mirzə Məmməd Həsən “Humayun”, “Şur” dəstgahlarını başqa məharətlə oxuyurdu. Zilə qalxanda çox gərgin olurdu, bəzən diz-dizi məclisin ortasına kimi gəlirdi.

İndi onun şeyirdlərindən Ağayev Zeynal (1939-cu il

olimpiadasında iştirak etmiş), Zülfüqarov Zülfüqar vardır. Bunların hər ikisi savadsızdırlar, lakin M.M.Həsən mükəmməl savada malik idi. Onun xalqa münasibəti tamamilə başqa idi. Varlı toylarında saatını 300 manata oxumasına baxmayaraq kasıb toylarında oxumasından başqa pul da paylayırdı. M.M.Həsən oxuduğu dəstgah içərisində öz yazdığı təsnifdən oxurdu. M.M.Həsənlə Əli Kərimov da çalır-mış (zurnada, nağarada).

Şamaxının keçmiş musiqisində böyük yeri tutan aşıqlardır. Ən yaşlısı yaxın vaxtlarda 80-dən yuxarı yaşa malik Daşdəmir olmuş. O belə büküləncə çalmağı atmadı.

Onun çaldığı saz kiçik və bəzəkli idi. Qolunun nəhayətində qotazı vardı. Onların dəstəsi beş nəfərdən ibarət idi.

1. Daşdəmir	(saz)
2. Allahverən	(balaman, zurna)
3. Dilicanlı Nuri	(qoşa nağara, təbil)
4. Fərzalı	(zü tuturdu)
5. Hüseyn	(xanəndə)

Hüseyn əvvəl Aşiq İbrahimlə birlikdə də olmuşdur. Aşiq İbrahim daha qabiliyyətli idi. Onların çaldığı əsas havalar:

1. Qabıstanı şikəstə:

İbrahim toydan qayıdırkən, oxuyan çobandan eşidib alıb.

Sözləri: Əzizim bizə neylər,
Sürmələr gözə neylər,
Ov bizim, ovçu bizim,
Yad ovçu bizə neylər?

Əzizim ey qazan ağlar,
Od yanar qazan ağlar,

Qürbət yerdə ölənini,
Qəbrini qazan ağlar.

Mən aşiq gedər qalmaz,
Axar su gedər qalmaz,
Vəfalı yara can qurban,
Bivəfa gedər qalmaz.

2. Gərayı:

Sözləri: Bu yerlərdən müşgi ənbər qoxuyur,
Nazlı dilbər gəzən yerdir bu yerlər,
Seyraquvlar arxalıxda toxuyur,
Əlim yardan üzən yerdir bu yerlər.

Mən özüm düşmüşəm yar ayağına,
Heç rəhimi gəlmir öz ustadına,
Dəstə-dəstə qonca gül dəhanına,
Ağ əliylə düzən yerdir, bu yerlər.

3. Kard-kürd.

4. Hasar müxalif:

Bu havalara muğamat təsirləri vardır.

Sözləri: Mən aşiq o yanasan,
Yatmısan oyanasan,
Yarım gələndə, mənə bir xəbər,
Sən məndən o yanasan.

Mən aşiq neylim sənə,
Düşübdür meylim sənə,
Mən dönsəm üzüm dönsün,
Sən dönsən neylim sənə.

5. Şikəstə: Bu hava xanəndəlik təsirindədir.

Balamandakı oyun havaları:

“Uzundərə”, “İnnabı”, “Pəncərədən daş gəlir”, “Rəng”, “Lələ”, “Tərəkəmə”, “Qars”, “Mirzəyi”, “Qarabağı”, “Dərbəndi” və i. a. “Hacı bala”, “Qoçalı”, “Ərzurum”, “Heyva-gülü”, “Əskəranı”, “Qazağı”, “Xunguzar”, “Pirəsən”, “Musaxanı”, “Gəlin atlandı”.

26.04.1940.

GÜL BAŞMAQ

(deyişmə)

Söyləyənlər: *Musayev Cənnət Hümət oğlu.*

Əliyeva Sənəm Xudaverdi qızı.

(Şamaxı. Çağan və Cavanı kəndindən).

Xanəndə və dəf - 1902, Çağan

Qarmon və oxu - 1900, Şamaxı.

Qız- Döngəmizdə duran oğlan,
Bıqlarını buran oğlan,
Mənə kiprik vuran oğlan,
Ver mənim güllü başmağım,
Dabanı pullu başmağım!

Oğlan- Döngənizdə durmamışam,
Bıqlarımı burmamışam,
Sənə kiprik vurmamışam,
Belə böhtan görməmişəm,
Hardan verim gül başmağın,
Dabanı pullu başmağın?

Qız- Bizim yerlər duman olar,
Yağış yağar çəmən olar,
Muştuluğun tümən olar,
Gətir mənim gül başmağım,
İçi dolu pul başmağım!

Oğlan- Bizim yerlər duman olmaz,
Yağış yağar çəmən olmaz,
Muştuluğun tümən olmaz,

Hardan verim gül başmağın,
İçi dolu pul başmağın?

Qız- Evimizdə yatan oğlan,
Qol boynuma çatan oğlan,
Başmağımı tapan oğlan,
Gətir mənim gül başmağım,
İçi dolu pul başmağım!

Oğlan- Evinizdə yatmamışam,
Qol boynuna çatmamışam,
Gül başmağı tapmamışam,
Hardan verim gül başmağı,
İçi dolu pul başmağı?

Qız- Baxçanızın barı ollam,
Heyvanızın narı ollam,
Həmişəlik yarın ollam,
Gətir mənim gül başmağım,
İçi dolu pul başmağım!

Oğlan- Baxçamızın barı olsun,
Heyvaların narı olsun,
Həmişəlik yarım olsun
Verrəm sənin gül başmağın
İçi dolu pul başmağın!

CIĞEY-CIĞEY

Oğlan- Getdim gördüm bağda yatıb,
Məmələri gülə batıb
Məni qoyub yalnız yatıb
Cığey, cığey, cığey, cığey,
Dadey, dadey, dadey, dadey.

Getdim gördüm bulağdadır,
Əlin uzun yumaqdadır,
Qızıl üzük barmağdadır
Cığey, cığey, cığey, cığey,
Dadey, dadey, dadey, dadey.

Getdim gördüm un əliyə, r
Beş barmağın xınəliyə, r
Məni görüb əl eliyə, r
Cığey, cığey, cığey, cığey,
Dadey, dadey, dadey, dadey.

Bizim yerlər otlu olar
Qoyun yeyər, sütlü olar,
Yar söhbəti dadlı olar,
Cığey, cığey, cığey, cığey,
Dadey, dadey, dadey, dadey.

Qız- Bizim yerlərdə çən olar,
Bizi burda görən olar
Oğlan dur get sabah oldu,
Yandı bağrım kabab oldu
Cığey, cığey, cığey, cığey,
Dadey, dadey, dadey, dadey.

Oğlan- Bizim yerlərdə çən olmaz
Bizi burda görən olmaz
Əlin ver əlimə
Qolunu sal boynuma
Cığey, cığey, cığey, cığey,
Dadey, dadey, dadey, dadey.

MƏMƏLİ GƏLİN

Çıxdım ara divara,
Baxdım o gələn yara
Mən baxdım, o baxmadı
Nəhlət gəlsin o yara.

Ay haray, məməli ceyran,
Məmən yeməli ceyran,
Xəlvətdə bir sözüm var
Sənə deməli, ceyran.

Çıxdım divar üstünə,
Divar gəldi üstümə,
Mən yara neyləmişdim
Arvad aldı üstümə.

Ay haray, məməli ceyran,
Məmən yeməli ceyran,
Xəlvətdə bir sözüm var
Sənə deməli, ceyran.

Dam üstə qara toyuq
Kişlədim yara yovuq
Hamının yarı gəldi
Gəlmədi qanı soyuq.

Ay haray, məməli ceyran,
Məmən yeməli ceyran,
Xəlvətdə bir sözüm var
Sənə deməli, ceyran.

Dar ağacı quruldu
Dibində qan duruldu,
Hamının yarı gəldi
Mənim boynum vuruldu.

Ay haray, məməli ceyran,
Məmən yeməli ceyran,
Xəlvətdə bir sözüm var
Sənə deməli, ceyran.

Bülbülüm geydi sarı,
Mən ağlaram zarı-zarı
İtirmişəm nazlı yarı
Ah zarı, gül zarı.

Ay haray, məməli ceyran,
Məmən yeməli ceyran,
Xəlvətdə bir sözüm var
Sənə deməli, ceyran.

Qoltuğunda bağlama
Mən gedirəm ağlama
Gedərəm yenə gəlləm
Namərdə bel bağlama.

Ay haray, məməli ceyran,
Məmən yeməli ceyran,
Xəlvətdə bir sözüm var
Sənə deməli, ceyran.

SƏHƏNG

Qız- Səhəngi götdüm, nənə,
Getdim su gətdim, nənə,
Bu virana çöllükdə
Dəsmalım itdi nənə.

Nənə- Səhəngi götdün, qızım,
Getdin su gətdin qızım
Bu virana çöllükdə
Pəs kimi gördün qızım,
Dəsmalı verdin, qızım.

Qız- Səhəngi götdüm, nənə
Getdim su gətdim, nənə
O dağılmış çöllükdə
Mahmudu gördüm, nənə
Dəsmalı verdim nənə

Nənə- Səhəngi götdün, qızım
Getdin su gətdin, qızım
Mahmudu görrəm, qızım
Bir xəbər allam, qızım
Dəsmalını verməsə
Səni döydürürəm qızım.

Qız- Səhəngi götdüm, nənə
Getdim su gətdim, nənə
Mahmudu görsən, nənə
Bir xəbər alsan, nənə
Dəsmalımı verməsə
Məni döydürmə nənə
Məni söydürmə nənə.

Nənə- Səhəngi götdün, qızım
Getdin su gətdin, qızım
Qaradır qaşların qızım,
Fitnədir işlərin qızım,
İndi gələr qardaşların,
Tökdürrəm dişlərin, qızım.

Qız- Səhəngi götdüm, nənə
Getdim su gətdim, nənə
Qaradır qaşlarım nənə
Fitnədir işlərim nənə,
İndi gələr qardaşlarım,
Bildirmə işlərim, nənə,
Tökdürmə dişlərim, nənə.

AÇ XURCUNU

Oğlan- Ay qız kimin qızısısan,
Almadan qırmızısan
Atan-anan bəsləyib
Axır mənim olusan.

Aç xurcunu,
Al bıçağı
Kəs almanı
Ver yara dilim, dilim, dilim, dilim.

Qız- Dar küçədən keçmərəm
Çadramı yellətmərəm
Adımı qız qoymuşam,
Ağsaqqala getmərəm.

Aç xurcunu,
Al bıçağı
Kəs almanı
Ver mənə dilim, dilim, dilim, dilim.

Oğlan- Araxçının haşımı,
Hara qoyum başımı,
Səni mənə verməzlər,
Tökmə gözün yaşını.

Aç xurcunu,
Al bıçağı
Kəs almanı
Ver yara dilim, dilim, dilim, dilim.

Qız- Araxçının özün qoy,
Qırağına qızıl qoy,
Məni sənə vermirlər
Yəhər-əsbab hazır qoy.

Aç xurcunu,
Al bıçağı
Kəs almanı
Ver mənə dilim, dilim, dilim, dilim.

Oğlan- Mən gəlirəm yarım çıxdı qabağdan
Yarın şövqü saldı məni damaqdan,
Bir öpüş ver dildən, dişdən, dodağdan.

Aç xurcunu,
Al bıçağı
Kəs almanı
Ver yara dilim, dilim, dilim, dilim.

Qız- Ədə mən də güləm,
Sən bülbül, mən də güləm
Axtarıb tayın tapsana,
Sən deyən mən deyiləm.

Aş xurcunu,
Al bıçağı
Kəs almanı
Ver mənə dilim, dilim, dilim, dilim.

Oğlan- Araxçını sallama
Gülü dama tullama,
Səni mənə verməzlər,
Qaş-qabağın sallama

Aç xurcunu,
Al bıçağı
Kəs almanı
Ver yara dilim, dilim, dilim, dilim.

Qız- Araxçını püstə qoy
Sındır kətil üstə qoy,
Məni sənə vermirlər,
On beş түмән üstə qoy.

Aç xurcunu,
Al bıçağı
Kəs almanı
Ver mənə dilim, dilim, dilim, dilim.

Oğlan- Araxçının məndədir
Yumuşam çəməndədir
Aləm gözələ dönsə, mənim gözüm səndədir.

Aç xurcunu,
Al bıçağı
Kəs almanı
Ver yara dilim, dilim, dilim, dilim.

Qız- Qapımızdan keç oğlan
Qollarını aç, oğlan
Məni sənə vermirlər
Götür məni qaç oğlan.

Aç xurcunu,
Al bıçağı
Kəs almanı
Ver mənə dilim, dilim, dilim, dilim.

Bəyaz Bəkirova

Aftobiaqrafiyam

Mən Bəkirova Bəyaz Alpaşa qızı 1928-ci ildə Ağdaş rayonunun Yuxarı Qolqəti kəndində yoxsul ailədə anadan olmuşam. 8 yaşından məktəbə davam edərək 13 yaşında 5 sinfi bitirmişəm. Kiçik yaşından çalıb oynamağa çox həvəskar olduğumdan əsasən 13 və 14 yaşlarından kiçik bir aşığı olmaqla 15 yaşından etibarən bir aşığı oldum. Haman vaxtdan bu vaxta qədər haman sənətlə məşğul olmaqla bərabər 9 baş ailəni dolandırırım. Atam və anam qoca oldukları üçün öz əmək qüvvələrini itirmiş və qardaşım isə invaliddir.

Hal-hazırda Ağdaş rayonunun Yuxarı Qolqəti kəndində yaşayıram.

İmza: (*Bəkirova Bəyaz*)

GÖZƏLLƏMƏ

Sual-cavab

*Aşix Hüseyn Bayramov,
Bəyaz Bəkirova*

Aşix Hüseyn- Ala gözlü, şirin sözlü növcavan
Bu sərxoş baxışın qəddimi əydi
Xidmətin elərəm sənin hər zaman
Mən nə dedim sənin xətrinə dəydi.

Aşix Bayaz- Ala gözlü şirin sözlü gül oğlan
Mənim xoş baxışım qəddini əyməz.
Töhmətin mana qabuldur hər zaman
Sən nə desən mənim xətrimə dəyməz.

Aşix Hüseyn- Çox böhtan danışma qaşın kamandır.
Gəl qəddimi əymə gülüm amandır.
Biz əl-ələ verək bu xoş zamandır.
Sən məndən küsməgin tamam bir aydır.

Aşix Bayaz- Mən sənə nə dedim ay gözəl oğlan
Bu sözün qəlbimə toxunur yaman
Bu mən, bu sən, bu da xoş gözəl zaman
Sevgili sevgisin heç sözlə döyməz.

Aşix Hüseyn- Aşix Hüseyn deyir indi barışax
Deyək, gülək, şirin-şirin danışax
Ülfət edək, möhübbətlə sarışaq
İndi qandım yadlar yaman deyibdir.

Aşix Bayaz- Bayaz dəyər indi sənnən barışdım
Dedim güldüm, şirin-şirin danışdım
Mən sənin dərdinlə yandım alışdım
Bundan belə xətrinə dəyən olmaz.

***Allahverdiyev Fətulla İbad oğlu
Naxçıvan, Şıxmahmud kəndindən.
Ustası aşiq Cəfər olub***

Şəyirdləri:

1. Əliyev Allahverdi İslam oğlu
(*Naxçıvan, Sovetabad kəndindən 13 yaşı var*)
2. Həsən Allahverdiyev Məmmədəli oğlu
(*Naxçıvanın Şıxmahmud kəndindən 15 yaşı var*)
3. Kazım Abdullayev Abas oğlu
(*Naxçıvan, Qıvraq kəndindən 14 yaşı var*)
4. Məmmədova Mənzər Cavad qızı
(*Naxçıvan, Əzizbəyov kəndindən 12 yaşı var*)

ALTI QIZ

Altı qızın biri Banı
Olum gözlərin qurbanı
Sənsən qızların sultanı
Altı qızlar, nazlı qızlar
Altısı da yolun gözlər.

Altı qızın biri Bəsti
Gümüş kəmərlər belin kəsdi,
Zöhrəm var hamıdan bəsti
Altı qızlar, nazlı qızlar
Altısı da yolun gözlər.

Altı qızın biri Yetər
Saçı dabanını ötür,
Zöhrəm var hamıdan bəstər
Altı qızlar, nazlı qızlar
Altısı da yolun gözlər.

Altı qızın biri Pəri,
Dəyirməndə ölsün əri,
Bir sümükdür, bir də dəri,
Altı qızlar, nazlı qızlar
Altısı da yolun gözlər.
Altı qızın biri Püstə
Dərdindən olmuşam xəstə
Qoy qədəmin gözüüm üstə
Altı qızlar, nazlı qızlar
Altısı da yolun gözlər.
Altı qızın biri Əsli,
Gözləri canımın qəsdı
Bu dərdin Kərəmə bəsdı
Altı qızlar, nazlı qızlar
Altısı da yolun gözlər.

QAÇAQ NƏBİ

Qılıncın dəstəsi qana boyansın,
Aynalı səsinə dünya oyansın
Bəylərin yer-yurdu od tutub yansın
Buraxmayın bir təkini bəylərin.

Ovuc-ovuc içək düşmən qanını,
Alaq qubernatın, bəyin canını,
Dağıdaq onların xanımını
Buraxmayın bir təkini bəylərin.

Nəbi deyər sayıq olun, yatmayın
Düşməyə havayı güllə atmayın
Amandır kəndlini bəyə qatmayın.
Buraxmayın bir təkini bəylərin.

26.04.1940

*Aşiq Nabat Cavadova Paşa qızı
Bərdə şəhəri. 1916-cı ildə doğulub*

KÖNLÜM¹

Göyçə Şəril

Minib qəm atını yenə qaçırsan,
Ağlar qoyub məni, hara ucursan?
Hamı şad gəzinir sən qəm icirsən,
Bəlkə də inciyib küsmüsən, könlüm.

Bir çox şəhərləri, kəndləri gəzdim,
Bu qədər zillətə, cəfaya dözdüm,
Nəhayət cahandan əlimi üzdüm,
Sən pünhan çəkilib ağlama, könlüm.

Qəribəm, dərdimi kimsə bilmədi,
Heç ürək açılib, üzüm gülmədi,
Təbibə dedilər, o da gəlmədi,
Yaralı sinəmi dağlama, könlüm.

İstəkli həmdəmlər məni atdılar
Dərin bir quyuya axır saldılar,
Bu insan yıxanı, fəlak qaldılar,
Qəfəsdə quş kimi partdama, könlüm.

Gözəldi baxçamız, sənin də barın
Saralan heyvalar, qızaran narın

¹ Aşiq Nabat öz keçmişini xatırlayır bu parçada.

Görəydin üzünü sən də o yarın,
Bəlkə bir sevinib güləydin, könlüm.

Ana yurdu- deyib tutduğum dərdə,
Çatdadi ürəyim səni görəndə,
Könlüm, sən qərq olma mən dözən dərdə
Şən həyat gözləyir səni də, könlüm.

Sinəmdə açılıb dərin yaralar
Coş verir gözümdə qanlı dəryalar
Nabat öz yarını arzular, arar
Soraq et, ancaq ki, ağlama, könlüm.

Borsunlu Məzahir (red.)

DOLANIR

Ay nazənin sən danışıb güləndə
Sanaram qarşımda güllər dolanır.
Bir saat görməsəm alışar canım
Eylə bil ki, aylar-illər dolanır.

Zər libasa xub yaraşar gül bədən,
Həsərin çəkirəm gecə sübhətən
Sənə aşiq olmamışam bircə mən
Pərvanətək bütün ellər dolanır.

Borsunlu Məzahir alıb yaralar,
Yar ucundan çox çəkmişəm bəlalar
Mənim kimi Məcnun bəxti qaralar,
Leyli sorağında çöllər dolanar.

Gözəlləmə

Görürsənmi oğrun baxan gözəli?
Baxa-baxa canı almaq istəyir
Qaşlar kaman, kiprik müjgan oxudur
Bu dərqli sinəmə çalmaq istəyir.

Qıyqacı baxanda dərdi bilməsi,
Astadan danışib, hərdən gülməsi,
Sədəf dəhanından çıxan kəlməsi
Könlümün sirrini almaq istəyir.

Borsunlu Məzahir neylər cəlalı
Gözəlsiz dövləti, gözəlsiz malı
Məni Məcnun kimi Leyli xiyalı
İnan bu dağlara salmaq istəyir.

DEYİŞMƏ¹

Əsəd:

Çox müddətdi düşmüşəm intizara
Mana söylə görüm Minayəsənmi?
Bir neçə canları salan azara
Doğru söylə görüm Minayəsənmi?

Minayə:

Aşix, xoş gəlibsən bizim diyara
Dillərdə söylənən Minayə mənəm.
Nəyçün sən durursan çox intizara
Yaxşı tanımısan Minayə mənəm.

Əsəd:

Doldurub gətir sən mey piyalası,
Canlar alır ala gözlün şəhlası.
A bimürvət, biinsafın balası
Mana söylə görüm Minayəsənmi?

Minayə:

Yüz min canlar alır süzgün baxışım
Şirin canlar atəşlərə yaxmışam.
Yeddi cür rəng ilə əlvən naxışım
Barmaqda toxuyan Minayə mənəm.

¹ Bu deyişmə Aşix Əsədlə Kəlbəcərli Aşix Minayə arasında olmuşdur.

Əsəd:

Əsəd geşt elərdi Bakı, Səlyanda,
Vəsfini söylərdi o Dağıstanda,
Heç kəs olmaz bu şövkətdə, bu şanda
Mana söylə görüm Minayəsənmi?

Minayə:

Kəndim Kəlbəcərdi, elim Cavanşir
Hər kim görsə məni xiyalı çaşır
Aşıklıx dünyada sənə yaraşır
Aşix Əsəd, ismi Minayə mənəm.

Bozalqanlı Aşıq Hüseyn

GÖZƏLLƏMƏ

A bimürvət, nədir mənim günahım,
Çəkirsən zülfümdən dara sən məni?
Aylar-illər həsrətini çəkdiyim,
Yandırma atəşə, nara sən məni!?

Bir dəfə gəlməyin xoş güzər oldu,
Onda zimistanım noybahar oldu,
Nəyçün dostluğumuz tezbazar oldu?
Nəyə saldın bu güzara sən məni?

Hüseyn bir bülbüldür qonar budağa
Sərraf istər mana qiymət qoymağa
Vədə verdin qayıtmadın otağa
Həmdəm etdin dörd divara sən məni.

Nəcəf Hüseynov Alı oğlu

Tovuz, Əlmərdənli kəndi.

1905-ci ildə doğulub.

Sazda çalıb oxuyur.

Ustadı Aşıx Hüseyn Bozalqanlı.

MÜXƏMMƏS

Qoşa yarpaq

Oğlan:

Asta yeri bir ərzim var,
Qomsomola ağrın alım.
Şəhla gözün, qəmər üzün
Bənzər gülə, ağrın alım.
Gümüş əzdir, düymə düzdür,
Qəddü dala, ağrın alım.
Kirpiyi ox, kamalı çox,
Boyu bala, ağrın alım.
Səhər təzə gəlsən bizə
Gülə-gülə, ağrın alım.

Qız:

Ay cavan, bu dərdinən
Bir bəri bax, ağrın alım.
Ağ üzdən, xumar gözdən,
Gül, bəri bax, ağrın alım.
Sinəm döşək, necə qəşəng
Gəl bəri bax, ağrın alım.
Çıxax taxta, ağ buxaqda
Xal, bəri bax, ağrın alım.
Uzaxdı yol, boynuma qol
Sal, bəri bax, ağrın alım.

Oğlan:

Gözəl məkan, on piləkən
Dilbərin xanasıdı bu.
Ağca maya bənzər aya
Gözəllərin xasıdı bu.
Süzüb gələr, ağrın dələr
Göllərin sonasıdı bu.
Əldə kitab eylər hesab
Aşıqlar ustasıdı bu.
Məndən küsmə, qulaq asma
Qeylü-qala, ağrın alım.

Qız:

Usta tafdır, otax yapdır
Hər yanı bulvarlı şüşə;
Sağda təzə ikimizə,
Pəl¹ vuran çıxmasın başa.
Olmaz xata şux qamətə
Aş gözün eylə tamaşa,
Ay yarım, bir cüt narın
Dönüfdür yetgin yemişə,
Müxtəsəri, söz kəsəri
Gəl bəri bax, ağrın alım.

Oğlan:

Nitq oxuyur, şal toxuyur
Əlində pəşəsinə bax;
Vaxt ötuf, ləkə tutuf,
Könlümün şüşəsinə bax;

¹ Aralıx vuran.

Yar gəlsin dərən olsun
Bağın bənəvşəsinə bax;
Kim əmə turuş məmə?
Qoynunda qoşasına bax;
Ay göyçək bir sığal çək
Siyah telə, ağrın alım.

Qız:

Sərraf gəlsin qiymət qoysun
Xəznə əskinazı mənəm;
Bu dünyada getməm yada
Gözəllər şəhbazı mənəm;
Can versin isteyr görsün
Cavanın murazı mənəm.
Yarım olsa, toymuz olsa
Qavaxca xirazı mənəm,
Eyləmə naz, alan olmaz
Bil bəri bax, ağrın alım.

Oğlan:

Yox çaram, çoxdu yaram
Salqasan dərmana məni,
Dili şəkər ollam nöker,
Yetirsən karvana məni.
Eyləmə səs əlinnən kəs
Hüsnünə qurbana məni.
Yetir kama, yanan şama
Edibsən pərvanə məni;
Ay qəmər gümüş kəmər
Qurşa belə, ağrın alım.

Qız:

Boyu uca, eliniz necə?
Mən sevmişəm sən cavanı.
Şümşəd bədən, at oynadan
Sənsən oğlanların xanı,
Naşı keçər, sərraf seçər,
Görcəgin yaxşı-yamanı.
Küllü narın şairlərin
Bil mənəm dini imanı,
Ol qonax çəkək damax
Qal, bəri bax, ağrın alım.

Oğlan:

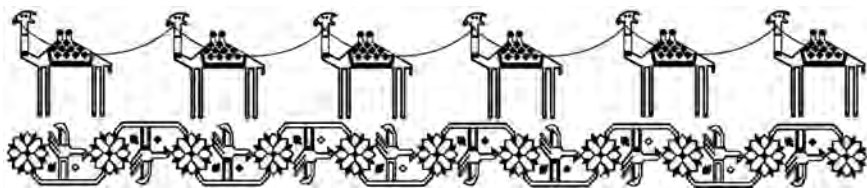
Qız özün yox əvəzin
Gəlibsən cəhana, gözəl.
Beymürvət, şirin şərvət
Töküfsən dəhana, gözəl.
Mən gələndə sizin kəndə
Eylərsən bəhanə, gözəl.
Səni deyib Nəcəf sevib
Tök tellərin yana, gözəl.
Gedək qoşa, qal həməşə
Bizim elə, ağrın alım.

Qız:

Mən Navat, bulul sufat
Qoşa-qoşa xal üzümdə,
Hər vaxtı ətir raxtı
İreyhan qoxur tozum da;
Eylər dilək pərvanə tək

Çoxları yanar közümdə,
Məclisdə, ayağ üstə
Nəcəf deyir əvəzimdə:

Gəzmə kənar, bizi qınar
El, bəri bax, ağrın alım.

Ərtoğrol Cavid

İKİ HEKAYƏ HAQDA

Bu papkada iki hekayə vardır:

- 1-cini kolxozçu Həsən Məmmədov söylüyüb,
- 2-cini isə Ağası Hacı Təhməzqulu söylüyüb.

ƏR iki parça komik elementlərlə dolu hekayədir. İlk parçanın məzmunu nədir? Kiçik giriş vardır ki, Ordubad şəhərindən 3 nəfər sərkərdə seçilsin: “bir atlılara sərkərdə, bir eşşəkçilərə, biri də piyadalara”. Bu girişdən sonra hər hissəyə daxil olan adamların siyahısını verir ki, əsas məsələ buradadır.

Sərkərdələri, silahları, ordu üzvlərini saymaqda tətbiq olunan komizm motivi birdir.

Bu hekayədə ifadə komizmi vardır.

Mis: seçilən adlar qafiyədar olur.

“Rəfi baqqal, Əli Əttar, Qulam Əli naqqal, Kəbləli çaqqal, usta Zeynal, saqqallı Cabbar, Kazım tulambar, İsa hambal, Kəblə Süli lal, Məməd Həsən kar...”

Burada zahiri xüsusiyyətinə görə, adına görə qafiyəli sözlər verilib. Bəzən peşəsinə aid olur ki, bu zaman o adlı

adamları satirik ifadə ilə vermiş olur. Söylənən adlı adamlar ola bilsin ki, varmış. Hekayəni yazan yoldaş ona fikir verməli idi. Mis: insanları öz peşələri ilə tənqid etməyə misal göstərək:

“Heydər xan itbaz, Hüseynqulu xan quşbaz, Yedullah xan pişikbaz, Nəmətulla xan atbaz, Məməd Hüseyn əhtaz (bazarnik), Kəlbə Kazım çitsaz, Ağa İbrahim bezsaz, Ağa Muxtar pulbaz, Əsəd bəy xoruzbaz, Sadıq bəy atbaz, Ağa Bala bəy lartbaz, Həsən bəy pərvaz, Əli Murad Sərbaz, Bəybut bəy mülkbaz, Nəsrullah qumarbaz, Mıqdısı ipək-baz, Bala Hərtün qnyaz, Sefuqlu xan insafı az.”

Bütün bu “baz”lar bəy, ağa, xan, qnyaz yaxud başqa yuxarı təbəqədənindir. Bu hissə yuxarı təbəqəyə olan ümumi nifrəti bildirir. Bəzən tənqid edilən adi xalq da olur, lakin səbəb etdiyi iş olur. Mis:

“Pişik Məhərrəm, İsmail biqəm, Rəsul əqlikəm, İman altınəm...” Yekunlaşdıracaq olursaq söyləməli ki, ifadədəki komizm əsasən 3 xarakterdədir.

1. Adlardakı qafiyəlilik.
2. Yuxarı təbəqələrin peşələri.
3. Adi xalqdan olanlarının xarakterini, peşəsini bildirən kəlmələr.

Bu üç qruppanı ifadə edən qafiyəli kəlmələrin ardıcıl düzülməsi ifadə komizmi yaradır.

Həsən Məmmədovun söylədiyi bu parça folklorun janrları haqda bəhs edən elmi işə böyük xammal ola bilər.

Əyər bu parçada ifadə komizmi verilmişsə Çoban Arasxan haqqındakı parçada şəraitdən doğan xarakter komizmi verilib. Buradakı xarakter komizmi müəyyən şəraitdə olduğundan situatsiya-xarakter komizmidir.

Faktlarla isbata çalışaq: Çoban çöl həyatından kənarı görməyib, dərk etməyən bir simadır.

Çoban Arasxan yeni mühitə düşdüyündən öz geyimi,

xarakteri, danışığı – hər şeyi ilə fərqlənir. Mis: ifadəsi:

“Sən öləsən (dəgənəyin uzatır onların birisinə) Sarı Danqı doğdu axı, sən öləsən iki balası oldu, hər birisin Səlim bəyin atlarına verərəm, amma onun bir tayı öldü, elə bil qardaşım Nəsürulla öldü. Qoyunlar acından qırıldı, bu dəli Tanrı bir yağışın tökmür yerə, dayna.”

“Sən öləsən” tıkrarı, ölmüş heyvanı qardaşı ilə müqayisədə, “Dəli Tanrı” kimi sadə səmimi ifadə ilə çobanın dil xüsusiyyəti və xarakteri verilməyə çalışıb.

Leksikonda nəzəri cəlb edən yeni kəlmələrdir: granit-sa, astarşi, qorodovoy və i.a...

Bu parçalar tərcüməyə namizəd ola bilmir, çünkü nağılın qiyməti yalnız ifadədədir.

Bu parçaları çapa da namizəd vermək çətindir, çünkü folklordakı stil və janrlar haqda yazıla bilən bir elmi işdə bu parçalar çox böyük əhəmiyyətə malik olar.

20.02.1940.

SİYALI ƏHMƏD XAN

*Söylədi: Həsən Məmmədov
Yazıya aldı: Hüseyn İskəndərov
1939-cu il
Ordubad şəhəri*

Süxənəm cəşinay çon ləbü xəndan darəd
Cani mən guşi büdeh, çünkü süxən can darəd

Ey sözə qulax asan, huşinən guş ilən qulax as, sözün
də bəni insan kimi canı var.

Əmma raviyani əxbar və nağılani asar, tutiyani şəkkər, şəkkəri şirin güftar və müəllimani sahibkar in rəvayət kərdən.

Kərimdi şoti, bayramdı loti, Əsədin iti, Yusufun atı,
Siyarili Əhmədxan verdi bəratı.

Adı atdı Budu dutdu

Kor Yahya dalınca getdi

Kar Müsəyyib kağızı gətirdi.

Siyalı Əhməd xan bir xan idi; Siyali kəndində (İranda) qabaq qabağa Ordubad ilə qranitsa idi. Siyalidən Ordubadlı starşı qorodovoy Hüseyn bəyə yazdı ki, Ordubad mahalından üç nəfər qoşun sərkərdəsi seçilsin, bir atlılara sərkərdə, bir eşşəkçilərə, biri də piyadalara.

Kotamdan haq verən Əkbər bəyi, Nüsnüsdən hamamçı Heydər bəyi, Dəstədən qurumsaq Əkbər bəyi dəstə başı seçdi.

Silahi Sərkiz götdü, Ərmənidən Mərkəz atdansın, Ələkdən götdülər qalxan, qəmişdən götdülər ginə, nizəvü xəncər atdansın, Tellər oğlu Yusuf atdansın, nənəsi Tellər atdansın, bacısı Candıq atdansın.

Şatır Əli atçılardan aşbaz, Heydər xan itbaz, Hüseyn-

qulu xan quşbaz, Yedullahxan pişikbaz, Nəmətullaxan at-baz, Məməd Hüseyn əhtaz (bazarnik), Kəlbə Kazım çitsaz, Ağa İbrahim bəzzaz, Ağa Muxtar pulbaz, Əsədbəy xoruz-baz, Sadıqbəy atbaz, Ağa Bala bəy lartbaz, Həsənbəy pərvaz, Əli Murad Sərbaz, Beybut bəy mülkbaz, Nəsrullah qumarbaz, Mığdısı ipəkbaz, Bala Hartun qnyaz, Səfuqulu xan insafı az.

Nüsnüsdən eşşəkçilərin başçısı hamamçı Heydər bəyin dəstəsi:

Pişik Məhərrəm, İsmail biqəm, Rəsul əqli kəm, İman altınəm, Babış oğlu Həsən, Kalba Əkbər küsən, İbadulla qusan, xərrat Kəlbə Hüsən, dəllək Şah Hüsən, Rəfi baqqal, Əli əttar, Qulam Əli naqqal, Kəbləli çaqqal, usta Zeynal, saqqallı Cabbar, Kazım tulambar, İsa hambal, Kəblə Süli lal, Məməd Həsən kar – bu da eşşəkçilər; qaldı yoldaşlar piyadalar, həmişə piyadaların dəstəsi çox olardı. İndi onlar kim idi.

Başdan Hacı Musa və Rza Qulu, Baqqal Abas, Hüseyn Qulu, Şah Qasım, keçəl Haşım, Telli xala, Kəblə Sara, Dəllək Yusuf, Çiçi xala, Nəşdər Baba, İzborçik Məmməd Əli Bala, qıllı Cəfər, Kəblə Ələkbər, Tənbəl Əli, Keçəl Vəli, kötmək Məmməd, Toyux Həsən, Molla İbrahim, Məşəd Ümməd, Soltanxan, Misir oğlu Tağı, Rüstəm oğlu Əli, Ələskər dəli, Cidi Yahya, keçəl Abas, Yusuf oğlu Ramazan, İman oğlu Aman.

Zola Qənbər, Paya Qaffar, Ağca Bağır, Şeytan Əli, Ənəs İbrahim, Dana Kərim, Şatır Yusuf, Təcəm Quli, Əqub Hüseyn, Oryol Quli, Mir Bəşir İzzət, Lotu Fərəc, Abdul Mələk, Quşi Kazım, Saldad Bağır, Niçevo Nəcəf, Qaqay Abtalıb, Bic Məhti, Əkbər oğlu Məşədi Həsən, Təllər oğlu Yusif, Gümüş oğlu Mirzə Ağa, Qəhrəman oğlu Hüseyn, Bəxşi dəllək, Şaxi çəllək və Kərim bəy və Şükür bəy və Fərəc bəy və Şulum xan. Öküz Abtalıb, Kəblə Doluxan, usta Quzman, Məşədi Acman, Əliyar, Səfiyar, Sufi-

yan, Ayı Məhən, Tülki Rza, Qurt Məmməd, Quş Binədəli, Sərçə Məmədəli, Dovşan Bacı Xanım, Tülki Pəri, Bildirçin Tahir, Bildirçin Rəzi, Qaçdı Əli, Dutdu Vəli, Kəblə Məhrəli, usta Fərzəli, Əy Əmrəli, Can Səfərəli.

“Tərifləmə”

Nazəninü Sənəmi
Sərvü qədü lələzar
Bənəvüş badi bəhari
Bünigər ahuyi çinəst
Səni görsə şeyda bülbul,
Edər şoq ilə canın gül
Ki xasın gül, libasın gül
Cəmi əməli xasın gül
Özün gülsən sözün güldür
Bəli gül ilə zarın gül
Sinən güldür, məmən limu
Ləbin güldür ləb üstündə buxağın gül
Dişin inci, dilin bülbul
Saçın şahmar, telin nərgiz
Və hər iki qulağın gül
Budur gəldi gözəllərin sürgünü
Özün də qünçəni zay etmə gülü
İndi bildim qızılgülün nırxını
Gül alıb satmağın zamanı gəlir.

Qız:

Gəlirdim bağ arası
Tapdım məxmər parası
Dəstmalın var gül apar
Xəlbətədi bağ arası.

ÇOBAN ARASXAN

Söylədi: *Ağası Hacı Təhməzqulu*
Yazıya aldı: *Hüseyn İskəndərov*

Bir gün Çoban Arasxan toya gəlir.

Çoban toya gələrkən gözləri dörd olur, çünkü ömründə toy nə olduğunu bilmirdi. Çobanı toyun qələbəliyi çaşdırır, düz vurur özünü çalğıçılara tərəf və orada Ağasını görüb deyir:

– Salamməleykum ay Kəlbələri Təhməz Qulu əmi, toyun mübarək olsun, aşxlarınız haralıdır, ə kişi?

– Abdal qülablıdır.

– Ədə aşxlar, ay nənəm sizə qurban, aşx Qədim dururmu?

– Durur.

– Ədə, ona mənim nənəm qurban, o bir oxumaq oxuyur ey:

Dağlarda çiçək,
Çin gətir biçək,
Şapbudum budum.

– Ədə, Boz Məmməd ovayama olayım ki, Xəmiş oğlu Əkbər Muxtar ki, qısır ələgin dalını bilmirəm, ala deyir kərə deyir adı qanmıram o nə deyir, sən öləsən (dəgənəyin uzatır onların birisinə) Sarı Danqı doğdu axı, sən öləsən iki balası oldu, hər birisin Səlim bəyin atlarına verərəm, amma onun bir tayı öldü, elə bil qardaşım Nəsrulla öldü. Qoyunlar acından qırıldı, bu dəli Tanrı bir yağışın tökmür yerə, dayna.

– Ədə, Arasxan hələ evlənmemisənmi?

– Əyə sən öləsən heç özümün də xəbərim yox idi, qoyunda idim, bir vədə gəldim gördüm qardaşım Nəsrulla gəldi ki, səni evləndirmişik, əyə bir vədə gələm görəəm bir qırmızı əsginin dalında bir adam oturdublar. Sən öləsən, arxasın nə sürtmüşəm yerə.

– Əyə bir qoyun havası dürüldət.

Çalanlar başlayır çalmağa.

Çoban:

Qığına qurban olum ay qoyun

Öləndə içindən çıxım ay qoyun

– Əyə, dədəm sənə qurban, sağ ol, ədə dürüldət, əyə bərkdən bimürüvvət, dürüldət.

Bayatı oxuyur:

Könlüm elə virandı

Gülməz elə virandı

Soltanı ölmüş Bayaz,

Ölkən, elə virandı.

– Əyə aşıqlar ayrı hava zad bilmirsizmi?

– Niyə, bilirik!

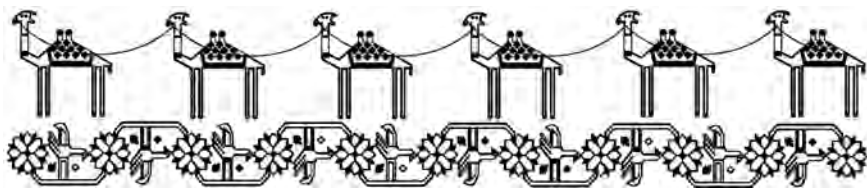
– Onda bir Şirvan gülü dürüldət.

Çalırlar.

– Əyə, bir saxla, papağımın cırığına bir üçdük qoymuşam əyər tapsam onu sizə verəcəyəm. Əyə bu vayını edim ki, sən öl, tapmadım düşüb itib, baxışdıyırsızmi?

– Əyə məndən inciməyin. Boz Məmmədə toy edəndə sizin kölətiniz məndə.

Çoban oynayır və xüdəhafizləşir.

DASTANLARDA İŞLƏDİLƏN AŞIX-EL HAVALARININ ADLARI

Göyçə gülü	Novruzi
Orta sarı tel	Şirvan Kərəmisi
Qaytarma	Gərayi
El havası	Səşəngi
Aşix cəlili	Güllü qafiyə
Göyçə pozuğu	Tərifləmə
Ovşarı	Divani-şikəstə
Vaqifi	Divani
Kərəmi	Şikəstə
Ağır şəriri	Koroğlu
Aşix Hüseyni	
Qəhrəmanı	
Bayramı	
Səməndəri	
Göyçə gözəlləməsi	
Qəhrəmanı	
Naxçıvanı	
Heydəri	
Dübeýt yaxud Yusifi Kənanı havası	
Bülbül	
Vəlicanı	
Çəhar gül	

MÜNDƏRİCAT

Aşıq Ələsgər və poetik çevrəsi haqda qiymətli araşdırma (<i>Gülbəniz Babaxanlı</i>).....	5
Ərtoğrul Cavid	
Aşix Musanın söylədiyi şeirlər haqda	8
Aşıq şeirləri	10
Aşıq Ələsgər	
Ay qız sənin nə vaxtındı.....	12
Ya sevda tapıbsan ya at alıbsan.....	13
Nagah bad sərsər əsdi üzümə.....	14
Aləmə məhşur olsun.....	15
Gərdəninə neçə şahmar dolanıb.....	17
Bir gözəl sevmişəm Çay Qılıncıdıda.....	18
Əxi biya biya bigu	19
Bahar fəsli yaz ayları gələndə.....	20
Sarsaqnan seyrə çıxsan səhrayə.....	21
Hər tərəfdən kömək gəldi.....	22
Mərd iyidin məclisinə.....	23
Dad siçanın əlindən.....	25
Nahaq yerdən gizdin sırrın	27
Axşamdan nə yesən xub keçər gedər.....	28
Yoxdan xəlp eylədi külli aləmi.....	29
İki bədən gördüm altmış başı var.....	30

Aşığam deyib bu gün girən meydana.....	31
Arpadan, buğdadan çıxmışdı əlim	32
Var olsun Qarabağ əcəb səfadi.....	34

Aşix Məhəmməd (Aşix Ələsgərin qardaşı) Qars şəhərində dağıstanlı Səlvi xanımla deyişməsi.....

Bismillah əcəm oğlu.....	35
Xanım bağışla taqsırım.....	37
Eşit ərz eləyim ay Səlvi xanım.....	40
Elə qafıl atdın qaşın müjganın.....	41
Əcəm oğlu nə mərd durdun.....	43
Bu gün bir əcaib gördüm.....	44

Aşıq Məhəmməd

Gəzirdim güzarım düşdü bu dağa.....	47
Başına döndüyüm ali məhkəmə.....	48
Ağaclar bar verər fəsli çəməndə.....	49
Aran çox istidi yaylax sərindi.....	50
Dürüst fəhm eylə, gör məni.....	51

Ağdabanlı Qurban

Əlindən gileyliyəm.....	54
Gözəl gəlinlər nə gözəl.....	56
Sahibi səltənət şirin tələt can.....	57
Ay həzərat diqqət ilə	58

Qəhrindən qorxuram sözün doğrusu.....	59
Ay həzərat şoq əhliyəm.....	60
Gənə qəvr elədi sinəm yarası.....	62

Növrəs İman

Bu cahan əql eylə daim.....	64
Ay mələk simalım, qəddi minalım.....	65
Səyyad isən al şikarın.....	66
Dağıstan havası bəd gəldi sana.....	67
Əvvəl ərz halım salam dualar.....	68
Göydən bir cüt sona endi.....	69
Yarım yığıb gözəlləri	70
Ay tazə şəhbazım həm sərvə nazım.....	71
Aman-aman sevgi necə şirindi.....	72
Çən gəlsə dağlarə yellər əsdirər.....	73
Ya mənim adımı ya öz adını.....	74

Zodlu Abdulla

Bihuda dolandım əfsanə gəzdim.....	76
Bu gün səfər etdim bir xanə gördüm.....	77

Aşıq Musa

Ay oğlan müştəriyəm.....	78
Məclisi abad eləyir.....	79
Mən səni görəndən bəri	80

Tufarqanlı Abbas

Çox gözəlsən şoqun düşüb cahanə.....82

Yatdım səda gəldi canan elindən.....83

Hüseyn Bozalqanlı

Buxağı artırır meyli.....84

Qasım bəy Zakir

Dedim gözəl bu qaşların yaydımı.....85

Molla Pənah Vəqif

Ay şahı xubların şuxi dilbərin86

Şair Nağı

Bu hünəri səndə gördüm.....87

Gəldik çıxdıq Süleymanın taxtına89

Misgin Vəli

Məğribdən məşriqə səf çəkib durub.....91

Nəsim

Ay ağalar bəs necə olar.....92

Aşıq Əmrah

Bu gün bir gözəl görmüşəm.....93

Aşıq Alı

Yar yanında günahkaram.....94

Aşıq Nəcəf

A bimürvət axı sənnən ötəri.....95

Aşıq Talib (Aşıq Ələsgərin oğlu)

Ağ libasın tər əndamın gül yüzün.....96

Aşıq Əsəd

Eşidib bilənlər arif olanlar.....97

Ərtoğrul Cavid

Aşix Məhəmmədin Aşix Ələsgər haqda söylədiyi
iki parça haqda.....98

Aşiq Ələsgərin Həcər ilə deyişməsi.....101

Aşiq Ələsgərin dağlara şeir deməyi.....113

Ərtoğrul Cavid

Aşiq Qoca Qurbanovun söylədiyi iki parça haqda.....116

Aşiq Hüseynin məşhur Aşiq Ələsgərlə deyişməsi.....118

Aşiq Hüseynin alverçilərə həcvi.....131

Aşix Məhəmməd Qocayev

Dedim, dedi.....134

Nigar xanım sənə deyim.....135

Qafildən uğradım naghədan sənə.....136

XIX əsr aşıqlarının yaradıcılığı.....137

Ərtoğrul Cavid

XIX əsr aşıqlarının yaradıcılığı haqda.....138

Aşıq Hüseyn

Dedim gözəl gedək çəmən sehrinə.....	140
Əzəl özün sevdin, özün usandın.....	140
Ayaq saxla, sözümü ərz eyliyim.....	141
Başına döndüyüm ay telli Niyar.....	141

Aşıq Qənbər

Saralıban heyva kimi solasan.....	143
Əcəm ölkəsindən bir oğlan gəlib.....	143

Qul Ərtün

İki padşah var asman dibində.....	145
Salmaz ölkəsində Sora kəndində.....	147

Miskin Donu

Haramzada dinc oturmaz yerində.....	148
Həqiqətdən dərs almışam.....	148

Allahverdi Naxçıvanlı

Ay ilə gün haçaladı vəsfimiz.....	150
Səhər-səhər yar gedəndə əyər xas.....	150
Başına döndüyüm ay loğman həkim.....	151

Dollu Mustafa

Hər yerdə dərviş görsəm.....	152
Ay ilə gün gərdiş vurar.....	153

Vannı Göyçək

Baxsan baharına, baxsan yazına.....	154
Duman oldu işim düşdü yamana.....	154

Aşıq Abdulla

Sərimi nişana qoydum.....	156
Ey nazənin, naz eyləmə.....	157
Qapınıza sayıl qonaq gələndə.....	157

Keşişoğlu

Yer yox ikən, göy yox ikən.....	158
Dərdli fələk, səndən şikayətim var.....	159
Kağız, məndən xəbər apar vətənə.....	159

Koroğlu

Məndən salam olsun Əcəm oğluna.....	161
Ay hazarat, ay camaat.....	161
İyit meydana girəndə.....	162
Canım Qırat, gözüm Qırat.....	162
Aman atam mənim səhmim itirmə.....	163

Aşıq Şirin

Dedim gəl ağlama ey şahi nabat.....	164
Ey xurşidim cahan mahi münəvvər.....	164
Dilbəra gül camalın.....	165

Aşıq Bədəl

Bir qulluq bizim üçün buyurub.....	166
Səni yaradan yaratmış.....	166
Məcnun tək cunun oldum.....	167

Çıldırli aşıq Şənlik ilə Bolçalı aşıq Abbasəlinin dəyişməsi

Gəl səndən imtahan edim qan donun geyən aşıq.....	169
Cilvələnin sən də çıxma qarşıma.....	170
Səndən xəbər alım ay aşıq Şənlik.....	172

Aşıq Civan

Mənim baxtım nə qaradır bu dəmdə.....	175
---------------------------------------	-----

Dəllək Murad

Yaradanım budur səndən diləyim.....	176
-------------------------------------	-----

Qaracaoğlu

Uca dağların başından.....	177
----------------------------	-----

Aşıq Füzuli Türcanlı

Gönül quşu səlib uçma havadan.....	178
------------------------------------	-----

Aşıq Hətəm

Dərsini almısan oxursan kitab.....	179
------------------------------------	-----

Aşıq Tüccar

Nəsl içində məntəki.....	180
--------------------------	-----

Aşıq Aydın

Gedən getmə əylən bir dərdin alım.....181

Aşıq Pəri

Panısların dərđini çək pərvanə.....182

Aşıq Ummani

Ayaq kəsmə dost bağından.....183

Aşıq Sərkiz

Varlı qan eyləsə gözdən salmazlar.....184

Aşıq Göftari

Təşəkkür eylərəm kirdigarıma.....185

Aşıq Ömər

Ey Pəri bülbul misillim.....186

Aşıq Əsmər

Naşı ovçu nahaq gəzər dağları.....187

Aşıq Bəngi

Süleymantək taxtım vardır.....188

Aşıq Qul Mikayıl

Şin şəfəqqət etmiş mətləbə qalmış.....189

Aşıq Şamil

Oturmuş adamlar umud verərlər.....190

Tufarqanlı Aşıq Abbas

Şahın devlətxanasından.....191

Ululu Kərim

O nə güldür doymaq olmaz buyundan.....192

Aşıq Baba

Ey camahat sizə tərif eyləyim.....193

Aşıq İbrahim Sulduzlu

Mən səni sevəndən avdal olmuşam.....194

Cörgərli Məmməd

Bu bağda bir gözəl gördüm.....195

Aşıq Qasım

Mən gəzmişəm İsbahanı Kəşanı.....196

Ərtoğrul Cavid

Aşıq İsaq və Həmid Əhmədovun şeirləri haqqında.....197

Aşıx İsak Qurbanov

Artıxdan, əksikdən çəkmir namusu.....199

Mən dedim evlənərəm ta iki arvadım olar.....201

Həmid Əhmədov

Ağacın söyü sənsən.....203

Aşıq Hüseyn

Səd həzar müdam lənət.....206

Aşıq Qurban

Açıxbaşda olsa əgər bir dilbər.....208

Aşix Qurbanxan

Bülbül səni kim uçurtdu.....209

Ləli inci mirvari idi dəndani.....210

Köçi gəlir köçümüzə yan aşır.....211

Bizdən salam olsun el aşığına.....211

Kim özünə gözəl desə cihanda.....213

Sallanıban gözəl çıxdın otaqdan.....214

Qova-qova bir ceyranı gətirdim.....214

Canım saray, gözüm saray.....215

Ay həzarat, ay camaat.....216

Aşıq ifaları

Qara göz.....218

Ay ceyran.....221

Ay güli-reyhan.....222

Bələkən havası.....225

Bildir bənövşə.....226

Deyişmə.....228

Lo-lo.....	230
I alaq mahnısı.....	232
Oyun havaları haqda.....	234
Professor Bülbülün aşıqlarla söhbətindən.....	235
Qəhrəmanı.....	237
Pasev haqqında.....	241
Şah Xətai.....	242
Kərəmi.....	243
Nəsihət.....	246
Bayatı.....	247
Keçmiş haqda xatirələr.....	249
Gül başmaq.....	253
Cığey-cığey.....	255
Məməli gəlin.....	257
Səhəng.....	259
Aç xurcunu.....	261
Bəyaz Bəkirovanın aftobiaqrafiyası.....	264
Gözəlləmə	
Aşix Hüseyn Bayramovla	
Bəyaz Bəkirovanın sual-cavabı.....	265
Allahverdiyev Fətulla İbad oğlu	
Altı qız.....	267

Qaçaq Nəbi.....	269
Aşıq Nəbat Cavadova Paşa qızı	
Könlüm.....	270
Borsunlu Məzahir	
Dolanır.....	272
Gözəlləmə.....	273
Deyişmə	
Əsədlə Minayənin dəyişməsi.....	274
Bozalqanlı Aşıq Hüseyn	
Gözəlləmə.....	276
Nəcəf Hüseynov Alı oğlu	
Müxəmməs.....	277
Ərtəğröl Cavid	
İki hekayə haqda.....	282
Həsən Məmmədov	
Siyalı Əhməd xan.....	285
Ağası Hacı Təhməzqulu	
Çoban Arasxan.....	288
Dastanlarda işlədilən aşığı–el havalarının adları.....	290

Kitab “Proqress” internet və poliqrafiya xidmətləri MMC-də
yığılıb səhifələnmiş, redaktə və korrektə edilmişdir.

Azərbaycanın qeyri-maddi mədəniyyət abidələri və Ərtoğrol Cavid

X cild

Azərbaycan aşiq yaradıcılığı və Ərtoğrol Cavid

Kompyuter yığımı:

Almaz Kərimova
Elnarə Fərzəliyeva

Çapa imzalanıb 11.04.2011.
Formatı 60x90 ¹/₁₆. F.ç.v. 19. Ş.ç.v. 19.
Sayı 500. Qiyməti müqavilə ilə.

“Çaşıoğlu” mətbəəsi.
Bakı ş., M.Müşfiq küç., 2 E